

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

TRANSGENERAČNÍ PŘENOS NÁSILÍ V RODINÁCH

Diplomová práce

Autor práce: **Bc. Daniela Samcová**

Vedoucí práce: **Doc. MUDr. Lubomír Kukla, CSc.**

Datum odevzdání práce: **20.5. 2010**

Abstract :

The thesis describes the issue of transgenerational transmission of violence in families. The thesis is divided into theoretical and research parts. The theoretical part describes the current state of the issue. The thesis contains several chapters focusing on a general description of violence, its causes and types. I also briefly described victims and perpetrators of domestic violence. The key chapter of the thesis deals with the transgenerational transmission of violence in families, in which I attempted to analyze the topic in detail by using opinions of several prominent authors. In the research part I set my objectives and formulated two hypotheses. The research was conducted among the general public and the respondents were selected at random. The respondents were represented evenly in terms of sex; they had different educational backgrounds and socioeconomic status.

The objective of the thesis was to determine to what extent the childrearing models in families are transmitted from one generation to another and to specify which factors affect childrearing patterns. The results of the research part were described and shown in form of diagrams.

The results have shown that violence is indeed transferred from one generation to another. The research has shown that most of the respondents do not agree with a childrearing method with a total absence of physical punishment. On the contrary, most of the respondents believed they were able to avoid mental punishment. It has been confirmed that a low socioeconomic status does not affect childrearing patterns.

Nowadays the issue is discussed very openly and it is no more viewed as a taboo. However, the related information needs to be presented continually, including new discoveries and findings which might lead to an improvement of the situation. It is necessary to keep advertizing assistance and prevention in this area. Legislative changes are critical in the struggle against violence. A significant contribution to the solution could be the education about the issue as a natural part of curriculums for the helping professions.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích

.....

podpis studenta

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. MUDr. Lubomíru Kuklovi, CSc. za cenné rady, ochotu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	7
1. SOUČASNÝ STAV DANÉ PROBLEMATIKY	9
1.1 Domácí násilí	9
1.1.1 Hlavní znaky domácího násilí	10
1.1.2 Druhy domácího násilí	12
1.1.3 Cyklus domácího násilí	15
1.1.4 Příčiny domácího násilí	16
1.1.5 Pachatelé domácího násilí	18
1.1.6 Oběti domácího násilí	20
1.1.6.1 Ženy	21
1.1.6.2 Děti	22
1.1.6.3 Senioři	23
1.1.6.4 Osoby s postižením	24
1.1.7 Následky domácího násilí	24
1.1.7.1 Syndrom týrané ženy	26
1.1.7.2 Posttraumatická stresová porucha	27
1.1.7.3 Syndrom CAN	27
1.1.8 Násilí a tělesný trest	29
1.2 Ochrana před násilím	31
1.2.1 Pomoc a prevence	32
1.2.2 Intervenční centra	35
1.2.3 Legislativa	36
1.2.4 Společnost a domácí násilí	37
1.2.5 Mýty o domácím násilí	38
1.3 Přenos násilí mezi generacemi	39
2. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	46
3. METODIKA	47
3.1 Metodika	47

3.2 <i>Sledovaný soubor</i>	48
4. VÝSLEDKY	49
5. DISKUSE	72
6. ZÁVĚR	83
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	87
8. KLÍČOVÁ SLOVA	91
9. PŘÍLOHY	92

ÚVOD

Násilí existovalo vždy na celém světě a nikdy se zřejmě nepodaří zcela jej vymýtit. Může mít mnoho podob a být ovlivňováno nejen kulturou, ale i individualitou učení. Dříve byla problematika násilí týkající se především rodiny tabuizována. Ve společnosti se o tomto problému příliš nediskutovalo a zastával se názor, že je to věc každého jednotlivce. Dnes se o této problematice hovoří i píše mnohem častěji. Informace je však potřeba prezentovat neustále, včetně nových objevů a poznatků, které by vedly k řešení tohoto problému. V průběhu historie se tyto podoby násilí mění. I v dnešní moderní době je tento jev bohužel častý. Ani v rodině, která by měla být posvátným svazkem, není násilí výjimkou. Ta by měla být tím nejbezpečnějším místem pro všechny její členy. Měla by poskytnout zázemí, lásku i bezpečí. Zvláštní bezpečí by měla rodina poskytnout především dětem, které jsou tak bezbranné. Právě v rodinách se vyskytuje takzvaný transgenerační přenos násilí. Ať jde o jakýkoliv typ násilí v rodině, týká se vždy všech členů domácnosti a ovlivňuje jejich vztahy i zdravý vývoj. Násilí vždy zanechá velké následky v celé rodině nejen na duši, ale mnohdy právě i na těle. Jizvy a šrámy jsou o to horší, jestliže je způsobí právě ti nejbližší, kteří by nás měli chránit a hýčkat. Rodina si neuvědomuje, že i děti, které násilí jen přihlíží, jsou nepřímo rovněž oběťmi. Přítomnost dítěte v rodině, kde je pácháno násilí, je dle výzkumů významným rizikovým faktorem při výskytu násilí i v jejich budoucím životě. Lidé, s nimiž bylo v dětství špatně zacházeno, často opakují totéž ve vztahu k vlastním dětem. Výskyt násilí úzce souvisí s nízkou socioekonomickou úrovní rodiny, ale neznamená to, že by se zcela vyhnulo rodinám ekonomicky vyrovnaným. Počet rodin a dětí, kde je pácháno násilí, bohužel dle výzkumů roste. Problematika transgeneračního přenosu násilí v rodinách má mnoho podob. Je to téma velmi složité a obsáhlé. V mé diplomové práci se budu snažit tuto problematiku popsat, získat více informací, znalostí a předat je tak i do povědomí široké veřejnosti. O problému transgeneračního přenosu násilí v rodinách se v současné době hovoří a píše přece jenom častěji. Je to jeden z osvědčených způsobů, jak populaci informovat, poučit i varovat a zároveň poskytnout pomoc v případě ohrožení. Domnívám se však, že informace na toto široké téma

nebudou nikdy zcela dostačující a je potřeba objevovat stále nové poznatky, které přispějí ke zlepšení situace. Je to také jeden z důvodů, proč jsem si vybrala tak aktuální téma ke zpracování mé diplomové práce.

1 Současný stav

1.1. Domácí násilí

Násilí sice existovalo v rodinách od nepaměti, ale je to spíše téma novodobé. Do popředí zájmu se tato problematika dostala v 70. letech minulého století. V průběhu let se měnily formy i četnosti výskytu násilí, ale především došlo ke změně v našem pohledu na tento problém. Dříve nebylo násilí považováno za problém, a to hlavně proto, že se neventilovalo na veřejnosti. V současné době je společnost velmi překvapena nejen existencí domácího násilí, ale i jeho častým výskytem. Podle zpráv se v každé desáté české rodině vyskytla nějaká forma domácího násilí. V průběhu let prošla tradiční rodina mnoha změnami, a proto je důležité zaměřit se při studiu domácího násilí především na tyto změny. Komplikující je také to, že se všeobecně za pachatele násilí vždy označují výhradně muži a oběťmi jsou ženy a děti. Převládá také názor, že se výhradně jedná o pachatele ze sociálně slabých a problémových rodin. Tento fakt platí pouze, jedná-li se o násilí fyzické. Existují studie prováděné i u nás v České republice, ze kterých vyplývá, že muž je nejčastějším pachatelem násilí. Není ale pravdou, že se jedná vždy o sociálně slabé rodiny nebo o muže pod vlivem alkoholu a s nízkým vzděláním. Násilí se dopouští i ženy, a to i v sociálně silných rodinách a s vysokoškolským vzděláním (Haškovcová, 2004 a Goody, 2006).

Přesně stanovit rozdíl mezi tím, co je považováno za násilí a co ne, je těžké. Každý rodič má jiné výchovné metody, a co jeden z rodičů považuje za výchovné, druhý rodič může již považovat za ubližování či násilí. Záleží také na povaze a citlivosti každého člena rodiny. Citlivý a vnímavý chlapec může i pouhé zvýšení hlasu matky považovat za újmu, ale jeho čilý a otrlý bratr si z křiku matky nebude nic dělat. Všeobecně se za násilí považuje používání nepřiměřeného tělesného či psychického nátlaku nebo poškozování vůči členům rodiny. Výskyt násilí v rodinách se vždy negativně dotýká všech členů rodiny a má tak vliv i na zdravotní vývoj a integritu jedince. Násilné chování má negativní vliv nejen na oběti, ale i na pachatele násilí či další účastníky a svědky (Gjuričová, 2000, s. 9-10).

Násilí lze také popsat jako jednání, které poškodí druhého, nebo mu způsobí bolest. Tato definice je spíše širším pojmem, ale je používána právě ve spojení s násilím v rodině. Pro upřesnění domácího násilí existuje mnoho definic a každý z autorů jej popisuje trochu odlišně. Někteří autoři rozdělují násilí na fyzické, psychické, sexuální a ekonomické, které je páčáno opakovaně na blízkých osobách (Vaníčková, 1995).

Násilí v rodinách zahrnuje špatné zacházení s dětmi, se starými členy rodiny, s handicapovanými jedinci i násilí mezi dospělými členy rodiny. Všechny druhy domácího násilí mají ale společné prvky. Mezi tyto prvky patří to, že se jedná o násilí mezi blízkými lidmi, kde je nerovnoměrné rozložení sil. Dochází k využívání moci a fyzické převahy a cílem agresora je získání moci či pocitu vlastnictví (Špatenková, 2004).

Domácí násilí také definuje Světová zdravotnická organizace, která je vymezila obecně a popsala v roce 1996 jako: „úmyslné použití či hrozbu použití fyzické síly nebo moci proti sobě, jiné osobě, proti skupině či komunitě, a to síly (moci), která má, nebo s vysokou pravděpodobností bude mít, za následek poranění, smrt, psychickou újmu, poruchu vývoje či osobnosti“ (Haškovcová, 2004, s. 13).

1.1.1 Hlavní znaky domácího násilí

U domácího násilí lze rozlišit čtyři významné znaky, které musí být vždy společně zastoupeny, aby se s jistotou určilo, zda se jedná o domácí násilí. Mezi tyto hlavní znaky patří nepřetržité opakování násilí a dlouhodobost. Často jde o bouřlivé období, kdy je páčáno násilí, a po něm se objevuje období klidové. Páčání násilí je zpravidla jednostranné a oběť se pachateli jen brání. Dalším znakem je eskalace násilí, kdy se může agrese vystupňovat a střídat v různých formách. Nejde jen o používání fyzického násilí, ale často se jedná i o psychické, ekonomické a sexuální násilí. Dle užitého druhu násilí se pak u oběti vyskytují příznaky v příslušné oblasti. Důsledků plynoucích z násilí se ovšem může vyskytnout několik desítek. Mezi nejčastější však patří negativní ovlivnění dětí a dalších blízkých osob (Moravec, 2009).

Voňková (2003) podrobněji popisuje různé formy násilí, které pachatelé využívají pro spáchání některého druhu násilí. Může se jednat o sociální izolaci, což znamená úplný zákaz styku oběti s příbuznými, přáteli a vůbec s okolním světem. Pachatel často určuje i vhodný program v televizi, rádiu, nebo povinnou četbu. Často užívanou formou pro domácí násilí je také zastrašování. K tomu je často využit křik, síla, ničení majetku, ale i výhrůžky spácháním sebevraždy, nebo odnětím dětí z péče. Výjimkou není ani vyčerpání oběti nesmyslným zadáváním těžkých fyzických prací a citové vydírání pomocí kritiky oběti. Ekonomickým týráním je zakazování oběti pracovat a získat tak finance, nebo ji násilník znemožní přístup k rodinným příjmům, platebním kartám, kontu. Jednou z dalších forem násilí je také vydírání. Často jsou k tomuto vydírání využity děti, které pachatel navádí proti matce (otci). Při násilí není výjimkou ani zneužití práv oběti. S obětí je zacházeno jako se služkou a povýšeně.

K dalším znakům domácího násilí patří jasné rozdělení rolí na osoby ohrožené a osoby násilné. Při domácím násilí totiž nejde o vzájemné napadání a hádky, kde se střídá role osoby ohrožené na roli násilníka. Záleží tedy, zda existují určité vazby mezi posuzovanými osobami. Může se jednat o vazbu fyzickou, sociální, ekonomickou, psychickou nebo sexuální. Jako poslední znak se posuzuje zda, násilí probíhá v soukromí za zavřenými dveřmi, mimo společenskou kontrolu (Moravec, 2009).

Mezi další specifické znaky domácího násilí patří to, že oběti se velmi dobře znají s pachatelem a sdílejí spolu mnoho společného. Společný bývá majetek, bankovní účty, ale hlavně také děti. Oběť často není ochotna oznámit násilí či trestný čin právě z důvodů blízkých vztahů s násilníkem. Typické pro násilí je časté opakování násilných epizod a stupňování intenzity násilí. Proto je popsána tzv. spirála násilí, kdy se dokola opakují tři fáze. První fází bývá napětí, kdy je násilník rozčilený a podrážděný. Proto se v této době snaží být oběť úslužná, uctívá a pečlivá. Další fáze spočívá v týrání. V této chvíli už násilník ztrácí kontrolu a psychicky i fyzicky napadá oběť. Oběť je bezradná, zažívá bolest, zlobu i bezmoc. Poslední fází bývá fáze usmíření a líbáněk, kdy pachatel dává najevo vinu, omlouvá se a slibuje, že se to již nebude opakovat. Oběť často těmto omlouvám věří, odpouští násilníkovi a dává najevo lásku. Oběť ale může v každé fázi zaujmout jiný postoj. Záleží na tom, jakou ochotu má oběť připravit se opustit vztah a

vyhledat pomoc. Stává se, že oběť už není schopna reálně vyhodnotit situaci a nalézt vhodné řešení (Magdalenium o.s., 2009).

1.1.2 Druhy domácího násilí

Domácí násilí má mnoho podob a lze je rozlišit do několika níže uváděných základních druhů. Může se jednat o násilí psychické, fyzické, ekonomické a sexuální.

Psychické násilí spočívá především v zastrašování. Bývá doprovázeno rozbíjením věcí, ale i ubližováním jiným osobám v přítomnosti ohrožené osoby. Násilník také zvýšeně kontroluje pohyb oběti v tom smyslu, kam osoba jde, s kým mluví a kdy se vrátí. Oběť je často kritizována, ponižována i vydírána. Pachatel se snaží u oběti vyvolat pocit viny a odpovědnosti za vše, co se děje (Voňková, 2003).

Na těle oběti nezanechává žádné zřetelné stopy, a proto bývá velmi těžko identifikovatelné a prokazatelné. Důvodem obtížného prokázání je také nedostatečná důvěra k dětem, kterých se tento druh násilí týká. Jsou prokazatelné akutní změny v psychice včetně dlouhodobějších psychických poruch. Také se často stává, že je psychické násilí spojeno s tělesnými tresty a zanedbáváním (Pöthe, 1996).

Conway (2007) popisuje, že zastrašování může mít několik forem a být stejně účinné jako násilí fyzické. Pachatel může oběť ovládat na veřejnosti, aniž by o tom věděl někdo jiný. Se zastrašováním se často pojí také použití nátlaku a výhrůžek. Jedná se zejména o vyhrožování fyzickým násilím, ale i o výhrůžky jiného druhu, které prostě oběť přinutí se podvolit. Podvolení také oběť volí z důvodu, aby vše nevyšlo najevo. Stává se, že pachatel přinutí oběť, aby se spoluúčastnila trestné činnosti, což pak proti ní použije. Oběť má pocit, že selhala, připadá si hloupě a viní se z toho, že nevyhledala pomoc, přestože jí v tom vlastně bránilo samotné násilí. Vědomí, že se podílela na demoralizujících aktivitách, přispívá k opakovatelnému snížení jejího sebevědomí a o to více je bezbranná a neschopná hledat pomoc.

Fyzické napadání, je dalším z druhů násilí, které se často odehrává v rodině. V tomto případě se jedná o facky, rány pěstmi, tahání za vlasy i bití nějakým předmětem (Voňková, 2003).

Za násilné jednání se obecně považuje i kousání, kopání, pokusy o škrcení, strkání ze schodů a bodání. Existují i méně obvyklé fyzické akty. Může to být například svázání nebo spoutání, nasazení roubíku nebo pytle přes hlavu, míření zbraní, plivání na sedící oběť, ale i nucení k požití drog a zamačkávání cigaret o kůži oběti. Cílem násilníka je získat nad obětí moc a ovládat ji. Fyzické násilí zanechává následky v podobě jizev a modřin (Conway, 2007).

Některé druhy fyzického násilí jsou typické pro rodinu, některé mohou převládat ve škole a v jiném sociálním prostředí. Proto je dobré, že se dnes tolik diskutuje i o obyčejné facce, která se dostává do stejné řady jako kopanec nebo končetiny ponořené do horké vody. Běžné používání těchto fyzických trestů dítě nic nenaučí. Je to často jen nespravedlivá reakce rozzlobeného rodiče. Tělesný trest zanechává stopy na těle i na duši. Tělesné známky násilí lze odhalit při běžné prohlídce dítěte v ordinaci lékaře. Lékař je pak povinen provést přesný záznam popisu a času dokumentace a předat vše policii nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Vaníčková, 2004).

Ekonomické násilí spočívá v tom, že oběti je zamezen přístup k financím, spojen s vydíráním a vynucováním přepisu majetku na pachatele (Voňková, 2003).

Další ze způsobů ekonomického násilí je zamezení pracovat, odebrání příspěvku na dítě a nejčastěji také odmítání dát oběti finance na hygienické potřeby. Pachatel tím docílí ponížení a prodlouží tak čas, který musí oběť strávit doma. Oběť ztrácí možnost dělat věci sama bez násilníkovy vědomí a z důvodu finanční tísně není schopna opustit domov nebo vyhledat pomoc. Oběť je vlastně izolována, což je samo o sobě další formou domácího násilí (Conway, 2007).

K základním druhům násilí patří i *sexuální násilí*, které zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou vynucovány a oběť je podstoupí nedobrovolně. Častým jevem je i to, že se tyto uvedené druhy násilí různě kombinují (Magdalenium o.s., 2009 a Voňková, 2003).

Sexuální obtěžování a vynucování sexuálních aktivit patří přibližně k polovině všech incidentů domácího násilí. Za sexuální násilí se považuje jakákoliv sexuální aktivita uskutečněná proti vůli oběti. Oběť je k sexuálním praktikám, které odmítá, donucená různými výhružkami a násilím. Přesto ale bývá sexuální zneužívání často

doprovázeno projevy lásky a náklonnosti spojenými s nežádoucím sexuálním chováním. Problémem často bývá, že oběť si neuvědomuje skutečnost, že i v manželství je vynucený sexuální styk a jiné praktiky trestným činem. Následky si zneužívaná osoba nese celý život. Jedná se o poškozené sebevědomí, suicidální sklony nebo opakované navázání dalších vztahů, které končí také násilím. Za jednu z forem sexuálního nátlaku je považováno i sexuální obtěžování, které představuje nevíтанé sexuální návrhy, které ztěžují dotyčnému člověku práci a vytváří nepříjemné a zstrašující prostředí. Cílem nejsou jen mladé a atraktivní ženy, ale často se tento problém týká i žen starších a v některých případech i mužů. Tohoto nátlaku často využívají nadřizení, a proto je pro podřízené těžké se bránit (Kahoun, 2003).

Problematika sexuálního násilí se netýká pouze dospělých, ale terčem jsou často i děti. Násilníkem nemusí být vždy rodič. Zneužívání mohou praktikovat i jiní rodinní příslušníci či jiné osoby z okolí dítěte. Z počátku se jedná o vstup do intimity dítěte, který začíná obvykle nenápadně. Později jde o různé dotýkání, hlazení i líbání. (Weiss, 2000).

Citové násilí patří k nejběžnějším a nejvíce zničujícím. Často se stává doprovodným jevem dalších forem násilí. Může se projevovat nadáváním, které člověka odlidšťuje a dělá z něho více předmět než člověka s vlastní identitou. Některé výrazy určené především ženám jsou hanlivé a mají sexuální povahu. Dalším projevem může být neustálé kritizování, které pachatel ventiluje i na veřejnosti. Následkem bývá, že při výpovědi oběti se jí příliš nevěří, nebo se traduje, že dohnala svého partnera na pokraj sil a tím ho donutila k činu. Jedním z druhů citového násilí může být i zpochybňování duševního zdraví jedince. Násilník své oběti pravidelně tvrdí, že si násilí vymýšlí a že se zbláznila. Při opakování a vnučování těchto myšlenek jim týraná osoba uvěří, zakoření se jí v mysli, trápí ji a mučí. Pachatel se ale na veřejnosti může chovat jako zcela jiný člověk (Conway, 2007).

Johnson (1995), Marvánová (2008) a Stith (2000), rozlišují dvě formy násilí, které se mohou v rodině vyskytnout. První formou je násilí mezi partnery, tedy mezi mužem a ženou. Druhý typ násilí je označován jako patriarchální. Tyto dva typy se liší v krutosti a délce trvání zneužívání. Běžné partnerské násilí bývá užíváno muži i ženami

a ve vztahu se vyskytuje s nízkou frekvencí. Nevede tak často k fyzickému zranění a neuplatňuje se zde eskalace násilí. Naopak patriarchální násilí je páčáno spíše muži na ženách a projevuje se zvyšováním frekvence a krutosti násilí. Toto násilí zahrnuje násilí fyzické, psychické i ekonomické, včetně použití výhružek a izolace oběti.

1.1.3 Cyklus domácího násilí

Pro domácí násilí je typické odehrávání v cyklech, a proto je pro oběť velmi těžké ukončit vztah. Cyklus někdy probíhá velmi pomalu, ale jindy se může opakovat dokonce několikrát za den. Největší problém spočívá v tom, že doba, kdy by měla oběť pachatele opustit, následuje ihned po incidentu. V tuto dobu má oběť nejsilnější motivaci k odchodu a má vše čerstvě uložené v paměti. V tuto dobu se ale pachatel chová nejagresivněji. Než si oběť vše uspořádá a uvědomí si, co dělat, nastává období pokání. Pachatel se omlouvá a prosí o odpuštění. Oběť pak vidí naději v lepší budoucnost a odchod už ji tolik neláká. Násilí se však za zavřenými dveřmi opakuje stále dokola a oběť tak propadá stále hlouběji do pasti domácího násilí. Logicky tedy vychází, že by oběť měla pachatele opustit v době, kdy k tomu má nejméně důvodů (Conway, 2007).

Chování násilníka a oběti se zdá být provázané, jako by se vzájemně doplňovali. Studie ukazují, že partneři, kteří používají násilí, se často cítí vůči svým partnerkám méněcenní. Naopak ženy jsou nejisté a potřebují závislé muže.

První fáze je popisována jako *zvyšování tenze*. V tuto dobu se vyskytují mírné incidenty jako verbální agrese, různé nadávky, vyhrožování a podobně. U oběti se zvyšuje napětí a strach z možného násilí.

Druhá fáze je *fáze násilí*, která netrvá dlouho. Mnohdy se jedná jen o pár minut, hodin, ale je charakteristická tím, že v této velmi krátké době eskaluje předchozí fáze a projevuje se násilím, které může mít za následek různě vážná zranění. Tato fáze je však paradoxně ukončena usmířením a přichází období štěstí a porozumění.

Poslední fáze je tedy jakousi *fází „líbánek“*, kdy je situace relativně v klidu. Násilník se často omlouvá, slibuje a projevuje lítost nad svým předchozím jednáním. Vlídne

chování často vede oběť k odpuštění pachatele a oddaluje odchod ze společného soužití. Střídání fází ale nevede násilníka ke změně v chování. Projevy partnerčiny nezávislosti vedou pachatele k opakovanému páchání násilí.

I když se tyto fáze cyklicky střídají, nelze přesně odhadnout začátek ani konec jednotlivých etap. Na střídání etap má velký vliv i mnoho situačních faktorů. Přesto lze v průběhu násilí zaznamenat určitou posloupnost. Prvních příznaků si mnohdy nevšimne ani sama oběť, protože začíná plíživě různým psychickým znevažováním, ponižováním či kontrolou. Jestliže se nezastaví násilí ihned v těchto počátcích, jeho působení se stupňuje a opakuje. Oběť není často schopna se bránit a to především z důvodu, že se jedná o velmi blízký vztah k pachateli, který je doprovázen bezradností a bezmocností (Gjuričová, 2000).

1.1.4 Příčiny domácího násilí

V současné době se na základě získaných znalostí uvádí, že na vyústění násilí se podílí určité rizikové faktory. Mezi tyto nejčastější rizikové faktory se řadí rozpad nebo nestabilita rodiny a výskyt násilí v původní rodině (Haškovcová, 2004).

Špeciánová (2003) řadí mezi rizikové situace pro vznik násilí soužití dětí s rodiči, kteří trpí duševní chorobou. Rodiče týrají děti v důsledku změněné psychiky a hrozí nebezpečí, že dítě si osvojí jejich vzorce chování a špatně chápe životní hodnoty. Významným rizikem pro vznik násilí jsou také nereálná očekávání rodičů od svých dětí. Důvodem jsou často nenaplněné ambice rodičů, které požadují po svých dětech. Jestliže ale dítě toto očekávání nesplňuje, je vystaveno týrání ze strany rodičů. Jednou velmi významnou rizikovou oblastí pro vznik násilí je mezigenerační přenos násilí. Tato oblast se stále důkladněji prozkoumává pro získání přesnějších informací, ale už v současné době se přijímá názor, že týrající rodič byl ve svém dětství často také sám týrán.

Riziko pro potenciální vznik násilí představuje komplikovaný průběh těhotenství, a s tím související výživa budoucích matek, i pocit nechtěného potomka. Vědci se snaží nalézt i další rizikové faktory složitými mechanismy, jako je studium

genů a vnějšího prostředí. I psychologové se snaží určit rizikové vlastnosti dle individuality člověka. Ke vzniku a rozvoji násilí přispívají vlastnosti jako je impulsivita, nedostatek vůle a sklony k požitkářství. Důležité je i to, zda člověk pociťuje jen slabé nebo žádné pocity lásky a soucítění (Haškovcová, 2004).

Jeden z potenciálních důvodů, proč se násilí vyskytuje právě v rodině, je ten, že se jedná o relativně uzavřený sociální systém, jako zcela soukromé území, do kterého nikdo z venku nemůže zasahovat. Mezi další důvody pro zneužití moci v rodině patří to, že se zde sdružují osoby s různou fyzickou, citovou a rozumovou vyspělostí (Špatenková, 2004).

Existují rizikové faktory, které mohou doprovázet vznik domácího násilí. Jsou to jakési výhodné situace pro pachatele násilí. Mezi faktory patří například to, že je oběť nějakým způsobem závislá na partnerovi. Může se jednat o závislost finanční, ale i zdravotní. U seniorů bývá rizikem bezmocnost, vysoký věk, případně přechod ze zaměstnání do starobního či jiného důchodu (Magdalenium o.s., 2009).

Voňková (2003) uvádí ještě mnoho dalších důvodů, či rizikových faktorů k zahájení násilí. Může se jednat například o psychopatologii osobnosti, zneužívání omamných a psychotropních látek. Velmi závažným rizikem může být ale i transgenerační přenos násilných vzorců jednání z dětství do dospělosti. Příčiny domácího násilí jsou také shrnuty do teorie, kde se rizikové faktory rozdělují na individuální, sociálně-psychologické, sociálně kulturní a nakonec i jako feministické. Individuální faktory spočívají ve vnitřní psychice obou partnerů, ale také ve specifických rysech osobnosti. Sociálně-psychologickými faktory se myslí různé zážitky z dětství, které mohou vyústit v mezigenerační přenos. Sociálně-kulturní faktory pro vznik násilí, představuje sociální nerovnoprávnost v kulturních postojích. Tento názor zaujímají i feministické teorie.

Modernějším pojetím jsou multifaktoriální teorie. Jednou z nejznámějších je teorie Duttona, který popisuje čtyři základní příčiny vzniku domácího násilí. První příčinou může být makrosystém. V tom případě bývá násilí vyvoláno nadvládou mužů. Druhá příčina je v ekosystému, nebo-li životním a sociálním okolí jedinců. Záleží na nezaměstnanosti, nízké vzdělanosti nebo příjmu. Třetí příčina může spočívat

v mikrosystému, který představuje rodina a její předepsané role jednotlivých členů. Jako zvláštní teorie se uvádí ještě ontogenetická teorie. Bere se ohled na individuální charakter pachatele a oběti a na jejich vzájemnou interakci (Barnett, 2005 a Voňková, 2003).

Společnost však neusnadňuje odhalit tuto skutečnost domácího násilí a to především z toho důvodu, že zaujímá velmi tolerantní postoj vůči celé této problematice (Magdalenium o.s., 2009).

Dalšími rizikovými faktory může být nízké vzdělání, chudoba, kriminální kariéra, ale i hněv. Hněv může být považován i za projev přirozených emocí. Pokud se ale stane neovladatelným a používá se k vynucení něčeho, stává se z něho patologický jev, nebezpečný pro druhé (Arendt, 2004 a Gjuríčová, 2000).

Všeobecně se ale uvádí jako příčina vzniku domácího násilí vztahová nespokojenost, negativní chování druhého partnera, konfliktní životní styl s mnoha rozepřemi a snižováním sebeúcty (Voňková, 2003).

1.1.5 Pachatelé domácího násilí

Velmi často se uvádí, že v českých rodinách, stejně jako v zahraničí, je typickým pachatelem muž. „Z výsledku průzkumu organizace Bílý kruh bezpečí vyplývá 98 % zastoupení mužů ve skupině tzv. primárních agresorů v domácím násilí“ (Kahoun, 2003 s. 39 – 40). Dle těchto údajů bývají oběťmi domácího násilí nejčastěji ženy. Muži bývají opačným pohlavím napadáni zcela výjimečně. Pokud se žena stává aktérkou násilného činu, často tak jedná pouze v sebeobraně proti chování partnera. Pachatel své činy nekoná ve stavu silného emocionálního rozrušení. Ženy si běžně neberou za muže brutálního násilníka a z počátku si jako oběť ani nevšimnou, že za nadměrnou péčí, kontrolou a žárlivostí se skrývá hrozba domácího násilí. Násilí se neustále zvyšuje, nabírá na intenzitě a krutosti. Oběť je potom natolik zaskočená, že se ani nedokáže bránit. Trvá-li násilí delší dobu, často se pak objeví posttraumatická stresová porucha, naučená bezmocnost a beznaděj. Většina případů domácího násilí však není projevem deviantních, patologických či zvrhlých mužů. Jde jen o přesvědčení, které je

zakořeněno a pevně zakotveno v extrémních polohách naší kultury. Násilí totiž existuje již po tisíciletí. Určit jednotný profil pachatele domácího násilí je velmi těžké (Kahoun, 2003).

Násilníkem je tedy v naprosté většině označován muž. Ženy uvádí, že používají násilí až jako ochranu před pachatelem a snaží se jen bránit (Saunders, 1986).

Bílý kruh bezpečí popisuje pachatele jako pocházejícího ze všech socioekonomických, etnických, rasových i náboženských skupin. Jsou velice žárliví, majetničtí, kontrolují své partnerky a izolují je od rodiny a přátel. Nebývá výjimkou ani požití alkoholu i jiné drogy (Voňková, 2003).

Marvánová (2008) také popisuje typologii osobnosti pachatele jako člověka pocházejícího z různých vrstev. Mnoho z nich má ale podobné rysy, mezi které patří například dvojí tvář. Znamená to, že navenek vystupují jako sympatičtí a komunikativní, ale doma se chovají k oběti násilnický a bezohledně. Často mají také rysy impulsivity, poruchy sebeovládání a lability.

Násilníci bývají různě vzdělaní, pocházejí z různých společenských vrstev, liší se i v náboženském vyznání, politickém přesvědčení i věkově. Lze ale přesto nalézt některé společné znaky, které mohou pachatele něčím pojít, sblížovat. K domácímu násilí mají blíže osoby s kriminálním chováním, než domácí násilníci ke kriminalitě. Společným znakem ale je negativní emocionalita. Pachatel domácího násilí má dvě masky chování. Na veřejnosti vystupuje zcela odlišně než v domácím prostředí. Na veřejnosti se prezentuje kontrolovaně, jako milující partner s dobrým verbálním vystupováním. Doma však terorizuje, šikanuje či mlátí. Tato maska dvojího chování neodhalí násilníka ihned a oběti se při výpovědi sousedům či okolí příliš nevěří. Důležitý je ale další fakt, že většina mužů, kteří se sami v životě stali násilníky, pocházela z násilnické rodiny. Muži byli sami oběťmi nebo přihlíželi tomu, když jejich otec týral matku, nadával jí, nebo jí zneužíval. Muži, kteří se často uchylují k domácímu násilí, mají některé společné názory. Patří mezi ně například názor, že muž je hlava rodiny, mužství znamená fyzickou sílu, dominanci a také to, že fyzická síla a zastrašování jsou účinnou metodou, jak řešit problémy. Svoji vinu nese i společnost,

kteřá násilí toleruje a tím posiluje násilníka v přesvědčení, že se nedopouští ničeho špatného či neobvyklého (Kahoun, 2003).

Existují i teorie, které popisují dvě hlavní skutečnosti, které se vyskytují v anamnéze násilníka. Jednou z těchto skutečností je, že těmto pachatelům chyběla v dětství postava otce, kterou by vnímali pozitivně. Příčinou může být to, že se otec choval násilně a nebo byl fyzicky nepřítomen. Další skutečností může být vyrůstání násilníka v rodině s extrémní patriarchální strukturou (Voňková, 2003).

Bandura (2005) uvádí jako charakteristiku pachatele nejen to, že při jeho výchově působil jen jeden rodič, ale také to, že založili rodinu příliš brzy, v nedozrálém věku.

Pachatelé domácího násilí používají často z počátku slovní týrání, které později může vyústit v násilí fyzické. Z minulosti pachatele lze také zjistit, že již někoho týral. Často jde o člověka, který je panovačný a rád ovládá druhé. Vyskytují se u něj také nepřátelské postoje vůči ženám, někdy i nadměrné požívání alkoholu či dokonce drog. Pachatel se ale nestává násilníkem ze dne na den. Vyvíjí se tak postupně od slovních urážek až dojde k fyzickému napadnutí (Marrewa, 2002 a Moje rodina, 2007).

Smith (2004) upozorňuje na fakt, že přestože muži a otcové jsou velmi častými pachateli domácího násilí, nejsou jediným zdrojem. Dalšími pachateli mohou být osoby příbuzné, nebo osoby pečující o dítě v nepřítomnosti rodičů. Může se jednat i o násilí páchané staršími sourozenci na mladších.

1.1.6 Oběti domácího násilí

Velmi častým terčem domácího násilí nebývají pouze ženy, ale také děti. Jedná se o dívky i chlapce různého věku a etnických skupin. Ve světě je více násilí zaznamenáno u dětí afrických, amerických hispánských, než u dětí ostatních etnických skupin. Z různých výzkumů vyplývá, že děti do sedmi let jsou více vystaveny domácímu násilí, než děti, které jsou ekonomicky znevýhodněny. Do více ohrožené skupiny spadají i osoby s postižením a senioři (Barnett, 2005).

V českých podmínkách platí, že oběť vyhledá pomoc až ve skutečně krizových situacích, kdy už se cítí ohrožena na životě. Mnoho obětí si z počátku nepřipouští, že se jedná o problém a že dochází k násilí. Když už dojde k uvědomění si problému, neví pak oběť kam se obrátit o pomoc či radu. Oběti jsou často vystaveny izolaci od společnosti i od ostatních rodinných příslušníků a přátel. Oběti násilných trestných činů mají obrovské emocionální rány, o jejichž existenci se nikdo příliš nezajímá. Lékaři léčí tělo, ale ne duši. Někdy se také stává, že se k lůžku oběti organizují exkurze pro kolegyně z jiných oddělení v rámci prevence kriminality, místo toho, aby u lůžka seděl psycholog. U oběti se dají popsat tři nebo čtyři nejcitlivější okamžiky. Patří sem okamžik bezprostředně po spáchání činu, který trvá asi do třech dnů. Pak je tím zranitelným obdobím návrat z nemocnice, ukončení pracovní neschopnosti a návrat ke všedním dnům. Je-li pachatel dopaden, patří k tomuto citlivému období také účast oběti jako svědka při hlavním líčení u soudu. Oběť často nemá životní perspektivu, je celkově netečná a otupělá. Při komunikaci je málo přístupná. U týraných žen je typickou známkou zablokování exprese vzteku. Žena pak není schopna se chovat přirozeně, pokud se vůči ní prezentuje někdo s negativními emocemi. Oběti jsou nadměrně laskavé, vstřícné a neprůbojně a to hlavně při setkání s autoritou. Takové chování může lékař zaregistrovat již při prvním kontaktu (Kahoun, 2003).

1.1.6.1 Ženy

Je velmi těžké popsat profil ženy oběti. Nejčastěji jimi bývají ženy různého věku, vzdělání, pocházející z různých sociálních vrstev, s různým politickým či náboženským přesvědčením a také různé rasy. Často se stává, že žena byla obětí násilí již ve své původní rodině. Tyto ženy, které byly v dětství bity, měly agresivního otce, či matku, pak jeví jakési známky snížené imunity vůči násilí i ve svém dalším životě. Mnoho týraných žen pochází původně z ústavních zařízení nebo měly v rodině nevyhovující podmínky. Tyto ženy řeší svoji situaci brzkým sňatkem, aby tak vyřešily svoji ekonomickou a životní situaci (Kahoun, 2003 a Prokop, 2000).

1.1.6.2 Děti

Problém týrání, zneužívání i zanedbávání dětí je velmi starým problémem. Vnímání tohoto problému závisí především na rozvoji společnosti i na hierarchii jejích hodnot. Problém souvisí i s postavením dítěte ve společnosti a na vztazích rodičů a dospělých k dítěti. Ublížování dětem nikdy neustalo, ale naopak se začalo intenzivně vnímat, poznávat a také konečně řešit. Z minulých let se předpokládalo, že násilí páchané na dětech je jen výjimkou a každý, kdo má dítě, se snaží o ně pečlivě starat a milovat ho (Dunovský, 1999).

Přesto je tedy realitou, že i děti patří do skupiny obětí násilí. Na jejich týrání se podílejí stejnou měrou muži i ženy. Tyto děti pocházejí též z různých společenských vrstev. Počet obětí v dětské populaci je mnohem vyšší, než se uvádí dle různých statistik. Za přímé násilí na dětech je ročně odsouzeno mnoho pachatelů i pachatelek. Děti jsou ale často vystaveny i násilí nepřímému. Zdravotní komise Rady Evropy v roce 1992 formulovala definici syndromu CAN. Dle této definice je možné zařadit děti, které byly svědky domácího násilí, mezi děti trpící syndromem týraného dítěte. Děti jsou zasaženy domácím násilím o to více, že si samy nemohou vybrat, zda ve vztahu v domácnosti s agresorem setrvají. Dítě žije pod stejným tlakem a strachem z útoku jako jeho rodič, který je obětí, ale navíc podstatu tohoto násilí není schopno rozumově pochopit.

Děti, které jsou svědky domácího násilí, mají často výchovné problémy, projevují se větší agresivitou a kriminálními činy (Voňková, 2003).

Je nutné zmínit fakt, že zvláště ohroženy jsou děti s trvalými tělesnými a duševními poruchami. Před lety se odborníci domnívali, že tomu tak není. Předpokládalo se, že zdravé děti jsou zneužívány častěji. Málokoho napadlo, že by byl někdo schopen ublížit dítěti s postižením. Pravdou je, že tyto handicapované děti jsou vystaveny nebezpečí násilí mnohem častěji, než děti zdravé. Hlavním důvodem je jejich naprostá závislost na péči a pomoci ostatních. Může se jednat o blízkého příbuzného nebo pečovatele dítěte. Jestliže by se prozradilo ublížování dítěti, byly by ohroženy jeho životní potřeby. Důvodem ublížování těmto dětem může být vyčerpanost a únava

dospělého z náročné péče a ze zklamání z nenaplněných ambicí rodičů. Dalším důvodem může být i nepoučení těchto dětí o nebezpečí možného zneužití. Děti jsou také vedeny k tomu, že musí dospělého poslouchat (Pöthe, 1996).

Z mnohých výzkumů je ale patrné, že ani odchod matky od násilného otce nevede k ukončení či zamezení páchání dalšího násilí na dětech. Násilí často spíše eskaluje. Je proto velmi nezbytné, aby byla dětem zajištěna potřebná ochrana a bezpečí. V průběhu separace je nezbytná pomoc a podpora, aby dítě negativní zážitek překonalo a postupně nabylo ztracenou důvěru a jistotu (Stop násilí, 2007).

Dítěti se musí poskytnout důvěra i lidskost. Velmi nezbytné je brát vždy zřetel na potřeby dítěte vzhledem k jeho věku (Hanzová, 1995).

1.1.6.3 Senioři

Další skupinou obětí, kterou nesmíme opomenout, jsou senioři. Velice často jsou obětí agrese svých dětí, vnoučat a jejich partnerů, pokud s nimi sdílí společnou domácnost. Násilí na seniorech není jen záležitostí rodiny, ale celé společnosti. Tato skupina občanů je na okraji zájmu veřejnosti. Jako některé důvody, proč jsou senioři snadným terčem násilí, jsou popisovány pocity vlastní viny, fyzická i psychická závislost na agresorovi, strach, stud, zvýšená nedůvěra, úzkost a emoční nevyrovnanost. Agresor snadno zneužije člověka, který pro svůj věk nemá možnost se bránit, snaží se vždy ve všem vyhovět a často nerozezná, kde jsou hranice vztahu. Staří lidé jsou často k agresorovi citově připoutáni, a proto mu vše omluví. Velmi významným faktorem je také strach starších lidí, že žijí s mladší generací, které jsou na obtíž. Mají potom snahu co nejvíce se přizpůsobit stávajícím podmínkám. Tím snadno přijímají roli oběti, která je jim v rodině přidělena. Často je jim také ubližováno, když se pokoušejí pomoci jiným obětem v rodině, nebo se jich zastávají. Senioři se často stydí za chování svých blízkých členů rodiny, a proto také nevyhledávají pomoc. Je to jeden z důvodů, proč je tak těžké detekovat násilí na seniorech (Haškovcová, 2004 a Voňková, 2003).

1.1.6.4 Osoby s postižením

Osoby s fyzickou či mentální indispozicí jsou velmi snadnou obětí z mnoha důvodů. Může to být snížená schopnost či možnost obrany před agresí. Schopností obrany se rozumí fyzická schopnost útoku zamezit, bránit se a uniknout do bezpečí. Mezi možnosti obrany řadíme také schopnost dovolat se ochrany svých práv a pomoci ve společnosti. Osoby, které jsou omezeny v pohybu upoutáním na invalidní vozík, nebo mají pro svou mentální indispozici sníženou či žádnou schopnost komunikace, jsou značně sociálně izolovány. Mají proto velmi ztíženou nebo znemožněnou možnost dovolat se ochrany a pomoci. Dalším důvodem, proč se handicapovaní lidé stávají častou obětí, je jejich vysoký stupeň závislosti na agresorovi. Může se jednat o závislost ekonomickou, citovou i existenční. Tito lidé mohou být velice důvěřiví, nezkušení v lidských vztazích a ovlivnitelní, případně i dezorientovaní v běžném životě (Voňková, 2003).

1.1.7 Následky domácího násilí

Násilí zanechá stopy na každém člověku, který mu byl vystaven. Ženy často ztrácejí sebevědomí, získávají velký strach a jsou zmatené. Bez včasné pomoci přijímají ponižování a negativní informace o své osobě jako pravdivé. Okolí příliš oběti nepomáhá a dává jí vinu za situaci, ve které se ocitla. Následky se pak odrážejí i ve zhoršeném zdravotním stavu nebo vyústí v suicidální chování.

Negativní následky násilí se týkají i muže jako pachatele. On ví, že ubližuje blízké osobě, ke které je poután, a cítí se bezmocný a vinen (Gjuričová, 2000).

Násilí zanechá vždy velmi vážné následky i na dětech, a to i tehdy, je-li dítě jen jako pozorovatel partnerského násilí. Děti prožívají emocionální trauma, pocity strachu i viny. Často mají narušené vztahy ke svým vrstevníkům. Z těchto dětí se stávají předčasně dospělé osoby, ale někdy i naopak vzhledem ke svému věku vývojově zaostávají. Sexuálně zneužívané děti mají v dospělosti problémy při navazování vztahů s opačným pohlavím. Děti často tají sexuální zneužívání rodinným příslušníkem až do

dospělosti. V dospělosti často propadají drogové závislosti a alkoholu. V životě bývají opuštěné, bez partnerského vztahu. Velmi často se veškeré problémy dětí promítají do somatických potíží jako je bolest hlavy nebo žaludeční obtíže. Paradoxně se stává, že děti bývají ve svých citech ke svým rodičům zmatené a násilného rodiče mají rády a současně jej nesnáší nebo se ho bojí (Matoušek, 1997).

Prožívané násilí ovlivní mnoho oblastí života. Kromě zdravotních potíží, byl prokázán vliv i na výkonnost v zaměstnání, což dále souvisí i s ekonomickou situací oběti. Ta často využívá pracovní neschopnosti a je více ohrožena ztrátou zaměstnání. Jelikož musí oběť často opustit svůj domov, je snížen její sociální status. Prožité traumatické zkušenosti a stres ovlivní celkový zdravotní a psychický stav. V důsledku poškození psychiky oběti může dojít k rozvoji mnoha emočních poruch chování. Může se jednat o deprese, úzkosti, posttraumatickou stresovou poruchu, syndrom týrané ženy, alkoholismus, sebevražedné myšlenky a mnoho dalších (Buskote, 2008).

Nedostatek nejistoty v dětství může člověka pronásledovat celý život. Mohou pociťovat zvýšenou úzkost, sklíčenost a nedostatek důvěry. Otázkou pak je, zda tyto děti budou schopny navázat vztah v dospělosti, úspěšně založit rodinu a vychovávat své potomky bez násilí (Smith, 2004).

Prožití nějakého traumatu se promítne vždy do všech sfér života dítěte. Často jde o největší újmu v navazování mezilidských vztahů, v partnerském soužití, při mateřství a výchově dětí (Weiss, 2000).

Když oběť akceptuje samotný fakt, že byla obětí násilí, přichází na řadu ještě sekundární viktimizace. Jde o újmu, která je způsobena oběti negativní reakcí formálních institucí. Je to porušení profesionální etiky od osob, které z moci úřední přicházejí do styku s oběťmi násilných trestných činů. Prostřednictvím sekundární viktimizace jsou oběti způsobeny sekundární rány. Tyto rány jsou rozhodující pro integritu osobnosti a její psychickou pohodu. Nejčastěji jde o pocit nespravedlnosti, ke kterému dochází už od prvních okamžiků, kdy oběť dala souhlas se zahájením trestního řízení. Pak musí vystupovat před soudem v postavení poškozené a bez respektování obvyklé lidské důstojnosti (Voňková, 2003).

1.1.7.1 Syndrom týrané ženy

Syndrom týrané ženy je často popisován jako soubor specifických charakteristik a důsledek zneužívání. Žena je vedena ke snížené schopnosti a reakci na prožité násilí. Syndrom má mnoho různých projevů a některé mohou být výraznější, jiné naopak. Symptomy lze rozdělit do tří skupin. Prvními jsou příznaky patřící k posttraumatické stresové poruše, druhé jsou charakterizovány jako naučená bezmocnost a třetí jako sebezničující reakce.

Mezi *příznaky spadající pod posttraumatickou stresovou poruchu* patří celková netečnost až otupělost a ztráta životních perspektiv. Ženy jsou uzavřené, nepřístupné a nemají příliš zájem o okolní dění. Nemají ani sílu bojovat s konflikty a nejsou schopny projevit zlost nebo vztek, ale naopak jsou extrémně laskavé.

Naučená bezmocnost, se projevuje letargií a pasivitou. Oběť je naučená, že neovládá kontrolu nad nepříjemnými událostmi, stále prohrává, a proto vzdává další snahu o nějaký boj, nebo spíše obranu. Prožívá pocity nízkého sebevědomí a nejistoty. Nedokáže ani rozpoznat, zda se skutečně jedná o nějaký problém a má-li se obrátit na někoho s prosbou o pomoc.

Sebezničující reakce je přirozené vyrovnání se s násilím, které je páčáno velmi blízkou osobou. Projeví se většinou při déle trvajícím násilí. Reakce zahrnuje například to, že oběť popírá vinu pachatele a jeho chování omlouvá mimořádnými okolnostmi jako nemoc či nezaměstnanost. Často také bagatelizuje následky násilí, včetně vážných zranění, která vysvětluje vymyšlenými a nepravými důvody. Oběť také odmítá jakoukoli pomoc a opakovaně se vrací zpět k pachateli. Není výjimkou, že si oběť klade vinu za veškeré násilí, které je na ní páchané, a vysvětluje páchání násilí jako logické (Čírtková, 2010).

U obětí domácího násilí jsou patrné projevy, které se u obětí ostatních násilných činů nevyskytují. Velice nápadná je přetrvávající vazba k agresorovi a setrvání ve vztahu s ním. Pro okolí jsou tyto následky domácího násilí zcela nesrozumitelné. Společnost nechápe, proč oběť stále setrvává ve vztahu (Kahoun, 2003).

1.1.7.2 Posttraumatická stresová porucha

Posttraumatická stresová porucha byla dříve popisována v souvislosti s prožitím kruté živelné pohromy, nebo děsivé osobní události. Spouštěčů existuje mnoho. Nejčastější příčinou je ale dlouhodobá traumatizace. Zvláště významné je, pokud se na traumatizující události podílí velmi blízký člověk.

Tato porucha je popisována jako úzkostná, která se objevuje nejčastěji po emočně náročné a stresující události. Prvotními příznaky bývají úzkostné vzpomínky na prožitou traumatizující událost. Vzpomínky se objevují neustále i při běžných každodenních událostech, které mohou právě vyvolávat a připomínat prožité trauma. Může se jednat například o zapálené svíčky, které vyvolají vzpomínku na požár. Oběť se potom postupně vyhýbá zcela běžným činnostem, je velmi podrážděná a žije v neustálém strachu, aby se situace opět nevyskytla. Následkem je nesoustředěnost, hádavost, nespavost až dokonce i poruchy paměti a pocity viny (Vaníčková, 2004).

1.1.7.3 Syndrom CAN

Syndrom CAN je definován jako syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Jedná se o poškození fyzického, psychického a sociálního vývoje dítěte. Příčinou jeho vzniku je nepřijatelné chování rodičů nebo jiné dospělé či blízké osoby.

Je zde zahrnuto *tělesné násilí*, které vede k různým poraněním, někdy i smrtelným. Dále se sem řadí *zanedbávání*, nebo-li neposkytnutí péče dítěti, což může vést k celkovému neprospívání dítěte a dokonce až ke smrti. Součástí se postupně stává i *psychické a emocionální týrání*, čímž u dítěte vzniká obrovský strach. Dítě je ponižováno, izolováno (Dunovský, 2000).

Příznaky zanedbávání lze rozdělit na *těžké* a *všeobecné zanedbávání*.

Jde-li o *těžké zanedbávání*, je ohroženo zdraví i život dítěte. *Všeobecné zanedbávání* se projeví plačtivostí dítěte případně i depresemi. Z vnějšku jeví dítě známky zanedbání, má poškozené oblečení, případně i znečištěné výkaly.

Mezi *příznaky tělesného týrání* patří různé druhy poranění. Může se jednat o poranění otevřená, zavřená. Nejzávažnějšími *zavřenými poraněními* jsou otřesy mozku a míchy, pohmoždění mozku a různá povrchová poranění hlavové části. Nebezpečný je často zmiňovaný syndrom třesení, kdy se jedná o poranění způsobené silným třesením dítěte končící až smrtí.

Dalšími zavřenými *zraněními* mohou být různé modřiny, kousance, poranění svalů i kostí, ale i omrzliny nebo naopak opařeniny.

Mezi *otevřená poranění* se řadí různé druhy ran. Například řezné, sečné, bodné, tržné, ale i střelné nebo popáleninové.

Součástí těchto mnohočetných poranění mohou být i různé stupně poruch vědomí, dýchání a oběhu.

Příznaky psychického týrání mohou být různé ponižování, nezáměr, opovrhování. Objevit se může i zhoršený prospěch ve škole. Často se vyskytuje i emoční vydírání nebo srovnávání se sourozenci (Kukla, 2008).

Posouzení situace ohroženého dítěte je velmi složitou záležitostí. Jde o komplexní problematiku, při níž musí sociální pracovník spolupracovat s dalšími odborníky. Zvláště důležitá je ostražitost dětského lékaře, který může jako první diagnostikovat tento syndrom. Je to ale záležitost velmi složitá po odborné stránce, po stránce obecně etické i obecně lidské. Je důležité posoudit každé dítě jako biopsychosociální individualitu. Dítě je ohroženo nenaplňováním základních životních potřeb. Posuzovat se musí z hlediska zdravotního, psychologického, ale samozřejmě také sociálního a sociálněprávního. Situace někdy vyžaduje zapojení i dalších odborníků, jako je neurolog, psychiatr, právník a další (Dunovský, 2000).

Při vyšetřování dítěte s podezřením na syndrom CAN je nezbytné dodržovat určité zásady. Podmínkou je, aby bylo dítě vyšetřováno vždy celé odhalené, a zároveň pozorujeme, zda nereaguje přehnaným studem. Současně si všímáme chování rodičů i dítěte. Všechny zjištěné okolnosti je nutné přesně zaznamenat do dokumentace. Velmi důležité je vyvarovat se sekundární viktimizace (Kukla, 2008).

Syndrom CAN zahrnuje Münchhausenův syndrom by proxy. Jde o zajímavý fenomén, kdy si rodiče vymýšlí různé příznaky neexistujících nemocí u svých dětí. Jsou

ochotny i falzifikace příznaků pomocí různých příměsí přidávaných třeba do moče. Cílem je, aby bylo dítě vyšetřováno, léčeno a omlouváno ze školních povinností. Rodič pak získá určité výhody ve smyslu pobírání různých dávek a politování okolím (Kukla, 2008 a Dunovský 2000).

Evidence těchto případů byla u nás zavedena teprve v roce 1990 a následující rok vstoupila v platnost Úmluva o právech dítěte. Uvádí se, že syndromem CAN trpí v České republice okolo 1-2 % dětí, což je asi okolo dvaceti až čtyřiceti tisíc. Z většiny se jedná o děti mladší šesti let, nejčastěji jde o kojence a batolata. Zvláště ohroženými jsou děti s výchovnými problémy, ale i děti s lehkou mozkovou dysfunkcí, odlišné děti, které nezapadají do kolektivu nebo nespĺňující očekávání rodičů, ale i děti nevlastní. Pachatelem bývají velmi často muži, zejména nevlastní otec. Matky pak zaujímají pasivní roli účastnic, kdy z různých důvodů tolerují násilné zacházení s dítětem. Žena v roli pachatelky nejčastěji zanedbává péči o dítě (Hubáčková, 2008).

1.1.8 Násilí a tělesný trest

Mluví-li se o rodině, která vychovává děti, je samozřejmé, že zde musí být nastaven určitý domácí řád. Tento řád obvykle obsahuje určité činnosti, návyky, mýty i rodinné rituály. K výchově ale neodmyslitelně patří odměny a tresty. Tím u dítěte posilujeme kladné, pozitivní chování a snažíme se eliminovat nevhodné návyky a chování. Jaký způsob trestání a odměny rodina využívá, záleží na vztazích v rodině mezi jednotlivými členy. Podle druhu odměn a trestů můžeme poznat opravdový zájem rodičů o dítě, jejich chuť dítě obohatit a něco mu ukázat, ale také chování rodičů, kteří nemají respekt a úctu k dítěti jako k osobnosti. Tímto chováním se rodiče ochuzují o důvěru dítěte i o možnost prožívat s dítětem radost, která by je obohatila. Existuje mnoho rodičů, kteří by své dítě nikdy neuhodili, ale na druhou stranu ho klidně zavřou třeba do sklepa. Pak jsou i tací rodiče, kteří zase naopak bez problémů sáhnou po pásku či vařečce, aby své dítě vyplatili, a omlouvají se tím, že oni sami byli také bití. Oba případy trestání spadají do oblasti násilí. V prvním případě se jedná o násilí citové a v druhém případě jde o násilí tělesné (Vaníčková, 1995).

Děti, které se svěřily s týráním, uvedly jako nejčastější způsob tělesného ubližování bití rukou, gumovou hadicí, elektrickou šňůrou, vařečkou, ale i kopání a pálení cigaretou či zápalkou, řezání, kroucení a svazování končetin i trhání vlasů. Tyto způsoby trestání zanechávají známky tělesného poranění a na základě toho lze rozpoznat týrání. Rodiče se ale často ptají, kde vlastně začíná tělesné týrání. Další otázkou je, co rodič chtěl docílit tím, že dal dítěti pohlavky, nebo mu udělil jiný tělesný trest. Rodiče chtějí způsobenou bolestí docílit toho, aby se nevhodné chování již u dítěte nevyskytovalo. Co ale bude následovat, pokud se prostřednictvím tělesné bolesti nedosáhne změny v chování dítěte. Rodič usoudí, že tělesný trest nemá žádný smysl a rozhodne se postupovat jiným způsobem. Je možné, že začne zvyšovat frekvenci a míru tělesného trestu. Velmi často se tento proces odehrává, aniž by si toho byl sám rodič vědom. Několik výzkumů potvrdilo, že tělesné trestání je velmi významným rizikovým faktorem pro tělesné týrání (Pöthe, 1996).

Každá výchova se ale opírá o určité cíle, které jsou často dítěti vnucovány. Často se nebere ohled na autonomii a samostatnost jedince. Výsledkem je, že se výchova stává nástrojem pro výkon moci a je vlastně pro jedince škodlivá (Wróbel, 2008).

Podle různých hesel, typu: „Škoda rány, která padne vedle“ nebo „Stromek se musí ohýbat, dokud je mladý“, lze dokázat, že se po dlouhá léta používalo násilí na dětech. Fyzické tresty se dříve vnímaly jako účinný prostředek k výchově dětí. Postupně se ale od tohoto názoru začalo ustupovat. V platnost vstoupily různé zákony na ochranu dětí a mládeže. V roce 1972 byly zakázané tresty na školách. V roce 1980 pak byl do listiny základních práv a svobod zařazen odstavec, který pojednává o tom, že je nepřiměřené fyzické trestání dětí zakázané. Nebylo však úplně jasné, co lze považovat za přiměřený trest a co ne. Tento zákon přesně nedefinoval, kde jsou hranice mezi zneužíváním a nutným trestem. Koncem osmdesátých a devadesátých let bylo v České republice i v sousedním Německu provedeno několik anket, kde se zjišťovalo, zda rodiče používají fyzické tresty, v jaké míře a jak často. Z výsledků bylo patrné, že většina rodičů používá fyzické tresty jako běžnou, nutnou a normální součást výchovy. Kolem 12% dotazovaných dokonce přiznalo, že používají fyzické tresty pravidelně, aby docílili, že dítě bude poslouchat.

Dle mnohých průzkumů bylo dokázáno, že fyzické tresty nemají v podstatě žádný efekt a mnoho rodičů již dnes upřednostňuje jiný způsob výchovy. Někteří rodiče si však neví rady, jak přesně řešit problémy v chování dítěte. Mnoho zemí už přijalo patřičné zákony k naprostému zákazu používání fyzických trestů při výchově a daří se jim vychovávat děti i tak. Příkladem může být Skandinávie (Švédsko, Finsko, Norsko), ale i Rakousko. Pokud mají rodiče zájem nechat si poradit, jak zvládnout výchovu dětí bez fyzických trestů, mohou se obrátit na sociální zařízení, která se zabývají výchovou dětí a mládeže. Pomoc nám poskytnou poradny pro rodiny, pedagogicko-psychologické poradny a také výchovní poradci ve školách. Tyto instituce mohou nabídnout informace o rozmanité alternativní výchově, účinné komunikaci a způsoby jednání s dětmi, které nesouvisí s fyzickým trestáním. Rodiče se zde v rámci krátkých sezení mohou naučit jak řešit konflikty a krize, běžné problémy a jak dítě efektivně potrestat (Buskotte, 2008).

1.2 Ochrana před násilím

Pokud se oběť rozhodne definitivně skoncovat s domácím násilím, může se spolehnout na podporu ze strany státu. Domácí násilí není jen soukromou záležitostí, jak se mnozí mohou domnívat. Povinností policie i státních orgánů je řešit případy domácího násilí. „Ochrana před domácím násilím je v České republice upravena zákonem č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím, ve spojení se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách“ (Buskotte, 2008, s.45). Tato právní úprava je založena na třech vzájemně propojených pilířích. Jde o Policii ČR, intervenční centra a soudy. Rozhodnutí o vykázaní je preventivním opatřením. Má chránit ohroženou osobu před dalšími útoky, které by jí hrozily od násilné osoby. Ohrožená osoba musí být vážně ohrožena nebezpečným útokem ze strany násilné osoby, jinak nelze rozhodnout o vykázaní, ani o jeho prodloužení (Buskotte, 2008).

Ústava a Listina základních lidských práv a svobod jako právní normy nejvyšší právní síly zakotvují základní práva a svobody a stanoví nejvýznamnější zásady, na kterých je postaven náš právní řád. Listina uvádí, že lidé jsou svobodní a rovní si v důstojnosti a právech. To se zaručuje všem bez jakékoliv diskriminace. Každý má

právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost. Stát má tak povinnost chránit základní práva a svobody svých občanů a naopak nesmí tolerovat žádné případy porušování těchto práv a svobod, ani pokud k nim dochází v okruhu blízkých osob. Povinností státu je řešit všechny případy porušování a ohroženým osobám poskytovat ochranu (Magdalenium o.s., 2009).

1.2.1 Pomoc a prevence

Aby mohla být oběti domácího násilí poskytnuta nějaká forma pomoci, je potřeba, aby se oběť nestyděla někomu svěřit a požádat o pomoc. Pokud oběť vše drží v tajnosti, má tak násilník možnost páchat násilí dále a oběť si tím sama škodí. Je možné, že někdo z blízkých, přátel či rodinných příslušníků bude ochoten si vážně promluvit o celé záležitosti s násilníkem. Stává se, že násilník se svým nevhodným chováním ihned přestane, jakmile je odhalen. Na druhou stranu je ale možné, že se pachatel rozzuří a celá situace se ještě zhorší. Pokud má oběť strach z tohoto kroku svěření se blízké osobě a následně zhoršení situace ohledně domácího násilí, je možné vyhledat i pomoc odbornou, profesionální. Rozumné je svěřit se například praktickému lékaři. V dnešní době je běžná spolupráce ordinace v rámci interdisciplinární spolupráce s intervenčními centry. Zdravotníci pracovníci bývají proškoleni o postupech v případě setkání s domácím násilím. Je ale možné, aby se oběť sama obrátila přímo na specializované pracoviště. Může se jednat již o zmíněná intervenční centra nebo o manželské poradny. Tato zařízení jsou schopna pomoci ženám podívat se na jejich problém objektivně přijatelně, poradí jim, jak se zachovat v případě dalšího působení násilí na jejich osobu. Poradí také obětem, jak sestavit bezpečnostní plán v případě dalšího napadení a mohou si v klidu promyslet další možné kroky (Buskotte, 2008).

Komise Organizace spojených národů (dále jen OSN) roku 1997 doporučila zpracovat za účelem pomoci obětem domácího násilí konkrétní návod pro uplatnění Deklarace OSN. Návod měl obsahovat základní principy spravedlnosti pro oběti trestných činů a pro oběti zneužití moci v jednotlivých státech světa. Vypracování návodu se účastnilo třicet zemí světa. Jsou zde popsány základní kroky, které by měly

dodržovat všechny zúčastněné státy. Cílem programu je pomáhat obětem vyrovnat se s emocionálním traumatem, a dosáhnout toho, aby byla vláda a organizace více odpovědné. Měly by poskytnout pomoc oběti v maximální možné míře, rozšířit dostupnost služeb obětem od okamžiku viktimizace až po celou dobu trvání negativních následků. Všechny systémy trestní justice by měly vzít v úvahu dopad viktimizace na oběť. Měla by fungovat správná koordinace při spolupráci všech agentur nebo organizací, které poskytují pomoc obětem. Cílem je vybudovat integrovaný systém pomoci obětem a optimalizaci kvality zacházení s oběťmi domácího násilí (Kahoun, 2007).

Děti, které jsou svědky domácího násilí, jsou vážně ohroženy nejen aktuální situací v rodině, ale i jejími škodlivými důsledky na jejich vývoj a budoucí život. Jsou nedílnou součástí rodiny a domácí násilí se jich velmi dotýká. Nemají však mnoho možností, kam se obrátit s žádostí o pomoc. Existují sice linky důvěry a další organizace orientující se na problematiku ohrožených dětí, ale speciálně problematikou řešící násilí mezi rodiči se žádná nezabývá. Pro dítě je i tak už v dost obtížné situaci náročné diskutovat a probírat situaci s cizími lidmi. Fungující organizace a linky důvěry přesto nabízí dítěti útočiště, naslouchají jim a jsou ochotny v rámci možností vyhledat adekvátní pomoc (Marvánová, 2008).

Druhy služeb na pomoc obětem domácího násilí:

- *Krizová intervence*
- *Poradenství*
- *Podpora oběti*
- *Podpora v průběhu vyšetřování trestného činu*
- *Podpora v průběhu trestního stíhání a soudního řízení*
- *Podpora po ukončení případu*
- *Výcvik profesionálních pracovníků a dalších pomáhajících profesí zabývajících se obětí (Kahoun, 2003).*

Velmi důležitá je ale prevence, která by měla všemu předcházet. Prevence zaměřená na rodinu se odvíjí za předpokladu, že některé příčiny násilí mezi partnery mohou mít původ v povaze rodinného systému. Rodina se skládá z muže a ženy.

Z biologických i sociálních důvodů mají oba rozdílné perspektivy a úkoly. Z těchto důvodů je v povaze rodiny přítomen konflikt. Některé z těchto konfliktů vedou k násilí mezi partnery. Úkolem primární prevence je zacházet s těmito konflikty nenásilnou metodou. Může se jednat o výcvik zvládnání hněvu a řešení konfliktů, rodinné poradenství, různé terapie a mediace. Cílem primární prevence je zabránit jednotlivcům páchat násilí i recidivě páchání násilí. Prevence může spočívat ve změně prostředí a výchovy. Primární i sekundární prevenci lze kombinovat pomocí některých programů a strategií. Příkladem mohou být azylové domy pro týrané a opuštěné ženy, výchovně vzdělávací programy a další podpůrné programy. Oběť již nemusí snášet násilí pachatele a má jistotu, že má kam jít. Pro útočníka z toho plyne varování, že násilí nezůstane bez postižení a nebude tolerováno. Prolínání primární i sekundární prevence se odráží i v intervenci trestního práva. Sekundárně zde působí na pachatele zatčení, trestní stíhání a jiné sankce. Jako primární prevenci vidíme v trestním právu to, že pachatel může být předem odrazen a zastrašen od svého původního záměru ublížit (Smith, Straus, 2005).

Prevence je součástí ochranných opatření a zahrnuje zabraňování ubližování a zamezení probíhajícího ubližování i předcházení dlouhodobým následkům na zdraví. Mluvíme-li o násilí, nelze prevenci rozdělit klasicky na primární, sekundární a terciární, protože se navzájem prolínají a kombinují. Mnoho preventivních programů ve světě je zaměřeno na izolování a odstraňování rizikových faktorů hrubého zacházení s oběťmi. Tím je například kladen důraz na odstranění nepříznivé ekonomické situace rodiny, nezralost matky nebo negativní postoj rodičů. Tyto programy se ale ukázaly jako nepřiliš úspěšné. Nejúčinnější jsou programy zaměřené na systém rodiny. Projekty se zaměřují například na nácvik rodičovských dovedností. Účinné jsou projekty, které zahrnují návštěvy v domácnosti. Tyto programy jsou vhodné tam, kde se vyskytly děti s biologickým rizikem. Jsou to děti s vrozenou nemocí, s nízkou porodní hmotností, nebo nedonošené děti. Velmi významnými preventivními programy jsou ty, kde se zapojují i učitelé a vychovatelé. Tyto osoby jsou s dítětem dlouhodobě v kontaktu a mnohdy stráví s dítětem více času než rodiče. Mohou si tak všimnout různých změn v chování dítěte, tělesných známek a nálad, což může vést k velmi brzkému rozpoznání

násilí páchaného na dítěti. Nezbytnou součástí prevence je i poučování občanů o různých způsobech a možnostech oznamování při podezření na násilí (Pöthe, 1996).

Občanské sdružení Rosa se zaměřuje přímo na pomoc obětem domácího násilí a prevenci násilí. Organizuje různé přednášky a semináře pro odbornou i širší veřejnost. Jejich součástí je i šíření různých informačních letáčků, brožur a publikací. V rámci prevence poskytuje toto sdružení i webové stránky, kde jsou informace pro oběti i svědky domácího násilí (ROSA, o.s., 2010).

1.2.2 Intervenční centra

Násilí představuje jeden z nejčastějších důvodů, proč lidé hledají služby krizové intervence. Intervenční centra se podílejí na zvyšování informovanosti široké i odborné veřejnosti formou různých besed a přednášek o této problematice.

Od 1. ledna 2007 působí ve všech krajích České republiky Intervenční centra, která poskytují krizovou pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Jejich pomoc spočívá v poskytnutí přechodné odborné pomoci a nehmotné pomoci v konkrétních případech domácího násilí. Zároveň koordinují spolupráci a návaznost dalších služeb včetně spolupráce s Policií České republiky.

Intervenční centrum je určeno především osobám ohroženým domácím násilím, které jsou momentálně v ochranném režimu. To znamená, že pachatel násilí byl vykázán ze společného bydliště. Další skupinou, které je poskytnuta pomoc v rámci center jsou osoby, které chtějí svoji situaci řešit a hledají pomoc.

Podnět pro zahájení pomoci intervenčním centrem je informovanost od Policie České republiky o rozhodnutí vykázání. Pomoc může být poskytnuta ale i na telefonickou, osobní či písemnou žádost ohrožené osoby. Pomoc zahrnuje i poradenskou činnost. Veškerá pomoc intervenčních center je poskytnuta bezplatně. Povinností pracovníků je dodržet zásady mlčenlivosti o skutečnostech, o kterých se dozvěděli v souvislosti s vykonávaným povoláním. Sdílet informace mohou jen se souhlasem osob, kterých se to přímo týká, nebo bez souhlasu pro účely trestního řízení orgánům činným v trestním řízení (Bílý kruh bezpečí o.s., 2009).

1.2.3 Legislativa

Legislativní opatření a možnosti právní ochrany obětí významně ovlivňuje efektivnost prevence opakování násilí v rodině a pomoc a ochranu osobě ohrožené domácím násilím. V českém právním systému je ochrana obětí domácího násilí obecně zakotvena v rámci občanského práva, zákona o rodině, policejního zákona, zákona o přestupcích a v trestním zákoně. V prosinci 2003 byla přijata novela trestního zákona, která vložení § 215a zavádí trestnost týrání osoby blízké žijící ve společném domě nebo bytě s účinností od 1.6.2004 (Marvánová, 2008).

„Domácí násilí je v české kriminalistice relativně nový pojem“ (Antl, 2008, s. 95). Pracuje se s ním až od devadesátých let, ale systematicky až v několika posledních letech. Od 14. března 2006, kdy byl přijat zákon č. 135/2006 Sb., se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Díky tomuto zákonu je možné s platností od 1.1.2007 vykázat pachatele domácího násilí ze společně obývaného bytu či domu na dobu 10 dnů. Předběžným opatřením je možné požádat o prodloužení této doby maximálně na dobu jednoho roku. Tento zákon současně zahrnuje zřízení intervenčních center (Antl, 2008 a Marvánová, 2008).

Vykázání v ČR je nově upraveno s platností od 1. 1. 2009 v zákonu č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Hlavní změna nastala v tom, že jediná forma rozhodnutí je vykázání, dříve byl i zákaz vstupu. Policie ČR kromě ochrany teritoriální poskytuje i ochranu personální. Policie má také oznamovací povinnost vůči Intervenčnímu centru, OSPOD v případě přítomnosti dětí a nově také příslušnému civilnímu soudu. To vše musí splnit ve lhůtě do 24hodin od vstupu do společně obývaného bytu nebo domu (Bílý kruh bezpečí, o.s., 2007)

Domácí násilí páchané na oběti bývá nejčastěji posuzováno podle následujících paragrafů trestního zákona:

- *Maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst.*
- *Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 197a
Pomluvy podle § 206 odst.1*
- *Týrání svěřené osoby podle § 215*

- *Únos podle § 216*
- *Vraždy podle § 219*
- *Ublížení na zdraví podle § 221*
- *Účasti na sebevraždě podle § 230*
- *Omezování osobní svobody podle § 231*
- *Zbavení osobní svobody podle § 232*
- *Porušování domovní svobody podle § 233*
- *Loupeže podle § 234*
- *Vydírání podle § 235*
- *Porušování tajemství dopravovaných zpráv podle § 239*
- *Znásilnění podle § 241 (Kahoun, 2003).*

„Z celosvětového pohledu je potřeba vědět, že problematikou domácího násilí se zabývají tři výbory Organizace spojených národů. Jsou to: Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva, Výbor pro odstranění všech forem diskriminace žen a Výbor pro práva dítěte“ (Haškovcová, 2004, s.41). Celá situace ohledně domácího násilí je velice závažná a aktuální. Rada Evropy proto 25. listopad vyhlásila jako Mezinárodní den násilí na ženách a současně jako Evropský den proti násilí na ženách. V České republice se konala 26. 11. 2006 první velká konference na toto téma a poprvé zde byl navržen Intervenční program, jako boj proti domácímu násilí (Haškovcová, 2004).

1.2.4 Společnost a domácí násilí

Obecně je zakořeněný pocit, že domácí násilí je záležitostí pouze těch dvou lidí, kterých se přímo týká. Tato problematika byla velmi dlouho tabuizována, ale nyní se vládní i nevládní organizace stále intenzivněji podílejí na iniciaci změn v typizovaném chování veřejnosti. Přesto ale stále platí, že se společnost k celému problému staví odmítavě. Často je slyšet výrok: „jsou už dospělí, tak ať si to vyřeší sami“. Nikdo nemá zájem o to, že mnoho žen už mohlo zažít násilí jako dítě a tehdy právě společnost nezasáhla a selhala. Nyní se oběť sama bránit neumí a nemůže. Stává se, že je oběti

naopak vyhrožováno, pokud se nepostará o klid svým dětem, budou umístěny do diagnostického zařízení nebo dětského domova. Ve společenském vědomí chybí přesvědčení, že násilí je společensky zavržením hodné chování (Kahoun, 2003).

Fischer (2009) má ale jiný názor. Uvádí, že násilí i agrese není záležitostí jen jedince, ale celé společnosti, společenského celku a skupin. Společnost a jeho klima se dokonce na vzniku násilí do určité míry spolupodílí řadou faktorů. Velmi negativní vliv mají média, ve kterých se zvyšuje kontakt s násilnými jevy. Tyto jevy se pak mohou stát součástí běžné zkušenosti. Postupem času začínají být považovány za normální, jako součást sociokulturní normy. Tím se pak i zvyšuje tolerance společnosti k násilí. Nejvíce tolerována je agrese, která vzniká z důvodu sebeobrany. Pomsta, která vede k agresi, je už ale tolerována mnohem méně.

Je možné, že některé ženy se cítí osaměle proto, že cítí tlak společnosti. Kvůli tomuto pocitu tlaku může mít žena pocit, že nelze ze vztahu utéct. Důvodem pro obavy z útěku z prostředí domácího násilí může být i to, že se žena již pokusila někomu svěřit s problémem, ale nenašla pochopení. Ženy pak jen těžko hledají odvahu k dalšímu pokusu o svěření (Conway, 2007).

Největší prioritou je, aby byla odborná veřejnost citlivější k problematice domácího násilí. Jen ten, kdo pochopí podstatu problému, vývoj a pozici týrané osoby, je schopen reagovat na domácí násilí adekvátně a bez předsudků. Velmi nezbytná je informovanost veřejnosti, což se v posledních letech celkem daří. Informace o domácím násilí se velmi šíří i díky nestátním neziskovým organizacím, které se přímo zabývají touto problematikou. Domácí násilí je totiž celospolečenský problém a při jeho toleranci se pak šíří i přenášením z generace na generaci (Voňková, 2004).

1.2.5 Mýty o domácím násilí

Veřejnost je stále více a více informována o skutečnostech souvisejících s domácím násilím, ale přesto přetrvávají určité mýty ohledně této problematiky.

Mýtus: Domácí násilí se týká jen sociálně slabších a méně vzdělaných vrstev.
Pravdou ale je, že domácí násilí se vyskytuje ve všech společenských skupinách, a to bez ohledu na vzdělání či socioekonomickou situaci pachatele nebo oběti. Často jde i o rodiny velmi bohaté, úspěšné na vysokých pozicích v zaměstnání.

Mýtus: Za domácí násilí si mohou ženy samy, protože muže k tomu vyprovokují.
Mnoho pachatelů není ochotno převzít zodpovědnost za násilí, a proto z něho následně obviňují samotnou oběť. Nikdo si však nezasluhuje být zbit, bez ohledu na to, co říká. K násilí v domácím prostředí se pachatelé uchýlí proto, že mají pocit, že si to mohou dovolit a chtějí získat naprostou nadvládu.

Mýtus: Situace asi není tak vyhrocená, jinak by partnerka od násilníka odešla
Pravdou však je, že ženy od pachatele neodcházejí z důvodu, že chtějí zachovat komplexní rodinu a k partnerovi mají citový vztah. Někdy bývá důvodem pro odvrácení odchodu i to, že se žena bojí fyzického napadení, zastrašování, bezmoci, beznaděje a ekonomická závislost.

Mýtus: Oběť a pachatele domácího násilí lze snadno odhalit.
Ve skutečnosti jde o záležitost, která může být velmi dlouho utajována za zdmi domova. Oběť může svá zranění dokonale maskovat a ani příbuzní nemusí mít podezření, že se něco děje. Pachatelé bývají ve společnosti považováni za velmi příjemné a sympatické osoby. Tyto mýty mohou znesnadnit pomoc obětem násilí a popírat tento jev. Může se jednat o *popírání existence* domácího násilí, o *popírání závažnosti* a také *popírání řešitelnosti* (Marrewa, 2002).

1.3 Přenos násilí mezi generacemi

O problematice původu násilí existuje mnoho studií, odborných článků i monografií. Je známo, že rodina je základní jednotka společnosti a v rodině také vše původně začíná. Násilnému chování se tak může dítě naučit jedině od rodičů a samo pak páchá násilí. Hovoří se o tom jako o cyklu násilí. O transgeneračním přenosu se hovoří tehdy, když týraní později také týrají (Haškovcová, 2004).

Z biologického hlediska lze všeobecně předpokládat genetickou souvislost mezi biologickými otci a syny. To, že někdo nerespektuje zákon, se dá skutečně dědit. Někteří badatelé se domnívají, že poruchy chování spojené s násilím mají genetický základ a jsou vázány na mužské příbuzné mnohem častěji než na ženské (Čermák, 1999).

Smith (2004) též uvádí, že mohou existovat i genetické předpoklady, které vedou k tomu, že násilník nedbá na své oběti. Určitý vliv mají i okolnosti spojené s obtížným porodem, nedostatečnými citovými vazbami a špatná poporodní péče. Popisuje se i situace, kdy zvýšená pozornost věnována problémům těsně před porodem a po porodu může zásadně snížit míru násilí projevovaného v pozdějších letech. Tento genetický přístup by pak mohl vysvětlovat, proč někteří pachatelé násilí pocházejí z rodin, kde se násilí nevyskytovalo, a naopak proč, většina chlapců vyrůstajících v násilnických rodinách v dospělosti neopakuje toto chování, ale někteří zase ano. Tento genetický přístup může přispět i k vysvětlení, proč určitá část žen, která prožila v dětství násilí, jej nepovažuje za běžný a normální model rodinného života. Nevstupují pak do manželství s násilnickými muži.

Teoreticky je ale známo, že se děti chovají dle zkušeností, které samy zažily v dětství. Přenos násilí se tedy děje skrze napodobování, kdy se děti chovají dle výchovných modelů (stereotypů, vzorců chování) v primární rodině. Děti si nezískají vhodné návyky jak řešit konflikty a velmi často se pak uchýlí k použití násilí. Mají určité tendence snáze a rychleji využít násilného chování než děti, které neměly v rodině za vzor násilí (Langhinrichsen, 1995, Kukla, 2009).

Násilí nevzniká a nenastává teprve v násilné situaci, ale má své kořeny již v minulosti obětí či pachatelů. Podrobná pozorování ukázala, že násilí je předáváno transgeneračně. Je součástí téměř všech kultur a zajistilo také jejich přežití. Různá psychická zranění, která probíhají ve vlastním životě, vedou k trvalému stresu, narušení vztahů a s tím spojeným následkům pro další generace. Pokud je traumatizace předávána z generace na generaci, vede to ke změně mozkové architektury, vnímání, zpracování, prožívání i myšlení. Tyto změny mohou zapříčinit, že predisponují postižené směrem k pachatelství, nebo k sebeobětování. Ten, kdo zažil

v dětství nějaký typ násilí s představou, že taková výchova je samozřejmá a nikomu neškodí, se pak sám stává pachatelem a nebude bránit nikoho včetně dětí (Poněšický, 2004).

Transgenerační přenos se týká až v 70% případů nevhodného zacházení s dětmi. Nemusí ale vždy postihovat všechny ohrožené případy. Některé týrané děti se mohou dokonce stát velmi dobrými rodiči svým potomkům. Záleží však i na vhodném navázání sociálních kontaktů. Mnoho studií uvádí, že třetina dětí jako obětí na své děti násilí nepřenáší, ale druhá třetina dětských obětí zase násilí naopak do výchovy přenáší. Poslední třetina dětí má určité sklony k tomu, že v budoucnu bude též násilí používat a stanou se tak týrajícími rodiči (Kukla, 2009).

Je-li dítě tělesně potrestáno, pocitů bolesti, zloby a strachu se celkem rychle zbaví, ale duše dítěte zůstává velmi poznamenána. Dítě si nese následky narušené komunikace s rodiči, což se v dospělosti může projevit jako nedostatek důvěry, snížené sebehodnocení a uplatnění v životě, ve společnosti i intimním životě. Mnoho rodičů se tak svojí tvrdou výchovou podepisuje na zdraví a zdravém vývoji svých dětí (Vaničková, 1995).

Je velmi pravděpodobné, že násilné chování se skutečně předává z generace na generaci. Některé studie provedené v New Yorku ukazují, že 80% agresorů bylo samo v dětství týráno, nebo bylo svědky násilí na své matce. Již dávno se ví, že chování dětí se formuje podle vzoru jejich rodičů. Setkávají-li se děti v rodinném životě s násilím a agresí, pak je velmi pravděpodobné, že budou agresivní chování opakovat i ve svých vztazích a rodinném životě. Velmi pravděpodobné je také to, že pokud se malá dívka stane svědkem domácího násilí, v budoucnu nejspíš zůstane s partnerem, o kterém ví, že se k ní bude také chovat násilně. Tyto dívky zpravidla neví, že násilí je nepřijatelné, a musí jim to teprve někdo říci. Násilí jim připadá jako běžná součást života. Není ale pravda, že každý chlapec, který viděl svého otce, jak týrá matku, se stane sám pachatelem. Některé chlapce chování svého otce příliš poznamená, že se zařeknou, že nikdy nebudou opakovat toto násilné chování. Vše záleží na každém jednotlivci (Conway, 2007).

Dlouhodobý následek násilí uzavírá cyklus přenosu násilí. K transgeneračnímu přenosu násilí dochází, když děti přijímaly násilí z rukou rodičů, dospělých a samy dospějí. Tyto děti pak předávají v dospělosti násilí slabším, tedy nejen svým potomkům, ale i svým rodičům, kteří zestárli. Velmi důležitou osobou, která by mohla cyklus násilí zastavit, je matka, které se dostane významné podpory a terapie. Proto je důležitá prevence, která by obsáhla kampaň proti násilí. Ta by vysvětlila, proč násilí páchané v dětství znamená, že rodiče rozhodli a tím i dali svému dítěti do vínku předpoklad, že jejich život nebude šťastný. Jen psychicky, emocionálně a sociálně zdravý rodič může též vychovat zdravé a šťastné dítě (Vaníčková, 2004).

Kahoun (2003) popisuje podobný princip transgeneračního přenosu, kdy dítě, které mělo brutálního otce, může podléhat představě, že je jako každý rodič spravedlivý. Může se stát, že dítě vyzoruje násilné chování od otce a samo bude tuto formu násilí používat při výchově svých potomků, ale i v manželském či partnerském soužití.

Weiss (2000) také souhlasí s působením transgeneračního přenosu násilí. Jednání rodičů vyplývá z jejich individuální emoční zkušenosti ze vztahu se svými rodiči. Uvádí se, že až okolo 40% zneužívajících matek bylo v dětství též zneužíváno. Znovuprožitím zkušenosti při zneužívání svých dětí se pravděpodobně naskytne příležitost získat kontrolu nad vlastním traumatem.

Dlouhodobý důsledek strachu v dětství může vyústit v nedůvěru a přesvědčení, že lež je samozřejmou součástí rodinného života. To ale může souviset s postupným nárůstem agresivity, která se projeví právě násilným chováním. Pro zabránění vzniku těmto citovým potížím je nezbytné vychovávat děti vřele a láskyplně. Dosud nebylo zcela jasně vysvětleno, z jakého důvodu se z některých dětí stanou pachatelé násilí až agresivní dospělí jedinci. Některé studie však ukazují, že je častým jevem, že se zneužívané dívky i v dospělosti naučí být oběťmi. Je to pro ně jakýsi známý model, být obětí násilí. Muži chovající se násilně nemuseli být obětí násilí, ale velmi pravděpodobně neměli příliš milující rodiče. Jedna z možností je, že jejich chování ovlivnila fantazie, televizní hrdinové, kteří používají ke svému vítězství a slávě násilí. Tito muži zároveň nemají zkušenost se silnými muži, kteří jsou zároveň i láskyplní, vlídní a citliví. To je velkým rizikem, že budou dopívat s emočním strádáním a hněvem.

Není ani vyloučené, že si vypěstují pohrdání vůči opačnému pohlaví. Vždy existuje naděje pro nápravu. Je k tomu však nutná velká dávka vůle a štěstí pro získání pozitivních zkušeností, které by naplnily citovou ztrátu a prázdnotu (Smith, 2004).

Děti, které žijí v rodině s výskytem násilí, nemají možnost uspokojit své vývojové ani emocionální potřeby. Ztrácí pocity důvěry a naopak zažívají pocity viny za dění v jejich rodině. V takových rodinách dochází k ambivalentnímu vztahu mezi dětmi a rodiči a to vede k prohození rolí. Děti z těchto násilnických rodin se často chovají jako malí dospělí. Zaobírají se zcela jinými starostmi a potřebami, než jejich vrstevníci. To, že děti v dospělosti sahají stejně jako jejich rodiče, k uplatnění násilí, je naprosto přirozené. Neznají totiž žádný jiný způsob chování (Marvánová, 2008).

Bentovim (1998) též uvádí, že mezigenerační přenos je velmi důležitým faktorem pro vznik týrání či zneužívání dítěte. Čím většího stupně násilí se dopouštějí rodiče na svých dětech, tím hrubější jsou tyto děti ke svým sourozencům a vrstevníkům. Čím více hrubí jsou muži k ženě, tím hrubější je žena na své děti. Toto násilí prožité v dětství se též opakuje o generaci později.

Rodiny, které zanedbávají a týrají své děti, mají společné určité rysy. Patří mezi ně necitlivost k potřebám dítěte, kdy se rodiče snaží dítě usměrnit kritikou, nejsou schopní pozitivně posilovat žádoucí chování u dítěte a sami u sebe špatně ovládají agresivní jednání. Tato rodina má velmi přehnané požadavky, nereálné a nesplnitelné. Existují určité důkazy, že skutečně funguje předávání násilí z jedné generace na druhou. Někdy bývá týráno pouze jedno dítě, někdy všechny děti. Týká se to především dětí psychomotoricky opožděných, temperamentních, nemocných či s jiným postižením (Matoušek, 1997).

V uplynulých dvou desetiletích byl v odborných kruzích zastáván názor, že týrající rodič byl sám ve svém dětství týrán. Velký podíl na tomto mechanismu má vazba mezi dítětem a matkou. Vazby mezi rodiči a dětmi mohou mít různou kvalitu a hloubku, která se dá odhadnout nebo vypočítat ze způsobů, jakým děti využívají svého rodiče v ohrožujících situacích. Ve velkém množství případů existuje shoda mezi vazbou rodiče a jeho dítěte. Zjednodušeně to znamená, že rodič se chová ke svému dítěti tak, jak se chovali původně jeho rodiče k němu samotnému. V tomto mechanismu

hraje významnou roli intrapsychický pracovní model pečování, který je odvozen ze zkušeností s vlastním rodičem. Vazby, které vznikají v průběhu dětství, se v dospělosti dají do určité míry ovlivnit. U dětí, které byly samy v dětství týrány a v dospělosti své děti netýraly, lze identifikovat faktory, které mají velký podíl na tom, aby se předešlo násilí v další generaci. Tyto faktory mají přímou souvislost s kvalitou vazby, která může podléhat změně i v průběhu života. Mezi důležité faktory patří například lepší aktuální sociální podpora, pozitivní vztah k významnému dospělému v dětství, zkušenost psychoterapie a schopnost poskytnout ucelený obraz o traumatické události.

Transgenerační přenos může být uskutečňován i pomocí mechanismu agování. Agování je chování, kdy týrající rodič formou násilí na svém dítěti nevědomě opakuje svoji zkušenost s vlastním rodičem. Může tedy platit, že týrající dospělý si v dětství, kdy byl sám týraný, mohl osvojit násilí jako jedinou formu chování a tu používá ve vztahu ke svému dítěti (Piños, 2007).

Při vzniku traumatizace dítěte v rodině je důležité, jaký typ vazby měl rodič ke svému rodiči v dětství. Existuje několik technik, kterými lze změřit kvalitu vazby v dospělém věku. Známý je například test Adult Attachment Interview. Test zahrnuje speciální techniku dotazování na rané vztahy a zkušenosti z dětství. Podle toho lze rozdělit dospělé jedince do několika skupin:

Může se jednat o *autonomní dospělé* jedince, kteří dávají najevo svoje myšlenky, pocity a vzpomínky jasným způsobem. Často popisují problémy s rodiči, včetně traumat a opuštění, ale přesto jsou schopní udržet jakousi rovnováhu a spojit prožitky minulé i současné.

Odmítající dospělí se prezentují jako nezávislí, silní a nezasazení svými prožitky. Mají sklon své rodiče idealizovat a paradoxně popisují své dětství jako spokojené a bezpečné.

Takzvaně *zpletení dospělí*, se nemohou zbavit prožívání negativních zážitků z dětství. Mají velmi slabý pocit identity a stávají se z nich rodiče neschopní vyhovět požadavkům.

Nerozřešení dospělí si nesou značný traumatický zážitek z dětství v podobě ztráty či tělesného a sexuálního zneužívání. Někdy nepochopitelně věří tomu, že oni sami byli příčinou traumatu. Tito dospělí nedokončili a zcela neprožili truchlení.

Matky, které mají dítě s vyhýbavou vazbou, se ve své roli často cítí jako nepotřebné a bezcenné. Toto negativní sebehodnocení souvisí se zkušenostmi se svojí matkou, která jim neposkytla bezpečnou ochranu.

Matky, které vychovávají děti s ambivalentní vazbou, popisují jednu péči o dítě jako ideální a pozitivní, ale jindy zcela naopak jako nezvladatelnou a problematickou.

Při výchově dětí s dezorganizovanou vazbou cítí matky péči jako rozvrácenou a chaotickou. Matky se cítí bezmocně, neschopné zvládnout dítě a adekvátní péči. Často se při výchově přikloní k použití psychického a tělesného násilí (Pöthe, 2006).

Měřit určitý vliv rodiny jako působení v rámci transgeneračního přenosu násilí je ale velmi těžké. Z praxe vyplývá, že emočně zraněné dítě se v pozdějším věku může pravděpodobně chovat jako mnohem horší rodič, než dítě, které bylo týráno fyzicky (Oliver, 1993).

2 Cíl práce a hypotézy

Cíl práce:

Cílem diplomové práce je zjistit, do jaké míry se přenášejí výchovné modely z jedné generace na druhou. Pomocí výzkumné části se budu snažit specifikovat, co konkrétně ovlivňuje používání výchovných modelů. Pokusím se ověřit pravdivost hypotéz.

1. Cílem teoretické části práce je popsat transgenerační přenos násilí v populaci

2. Cílem výzkumné části je:

- zjistit, do jaké míry se výchovné modely v rodinách přenášejí z generace na generaci
- specifikovat, co ovlivňuje výchovné modely

Předpokládané hypotézy:

Hypotéza I.

Výchovné vzorce se přenášejí z generace na generaci

Hypotéza II.

Nízký socioekonomický status ovlivňuje výchovné modely

3 Metodika a charakteristika sledovaného souboru

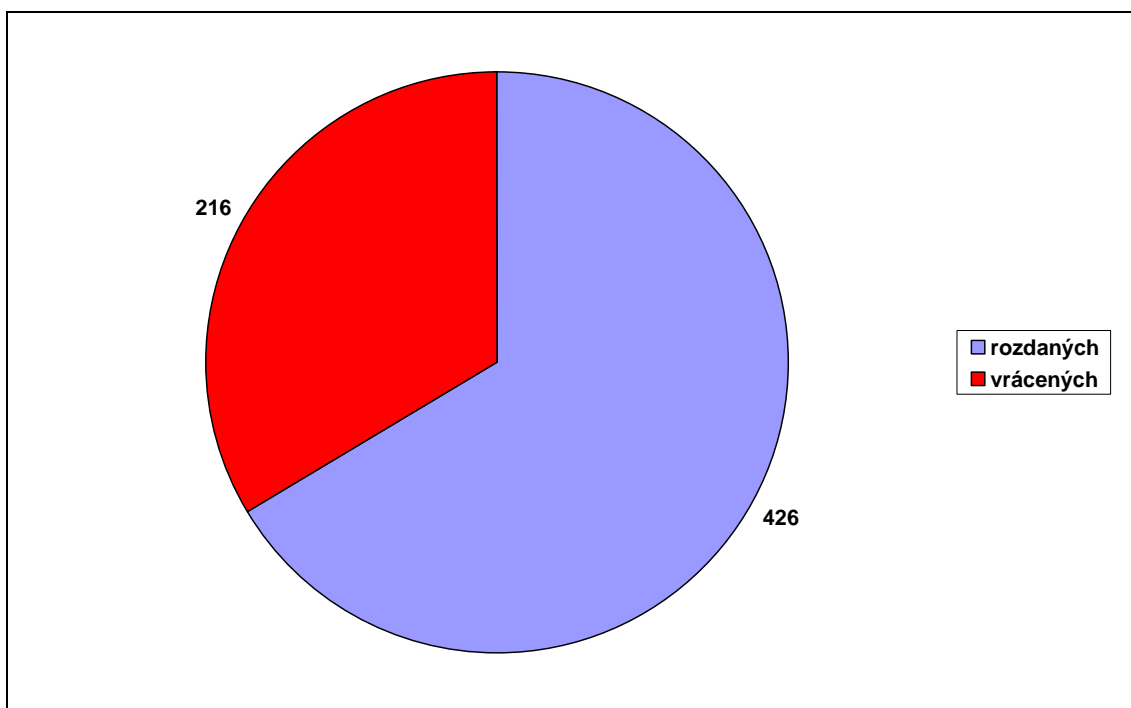
3.1 Metodika

Sběr dat jsem prakticovala pomocí kvantitativní metody, formou dotazníků. Sledovaný soubor tvořil vzorek náhodně vybrané populace. Snažila jsem se nasbírat přibližně stejný počet dotazníků od žen a od mužů pro porovnání výsledků dle pohlaví. Dotazníky byly anonymní a celkem obsahovaly 20 otázek. Otázky byly strukturované i nestrukturované. Nejprve jsem položila otázky identifikační a poté jsem se snažila zařadit otázky specifické, aby směřovaly ke zjištění a objasnění popisovaného problému. Vyhovující odpovědi měli dotazovaní zaškrtnout, případně dopsat jiné odpovědi. Sběr dotazníků probíhal v rozmezí dvou měsíců na jaře 2010.

3.2 Sledovaný soubor

Celkem jsem rozdala v náhodně vybrané populaci 426 dotazníků. Návratnost byla v počtu 216 (50,7 %) dotazníků. Respondenti byli zastoupeni rovnoměrně dle obou pohlaví. Zúčastnilo se 119 žen (55 %) a 97 mužů (45 %).

Graf č. 1. Návratnost dotazníků

Zdroj: Vlastní výzkum

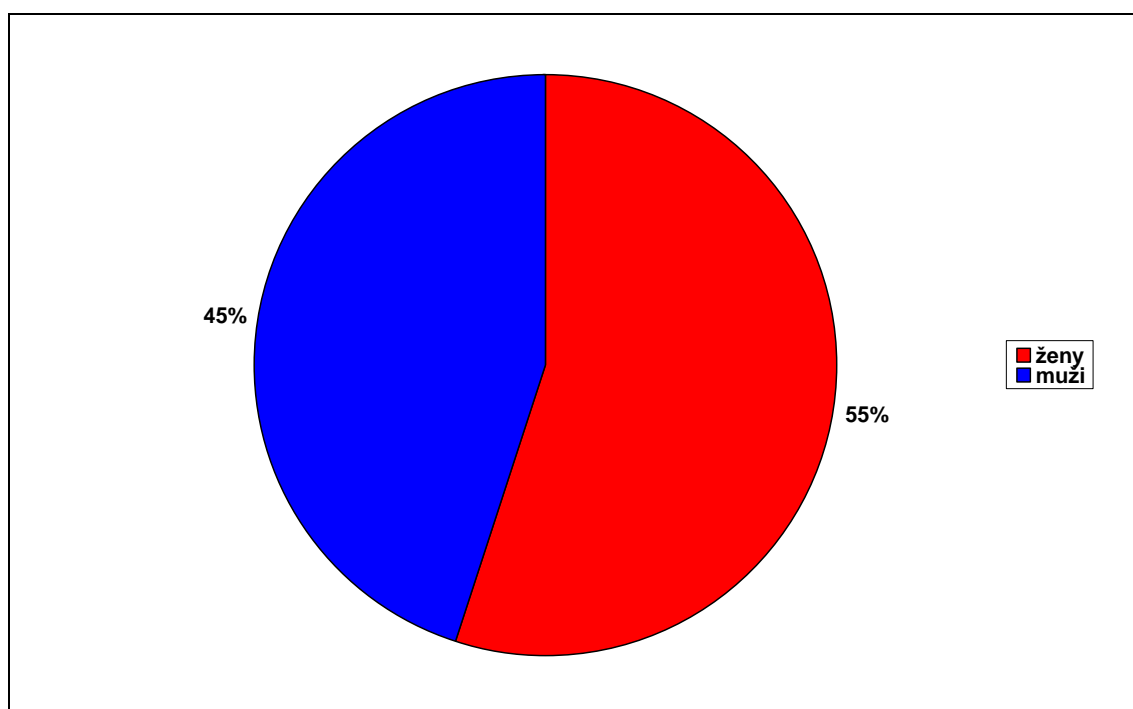
4 Výsledky

Vyhodnocení otázek:

1. Pohlaví respondentů

Graf znázorňuje respondenty dle pohlaví. Celkem z 216 dotazovaných (100%) odpovědělo 119 (55%) žen a 97 (45%) mužů.

Graf č. 2: Rozdělení respondentů dle pohlaví

Zdroj: Vlastní výzkum

2. Věk respondentů

Ukazuje tabulka 1 (viz níže)

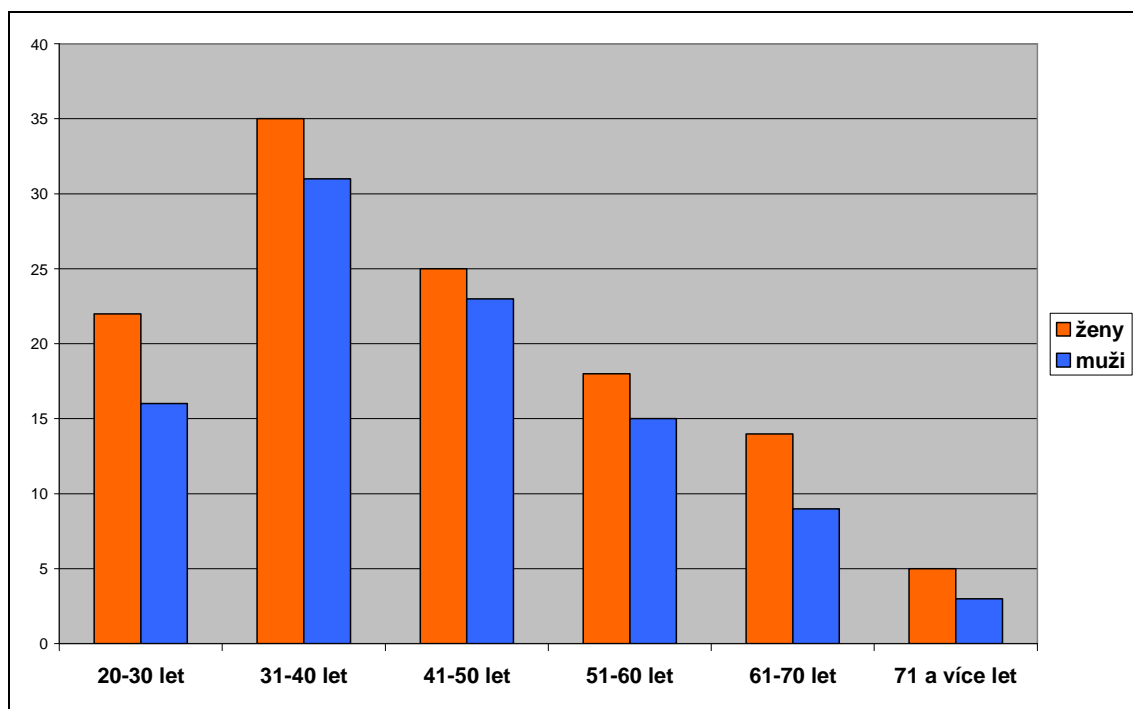
Nejvíce dotazovaných bylo ve věku 31-40let a ve věku 41-50let. Zbývající kategorie byly přibližně ve shodném zastoupení.

Tabulka č. 1. Rozdělení respondentů dle věku a pohlaví

věk	žen	muži
20-30 let	22	16
31-40 let	35	31
41-50 let	25	23
51-60 let	18	15
61-70 let	14	9
71 a více let	5	3

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 3: Rozdělení respondentů dle věku a pohlaví

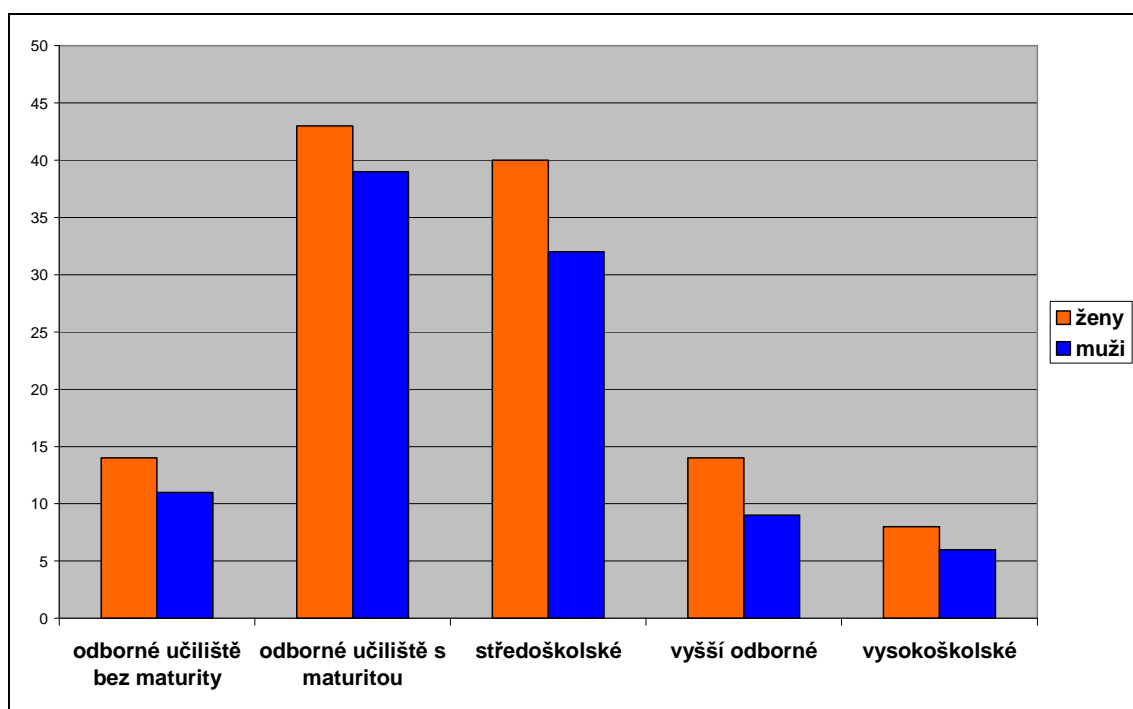

Zdroj: Vlastní výzkum

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je:

Výzkumu se celkem účastnilo 25 (12 %) respondentů s odborným učilištěm bez maturity, 82 (38 %) respondentů s odborným učilištěm s maturitou, 72 (33 %) respondentů se středoškolským vzděláním, 23 (11 %) respondentů s vyšším odborným vzděláním a 14 (6 %) s vysokoškolským vzděláním. Nejpočetněji byla tedy zastoupena kategorie respondentů s odborným učilištěm s maturitou a dále pak se středoškolským vzděláním.

Graf č. 4: Vzdělání respondentů

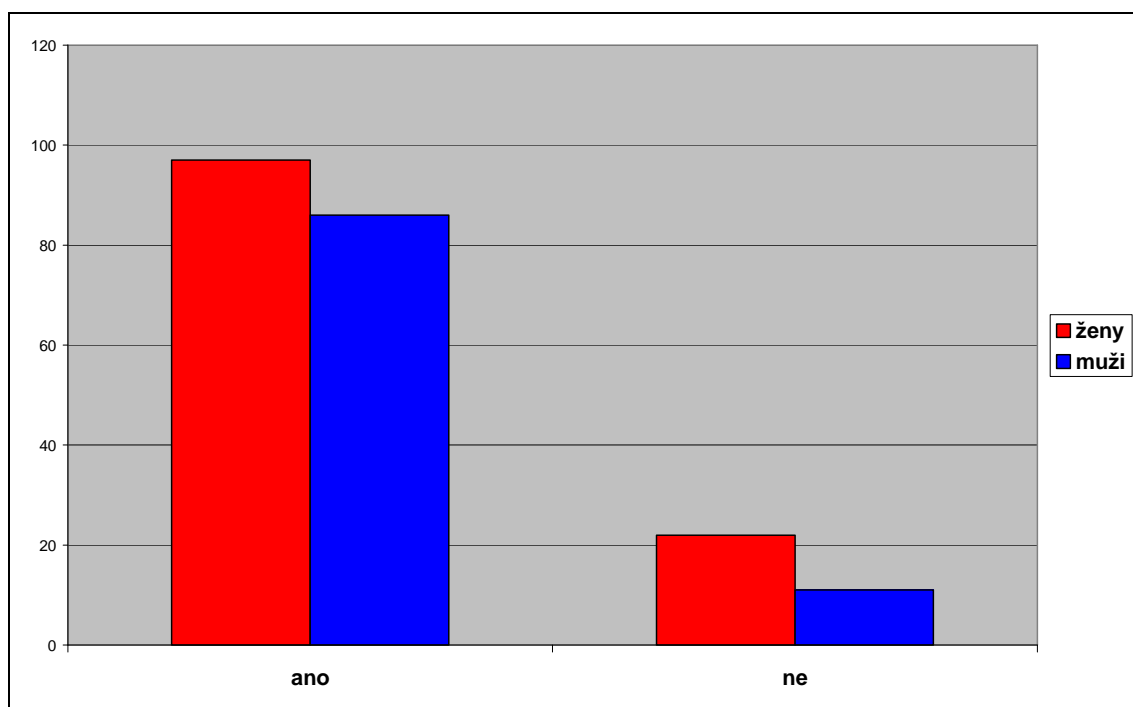
Zdroj: Vlastní výzkum

4. Domníváte se, že je vhodné používat při výchově drobné tělesné tresty?

S používáním drobných tělesných trestů při výchově souhlasilo 183 (85 %) respondentů, z toho 97 žen a 86 mužů. Nesouhlas projevilo 33 (15 %) dotazovaných, z toho 22 žen a 11 mužů.

Většina respondentů tedy s používáním drobných tělesných trestů souhlasí.

Graf č. 5: Souhlas s používáním drobných tělesných trestů

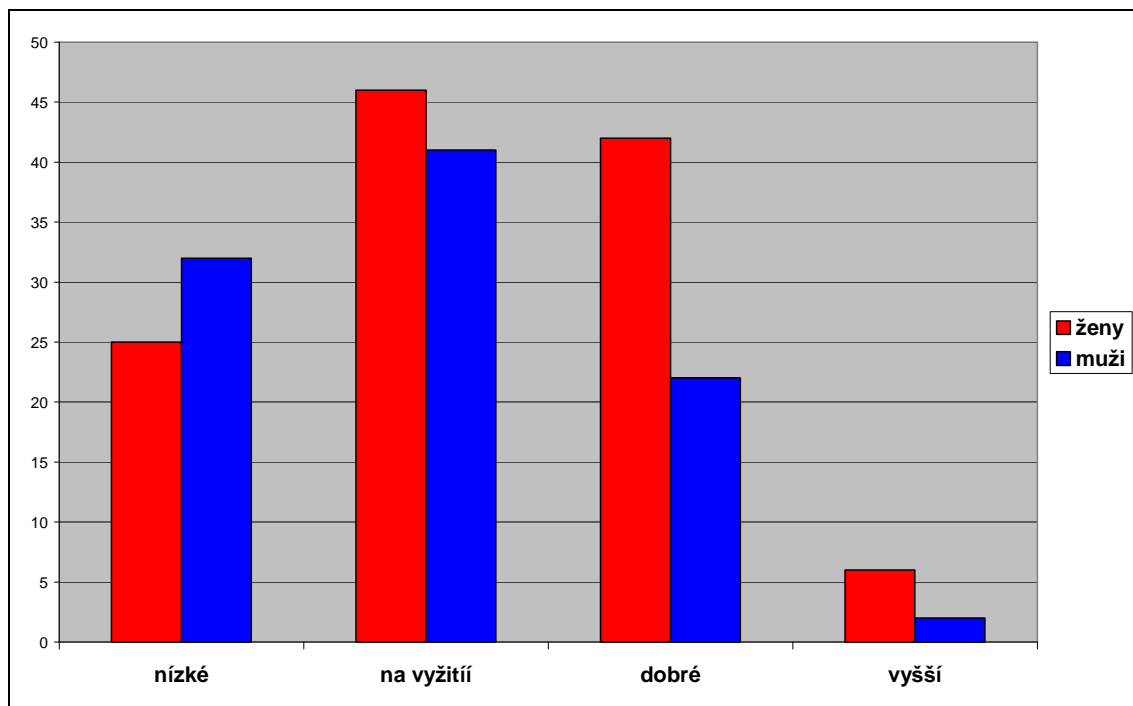

Zdroj: Vlastní výzkum

5. Domníváte se, že Vaše příjmy jsou:

Dotazovaní se v 57 (26 %) případech domnívají, že mají velmi nízké příjmy, z toho je 25 žen a 32 mužů. Dostačující příjmy jen na pouhé vyžití má 87 (40 %) dotazovaných, z toho 46 žen a 41 mužů. Dobré příjmy tak akorát má 64 (30 %) dotazovaných, z toho 42 žen a 22 mužů, vyšší příjmy má pouze 8 (4 %) dotazovaných, z toho 6 žen a 2 muži.

Graf č. 6: Velikost příjmů

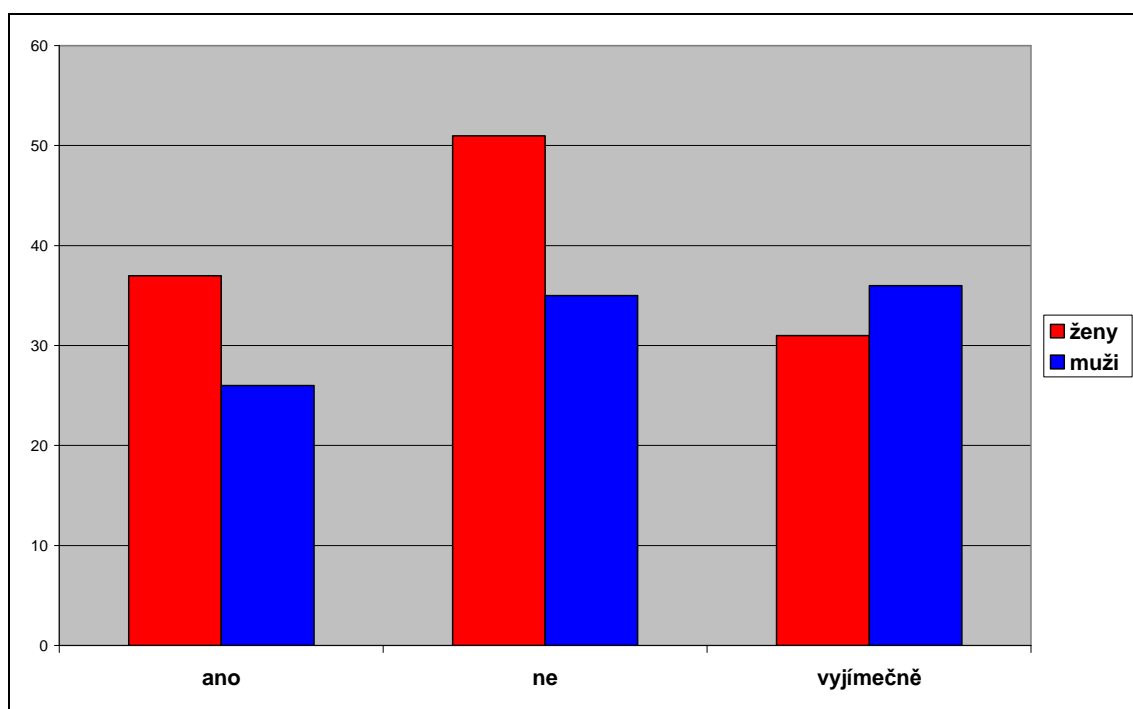
Zdroj: Vlastní výzkum

6. Domníváte se, že je vhodné občas používat i větší tělesné tresty?

S používáním větších tělesných trestů souhlasilo 63 (29 %) dotazovaných, z toho 37 žen a 26 mužů. Nesouhlas projevilo 86 (40 %) dotazovaných, z toho 51 žen a 35 mužů. Výjimečné použití většího tělesného trestu odsouhlasilo 67 (31 %) dotazovaných, z toho 31 žen a 36 mužů.

Většina dotazovaných 60 % (byť i výjimečně – 31 %) souhlasila s používáním i větších tělesných trestů.

Graf č. 7: Souhlas s používáním větších tělesných trestů

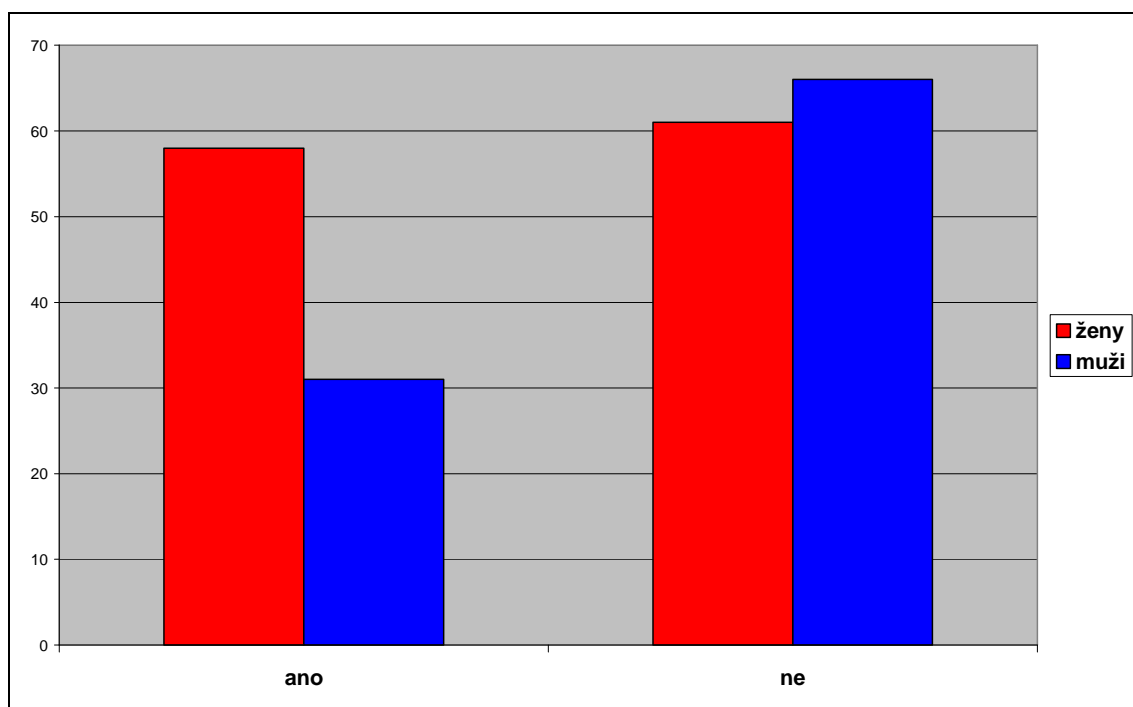

Zdroj: Vlastní výzkum

7. Pociťovali jste v dětství od svých rodičů nějaké psychické vynucování, vydírání?

89 (41 %) dotazovaných, z toho 58 žen a 31 mužů bylo v dětství nějakým způsobem psychicky vydíráno. Ne, odpovědělo 127 (59 %) respondentů, z toho 61 žen a 66 mužů.

Graf č. 8: V dětství jsem zažil(a) psychické vydírání, vynucování od svých rodičů

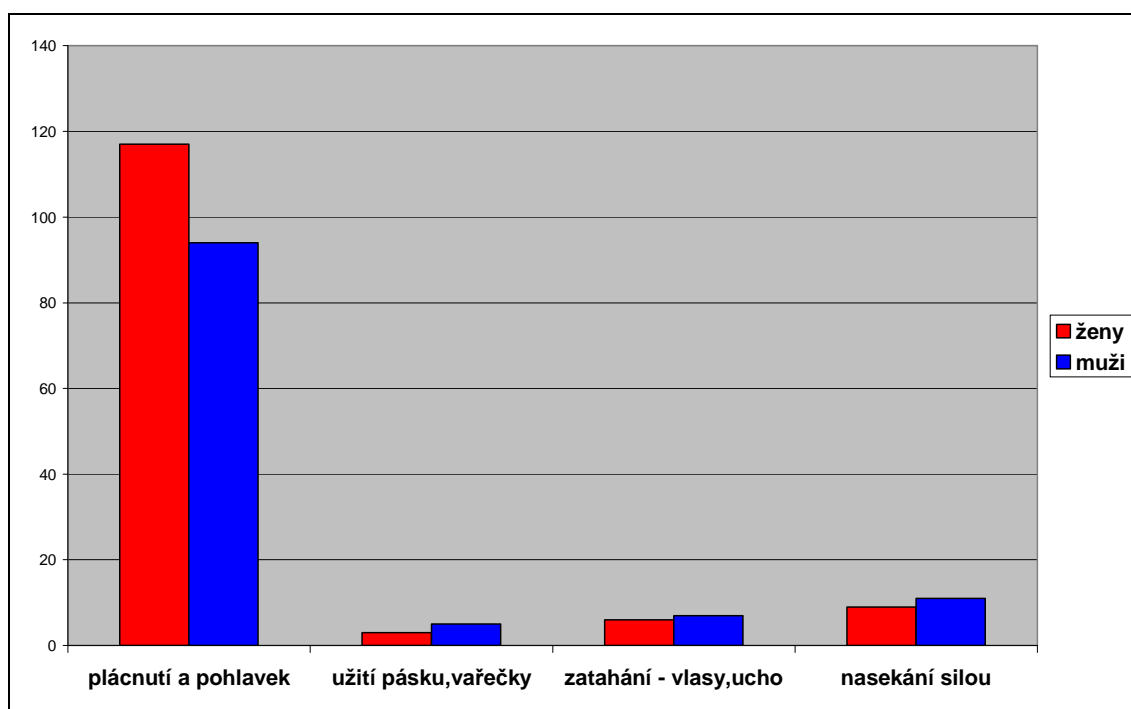

Zdroj: Vlastní výzkum

8. Co považujete za drobný tělesný trest?

Nejvíce dotazovaných 211, z toho 95 žen a 71 mužů, považuje za drobný tělesný trest plácnutí přes zadek nebo ruku a pohlavek. Užití pásku jako drobný tělesný trest považuje 8 dotazovaných. Zatahání za vlasy, ucho považuje za drobný tělesný trest 13 dotazovaných a nasekání větší silou považuje za drobný tělesný trest 20 dotazovaných. (pozn.: možnost uvést více variant odpovědí)

Graf č. 9: Drobný tělesný trest

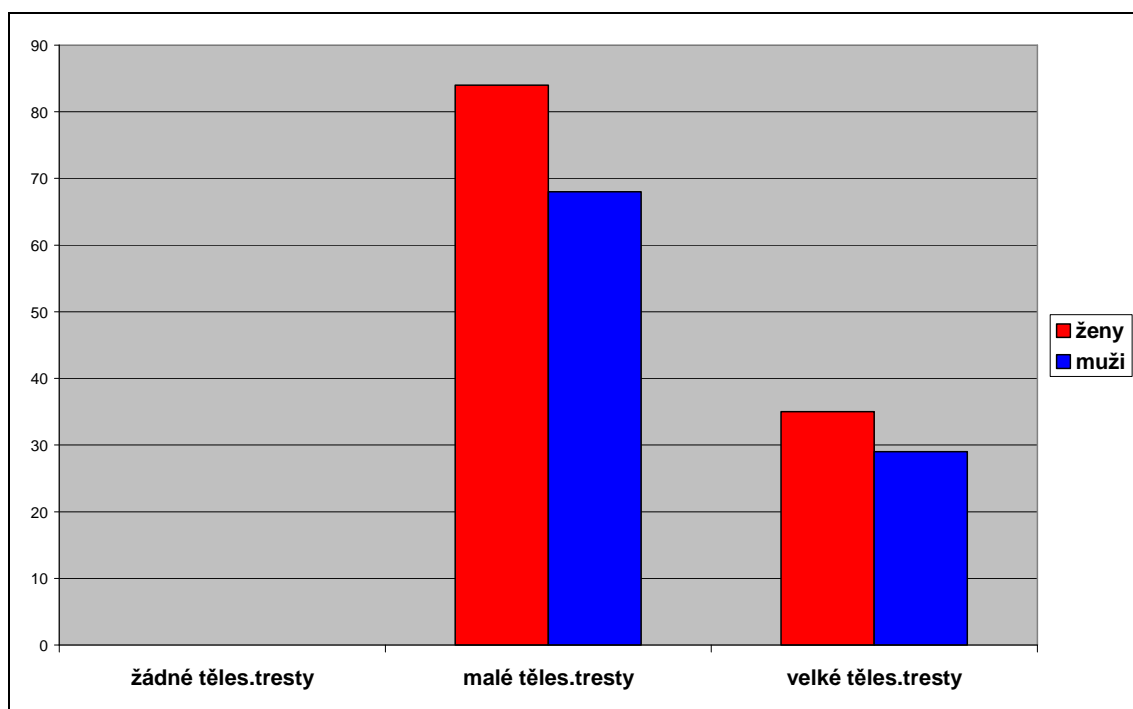

Zdroj: Vlastní výzkum

9. Který druh tělesných trestů na Vás při výchově používali Vaši rodiče?

Dotazovaní uvedli, že jejich rodiče používali při výchově malé tělesné tresty ve 152 (70 %) případech a velké tělesné tresty v 64 (30 %) případech. Nikdo z dotazovaných nevedl, že by je rodiče vůbec netrestali.

Graf č. 10: Naši rodiče používali tělesné tresty

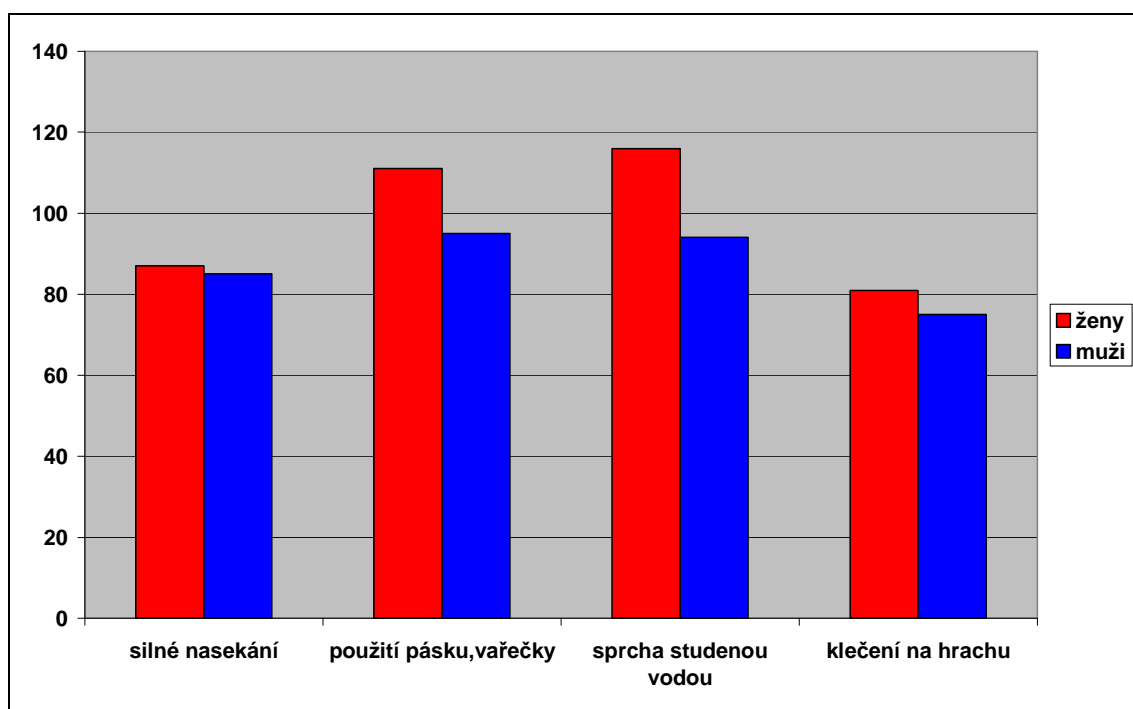
Zdroj: Vlastní výzkum

10. Co považujete za větší či velký tělesný trest?

Za velký tělesný trest považovali respondenti překvapivě použití studené sprchy a to v počtu 210 z celkově dotázaných 216. Použití pásku nebo vařečky bylo zvoleno hned na druhém místě 206 respondenty. 172 respondentů považuje za velký tělesný trest i silné nasekání na zadek a 156 respondentů uvedlo jako velký tělesný trest klečení na hrachu.

(pozn.: možnost uvést více variant odpovědí)

Graf č. 11: Velký tělesný trest je

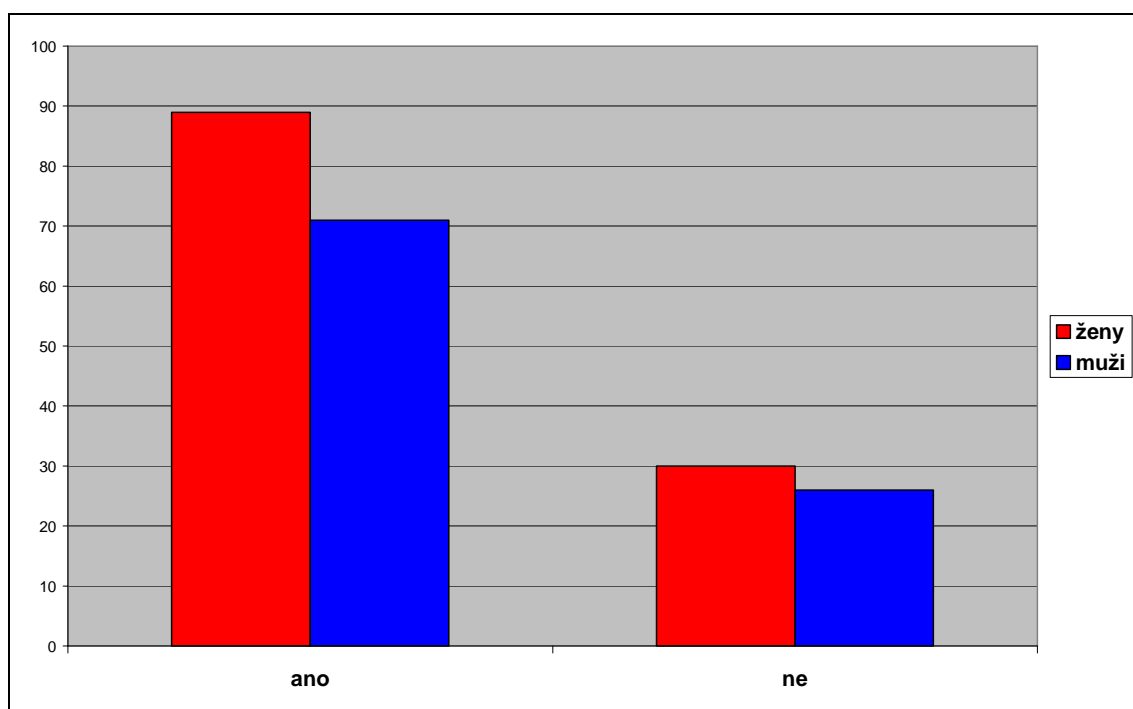

Zdroj: Vlastní výzkum

11. Používáte při výchově svých dětí stejné tresty, jako Vaši rodiče dříve používali při Vaší výchově?

Na otázku odpovědělo kladně 160 (74 %) respondentů. Záporně odpovědělo pouhých 56 (26 %) respondentů.

Graf č. 12: Používám stejné tělesné tresty jako moji rodiče

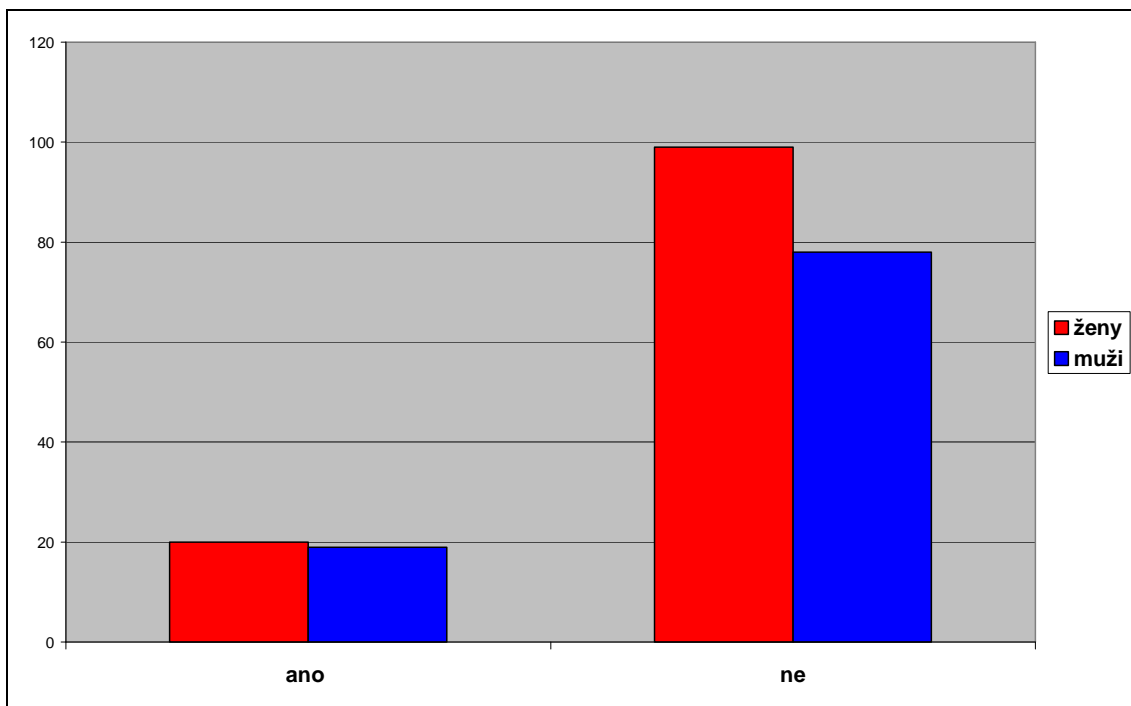

Zdroj: Vlastní výzkum

12. Domníváte se, že lidé s nižšími příjmy používají ve výchově svých dětí více tělesných trestů?

177 (82 %) respondentů se domnívá, že lidé s nízkými příjmy nepoužívají ve výchově svých dětí více tělesných trestů. Pouze 39 (18 %) dotázaných se domnívá, že lidé s nízkými příjmy používají více tělesných trestů.

Graf č. 13: Lidé s nižšími příjmy používají ve výchově více tělesných trestů

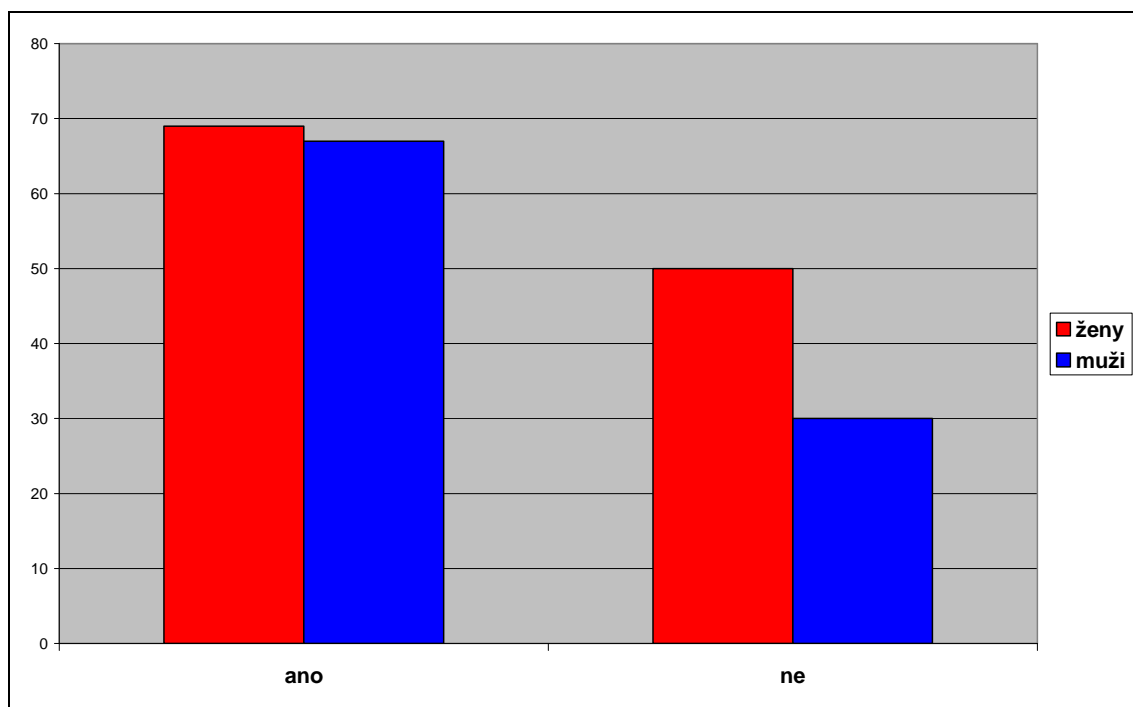
Zdroj: Vlastní výzkum

13. Dáváte svým dětem běžně pohlavek, či je jinak běžně tělesně trestáte a za co konkrétně?

Tato otázka je zobrazena v grafu č. 14., grafu č. 15 a grafu č.16

136 (63 %) dotázaných uvedlo, že běžně trestá své děti. Pouze 80 (37 %) dotazovaných uvedlo, že své děti běžně netrestá.

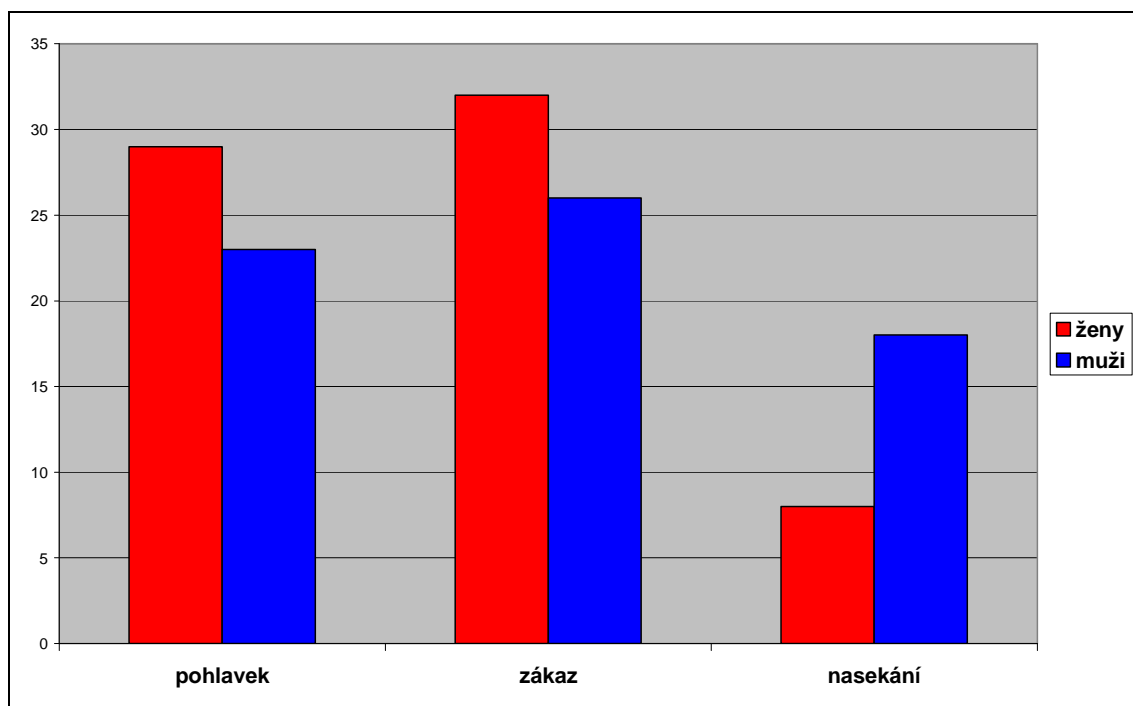
Graf č. 14: Trestám běžně své děti pohlavkem, či jinak

Zdroj: Vlastní výzkum

Respondenti, kteří své děti běžně tělesně trestají, uvedli jako nejčastější způsob trestání nějaký zákaz a to v 58 (43 %) případech. Dalším způsobem trestání byl uveden pohlavek v 52 (38 %) případech a nasekání na zadek ve 26 (19 %) případech.

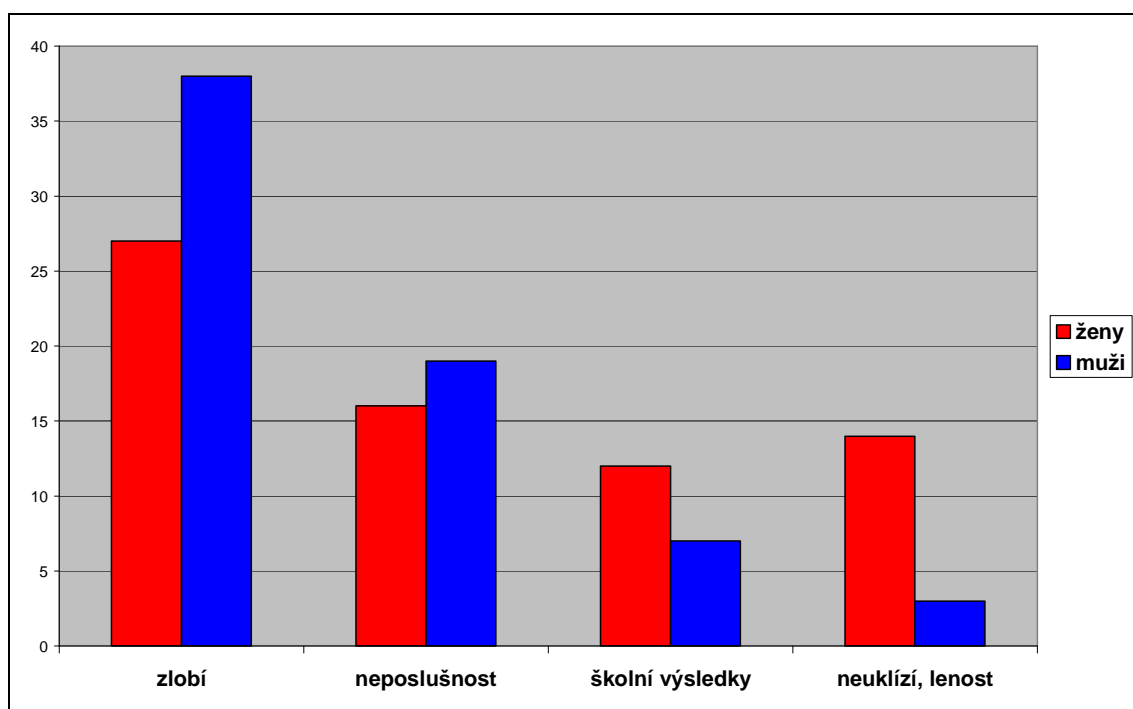
Graf č. 15: Způsob běžného trestání našich dětí

Zdroj: Vlastní výzkum

Dotazovaní, kteří běžně trestají své děti, uvedli jako nejčastější příčinu potrestání to, že děti zlobí a to v 65 případech (48 %). Dalším důvodem potrestání je neposlušnost a to v 35 (26 %) případech. Dalšími důvody k potrestání dětí jsou dle výzkumu školní výsledky v 19 (14 %) případech, a to, že děti neuklízí (lenost) v 17 (12 %) případech.

Graf č. 16: Důvod běžného potrestání dítěte

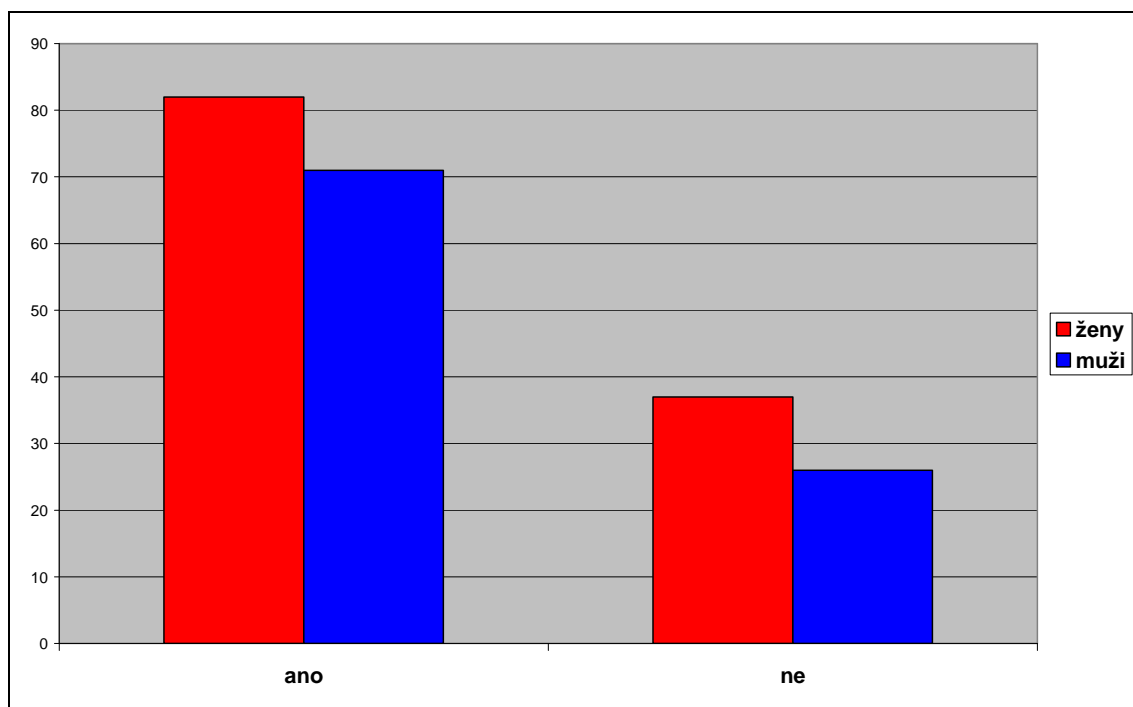

Zdroj: Vlastní výzkum

14. Domníváte se, že na výchovu Vašich dětí má vliv Vaše vlastní zkušenost s fyzickými tresty v dětství?

Ve 153 (71 %) případech se respondenti domnívají, že na výchovu svých dětí má vliv jejich zkušenost z fyzickými tresty z dětství od svých rodičů. 63 (29 %) respondentů se domnívá, že na ně nemá vliv vlastní zkušenost z tělesnými tresty z dětství.

Graf č. 17: Vliv vlastní zkušenosti tělesného trestání z dětství na výchovu svých dětí

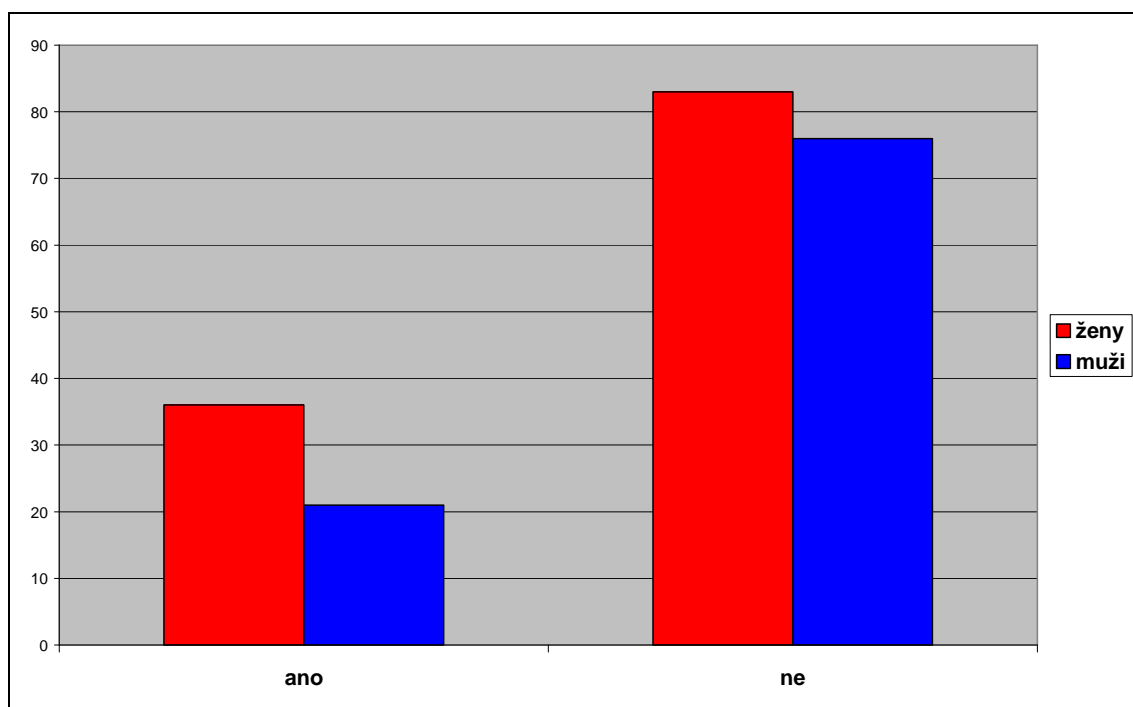

Zdroj: Vlastní výzkum

15. Domníváte se, že lidé s vyššími příjmy používají při výchově dětí méně tělesných trestů?

Dotazovaní se ve 159 (74 %) případech shodují na tom, že lidé s vyššími příjmy nepoužívají při výchově dětí méně tělesných trestů. Menší počet 57 (26 %) respondentů se domnívá, že tito lidé používají méně tělesných trestů.

Graf č. 18: Lidé s vyššími příjmy používají méně tělesných trestů

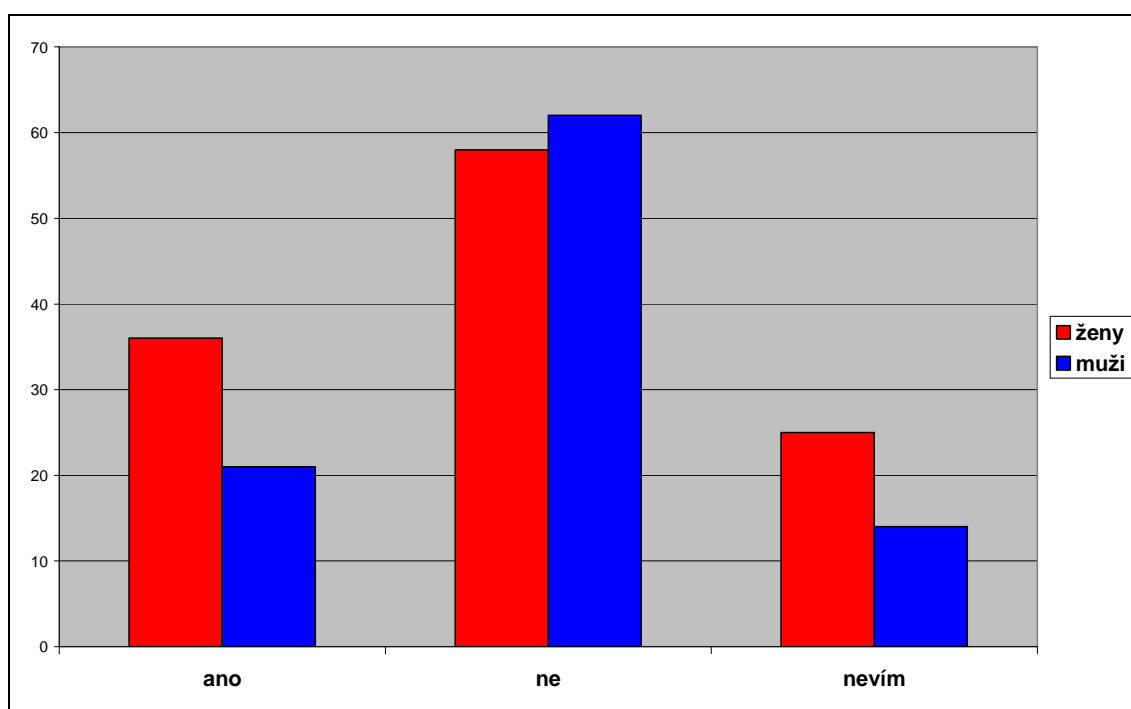

Zdroj: Vlastní výzkum

16. Domníváte se, že lidé s vyššími příjmy používají při výchově dětí méně psychických trestů?

Z dotazovaných se domnívá 159 (74 %) respondentů, že lidé s vyššími příjmy nepoužívají méně psychických trestů. 57 (26 %) respondentů si myslí, že tito lidé používají méně psychických trestů.

Graf č. 19: Lidé s vyššími příjmy používají méně psychických trestů

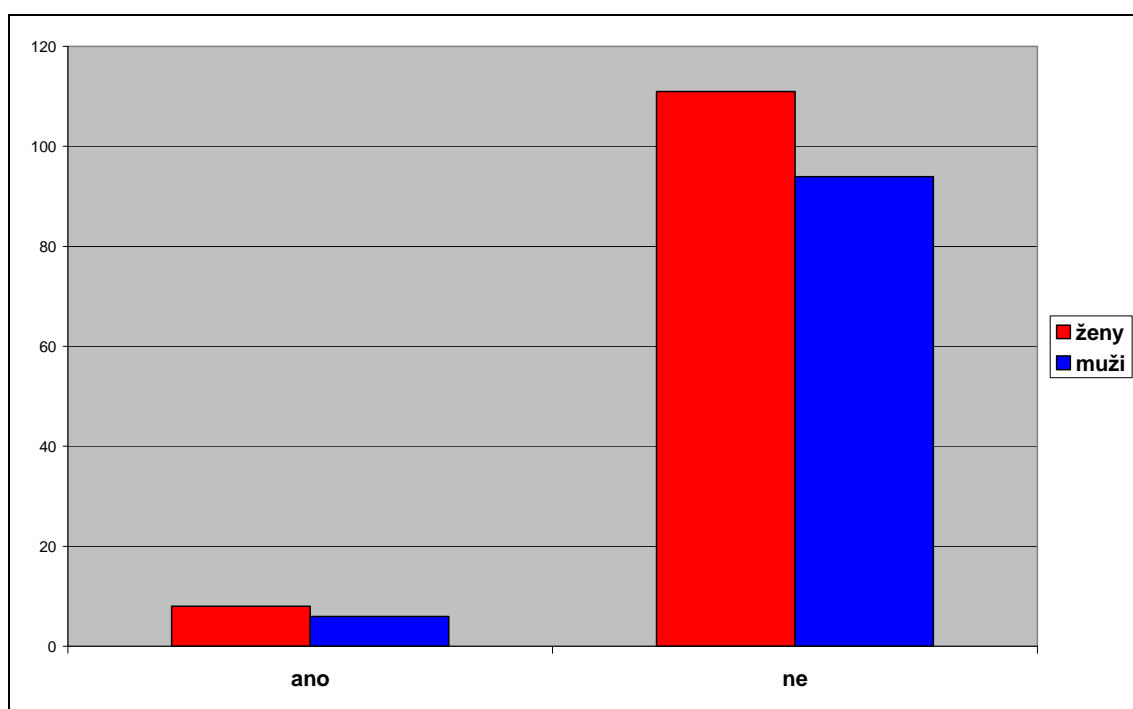

Zdroj: Vlastní výzkum

17. Domníváte se, že se při výchově dětí lze zcela vyvarovat tělesných trestů?

Většina respondentů v počtu 186 (86 %) se domnívá, že se nelze zcela vyvarovat tělesných trestů. Pouze 30 (14 %) respondentů se domnívá, že by bylo možné se tělesných trestů zcela vyvarovat.

Graf č. 20: Lze se zcela vyvarovat tělesných trestů při výchově dětí

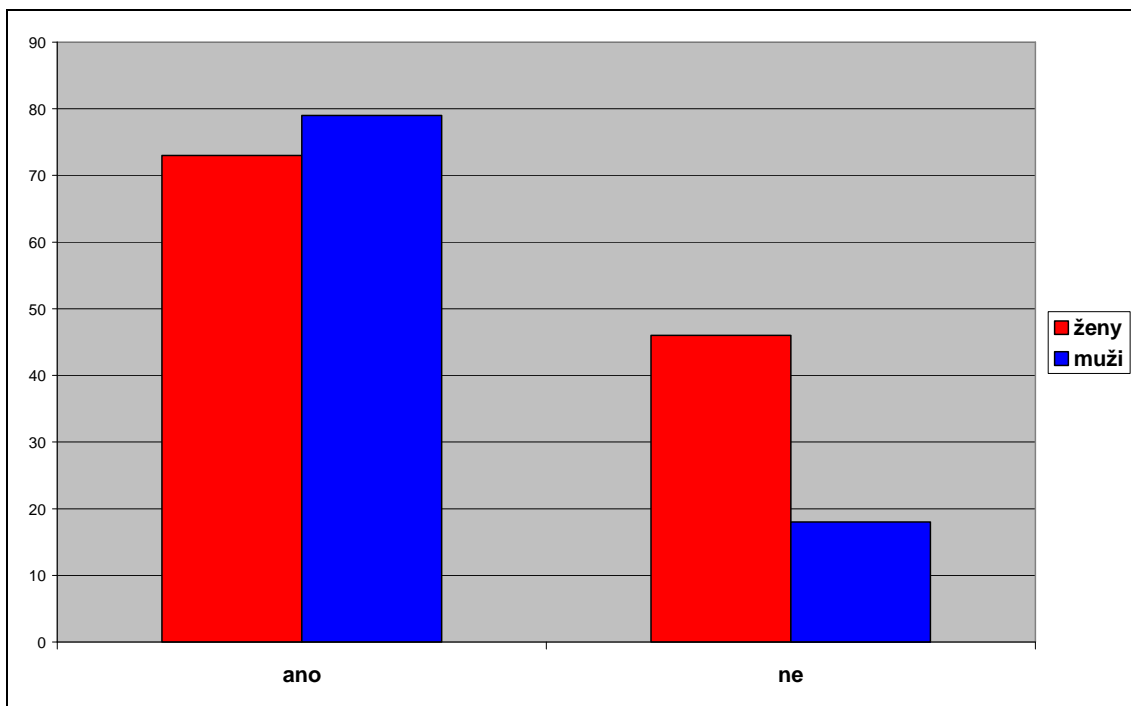

Zdroj: Vlastní výzkum

18. Domníváte se, že se při výchově dětí lze zcela vyvarovat psychických trestů?

To, že se lze zcela vyvarovat používání psychických trestů při výchově dětí, se domnívá 152 (70 %) respondentů. 64 (30 %) respondentů se domnívá, že se nelze těchto trestů zcela vyvarovat.

Graf č. 21: Lze se zcela vyvarovat psychických trestů při výchově dětí

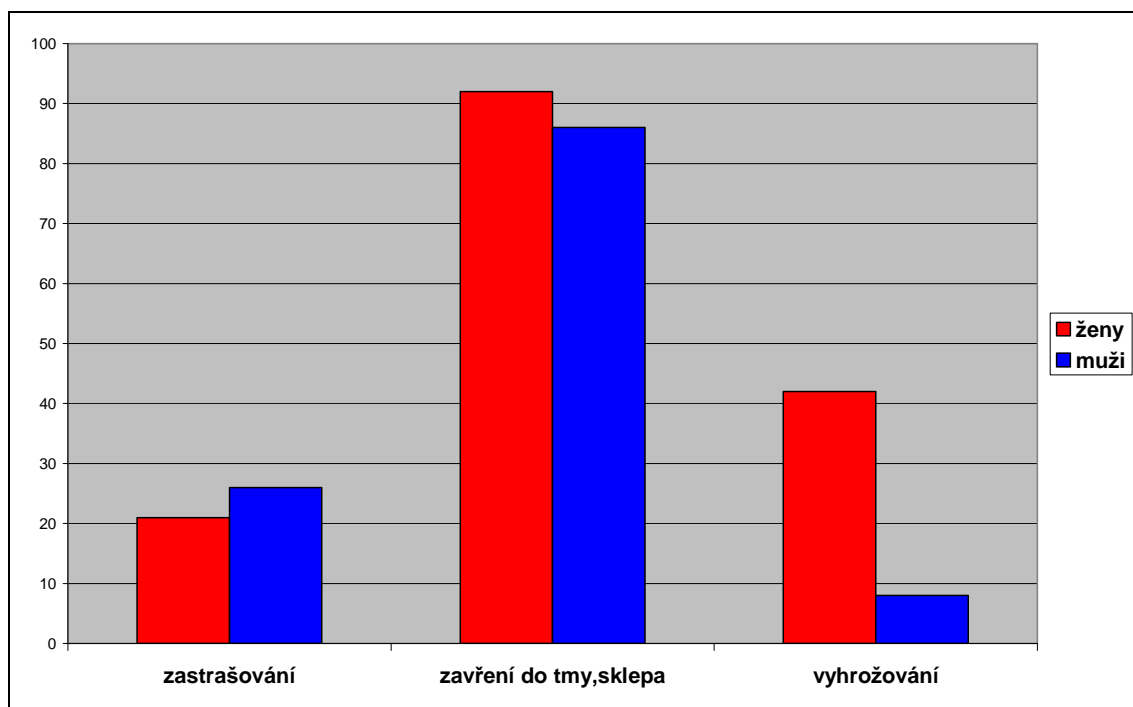
Zdroj: Vlastní výzkum

19. Co považujete za psychické trestání?

Respondenti ve většině případů uvedli, že považují za psychické trestání zavření dítěte do temné místnosti či sklepa. Takto odpovědělo 178 respondentů z celkového počtu 216 dotazovaných. Jen 50 respondentů se domnívá, že psychickým trestáním je i zastrašování a 47 se jich domnívá, že psychickým trestem je i vyhrožování.

(pozn.: možnost uvést více variant odpovědí na psychické týrání)

Graf č. 22: Psychické trestání je

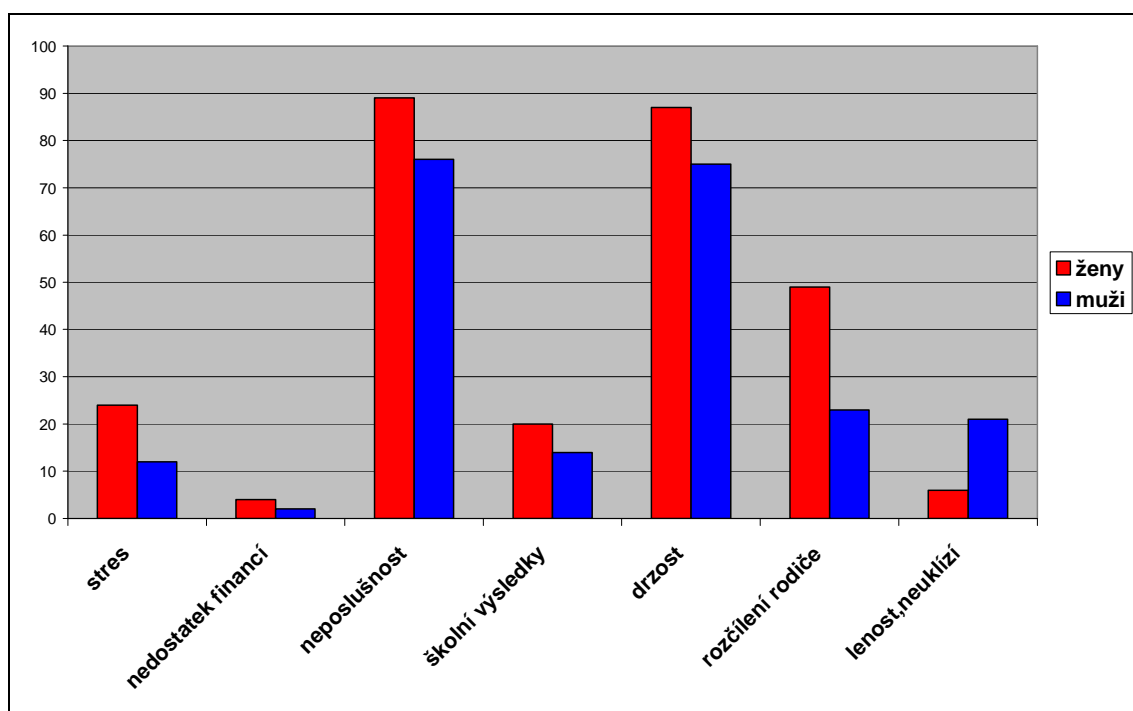
Zdroj: Vlastní výzkum

20. Z jakých důvodů své dítě trestáte nejčastěji?

165 respondentů uvedlo jako důvod nejčastějšího potrestání dítěte neposlušnost, hned potom následovala drzost a to ve 162 případech. Další příčinou potrestání dítěte bylo zvoleno rozčilení rodiče a to v 72 případech. Stres figuroval jako hlavní důvod potrestání dítěte ve 36 případech, školní výsledky ve 34 případech a nakonec lenost a neochota dítěte uklízet ve 27 případech. 6 respondentů uvedlo také jako důvod nedostatek financí, kdy dítě zbytečně utrácí.

(pozn.: možnost uvést více variant odpovědí)

Graf č. 23: Nejčastější důvody pro potrestání dítěte

Zdroj: Vlastní výzkum

5 Diskuse

Teoreticky je známo, že se děti chovají dle zkušeností, které samy zažily v dětství. Přenos násilí se tedy děje skrze napodobování, kdy se děti chovají dle výchovných modelů (stereotypů, vzorců chování) v primární rodině. Děti si nezískají vhodné návyky jak řešit konflikty a velmi často se pak uchýlí k použití násilí. Mají určité tendence snáze a rychleji využít násilného chování než děti, které neměly v rodině za vzor násilí (Langhinrichsen, 1995, Kukla, 2009).

Výsledky mého výzkumu též nastínily, že výchovné modely se skutečně přenášejí z generace na generaci. Konkrétně položená otázka **číslo 11.: Používáte při výchově svých dětí stejné tělesné tresty, jako Vaši rodiče dříve používali při Vaší výchově**, odpovědělo kladně 160 respondentů z celkového počtu 216 dotazovaných. Jde tedy o 74 % kladných odpovědí. Domnívám se, že je to určitý důkaz toho, že se používání násilí přenáší z generace na generaci. Existuje mnoho podob nebo druhů násilí, zde se jedná konkrétně o tělesné tresty používané při výchově dětí. Podobnou otázku jsem položila respondentům ještě jednou, a to v **otázce č. 14.: Domníváte se, že na výchovu Vašich dětí má vliv Vaše vlastní zkušenost s fyzickými tresty v dětství?** 71 % respondentů se domnívá, že na výchovu jejich dětí má vliv vlastní zkušenost z fyzickými tresty z dětství od svých rodičů. Tato hodnota se téměř shoduje s předchozí otázkou č.14, kde uvedlo 74 % respondentů, že používá stejné tresty jako jejich rodiče. 29 % respondentů se domnívá, že na ně nemá vliv vlastní zkušenost z tělesnými tresty z dětství. Je zde vidět, že většinou má na respondenty vliv způsob výchovy jejich rodičů. Mohou tedy převzít jejich výchovné vzorce a sami tak potom podle nich vychovávat své děti.

Ve výzkumné části by tuto teorii transgeneračního přenosu mohla potvrdit i **otázka číslo 17.**, kdy jsem se respondentů ptala: **Domníváte se, že se při výchově dětí lze zcela vyvarovat fyzických trestů?** Většina respondentů se domnívá, že se nelze zcela vyvarovat tělesných trestů. Takto odpovědělo 86 % dotazovaných. Pouhých 14 % respondentů se domnívá, že by bylo možné se zcela tělesných trestů vyvarovat. Je to vlastně jakýmsi důkazem, že lidé v naprosté většině nedokáží vychovávat děti, aniž by

nepoužili nějakou formu tělesného trestu. Dalo by se říci, že se jedná opět o používání násilí při výchově, a jelikož odpověděli kladně na tuto otázku respondenti ve všech věkových kategoriích, mluvíme opět o hlavním tématu práce, tedy o transgeneračním přenosu.

Tvrzení, že lidé často nejsou schopni vychovávat své děti bez používání tělesných trestů ukazuje i výsledek **otázek číslo 4 a 6.**

Otázka číslo 4. Domníváte se, že je vhodné používat při výchově drobné tělesné tresty? S používáním drobných tělesných trestů při výchově totiž souhlasilo 85 % respondentů. Nesouhlas projevilo jen 15 % dotazovaných.

Otázka číslo 6. Domníváte se, že je vhodné občas používat i větší tělesné tresty? S používáním větších tělesných trestů souhlasilo 29 % dotazovaných. Nesouhlas projevilo 40 % dotazovaných. Výjimečné použití většího tělesného trestu odsouhlasilo 31 % dotazovaných.

Výsledky těchto dvou otázek nastiňují, že převážná většina rodičů používá tělesné tresty, ať už jde o menší či větší tresty.

Pöthe (1996) i Buskotte (2008) píší, že tělesné tresty používané na dětech nemají žádný smysl. Rodič si toto zpočátku a mnohdy ani později neuvědomuje a často nevědomky zvyšuje způsoby a tvrdost trestání.

Pokud píší o tělesném násilí, tělesných trestech udělovaných dětem, byly zajímavé i odpovědi na **otázku číslo 13. : Dáváte svým dětem běžně pohlavek, či je jinak běžně tělesně trestáte a za co konkrétně?** I zde odpověděla většina respondentů, že skutečně běžně tělesně trestá své děti. Vyjádřilo se tak 63 % dotazovaných. Tito respondenti uvedli jako nejčastější způsob trestání nějaký zákaz aktivity. Zde je ale nutno podotknout, že v případě zákazu nějaké aktivity se nejedná o tělesný trest, jak mylně dotazovaní uvedli. Další příklady respondentů o způsobu tělesného trestání svých dětí už jasně hovoří o použití násilí. Ve 38 % případů respondenti uvedli, že používají pohlavek, a v 19 % případů se jedná přímo o nasekání na zadek. Celkem tedy z respondentů, kteří tělesně nebo jinak trestají své děti, uvedlo 57 % z nich, že skutečně užívají tělesné tresty, tedy násilí. Jako důvod pro použití tělesného trestu uvedli tito respondenti ve 48 % případů to, že děti zlobí. Jako další

důvod potrestání ve 26 % uvedli neposlušnost dítěte. Dalšími důvody byly i školní výsledky a lenost dítěte případně to, že si neuklízí. Na tuto otázku rovněž odpověděli kladně respondenti ve všech věkových kategoriích, což je také známkou transgeneračního přenosu násilí v rodinách.

Výsledky z mého výzkumu jsou velmi podobné s anketami, které byly koncem osmdesátých let provedeny v České republice a v sousedním Německu. V anketách se zjišťovalo, zda rodiče používají fyzické tresty, v jaké míře a jak často. Z výsledků bylo též patrné, že většina rodičů používá fyzické tresty jako běžnou, nutnou a normální součást výchovy (Buskotte, 2008). V mém výzkumu se k pravidelnému trestání přiznalo 63% respondentů, a jelikož takto odpověděli zástupci respondentů ve všech věkových kategoriích, mohu uvést, že díky výzkumu se potvrdila **hypotéza I. Výchovné vzorce se přenášejí z generace na generaci**. Jen malé procento respondentů uvedlo, že tělesných trestů se zcela vyvarují.

Zkušenostmi s výchovou a používáním trestů jsem si neúmyslně ověřila, že tělesným potrestáním dítěte se skutečně nedocílí očekávaného výsledku, jak také mnoho autorů uvádí. I já jsem v zoufalosti sáhla po tělesném trestu. Výsledek ale bohužel žádný nebyl, nebo alespoň ne takový, jaký jsem čekala. Domnívám se, že rodič velmi často použije tělesný trest jen ze zoufalosti. Sama jsem si také nevěděla rady, jak syna napravit, když se neustále vzteká, brečí, vynucuje si něco a vysvětlování nepomůže. Plácla jsem také syna po ruce, nebo přes zadek, ale jeho polepšení se nekonalo. Už také vím, že jsem se k trestu odhodlala spíše ze stresu a nervozity a hlavně z bezradnosti. Syn měl v sobě tolik vzteku, že mi šel ránu oplatit. Dalo by se též říci, že jde o transgenerační přenos. Já vlastně synovi ukázala jak trestat a on mě napodoboval, opakoval mé jednání. Může zde už ale existovat nějaké podezření, že i on bude v budoucnu trestat své děti?

Lidé často neví o možnostech a způsobech, jak své dítě přimět k nějaké činnosti nebo ke vhodnému chování a sami mu nesprávně ukáží, jak jednat pomocí násilí. Nevědomky pak předávají své výchovné praktiky pomocí síly nebo jiným druhem násilí z generace na generaci.

Gjuričová (2000) uvádí, že stanovit přesně rozdíl mezi tím, co je považováno za násilí a co ne, je velmi těžké. Každý rodič má jiné výchovné metody, a co jeden z rodičů považuje za výchovné, druhý rodič může již považovat za ubližování či násilí. Záleží také na povaze a citlivosti každého člena rodiny.

Tato rozdílnost, co který rodič považuje za násilí, nebo co je velký a malý trest, je patrná též z mého výzkumu. V **otázce č. 8** jsem se ptala: **Co považujete za drobný tělesný trest?** Nejvíce dotazovaných 211, z toho 95 žen a 71 mužů považuje za drobný tělesný trest plácnutí přes zadek nebo ruku a pohlavek. Užití pásku jako drobný tělesný trest považuje 8 dotazovaných. Zatahání za vlasy, ucho považuje za drobný tělesný trest 13 dotazovaných a nasekání větší silou považuje za drobný tělesný trest 20 dotazovaných.

Naopak jsem se ptala v **otázce č. 10: Co považujete za větší či velký tělesný trest?**

Za velký tělesný trest považovali respondenti překvapivě použití studené sprchy a to v počtu 210 z celkově dotázaných 216. Použití pásku nebo vařečky bylo zvoleno hned na druhém místě 206 respondenty. 172 respondentů považuje za velký tělesný trest i silné nasekání na zadek a 156 respondentů uvedlo jako velký tělesný trest klečení na hrachu.

9. Který druh tělesných trestů na Vás při výchově používali Vaši rodiče?

Dotazovaní uvedli, že jejich rodiče používali při výchově malé tělesné tresty v 70 % případech a velké tělesné tresty ve 30 % případů. Nikdo z dotazovaných neuvedl, že by je rodiče vůbec netrestali.

Vaníčková (2004) k této problematice uvádí, že pokud hovoříme o rodině, která vychovává děti, je samozřejmé, že zde musí být nastaven určitý domácí řád. Tento řád obvykle obsahuje určité činnosti, návyky, mýty i rodinné rituály. K výchově ale neodmyslitelně patří odměny a tresty. Tím u dítěte posilujeme kladné, pozitivní chování a snažíme se eliminovat nevhodné návyky a chování. Jaký způsob trestání a odměny rodina využívá, záleží na vztazích v rodině mezi jednotlivými členy. Podle druhu odměn a trestů můžeme poznat opravdový zájem rodičů o dítě, jejich chuť dítě obohatit a něco mu ukázat, ale také chování rodičů, kteří nemají respekt a úctu k dítěti jako k osobnosti. Tímto chováním se rodiče ochuzují o důvěru dítěte i o možnost prožívat

s dítětem radost, která by je obohatila. Existuje mnoho rodičů, kteří by své dítě nikdy neuhodili, ale na druhou stranu ho klidně zavřou třeba do sklepa. Pak jsou i tací rodiče, kteří zase naopak bez problémů sáhnou po pásku či vařečce, aby své dítě vyplatili, a omlouvají se tím, že oni sami byli také bití. Oba případy trestání spadají do oblasti násilí. V prvním případě se jedná o násilí citové a v druhém případě jde o násilí tělesné.

Zvláštní kapitolku je potřeba věnovat také dětem handicapovaným. Dříve se předpokládalo, že handicapované děti jsou méně často obětí nějakého druhu násilí. Pravda je však spíše opačná. Tyto děti, jak jsem se dočetla z literatury, jsou týrány mnohem častěji, než děti zdravé. Lze zneužít jejich bezbrannosti, která je mnohem větší, než u dětí zdravých. Jsou zcela závislé na pomoci druhých a to je nejbližší cesta jak dítěti ublížit (Pöthe, 1996).

Pöthe (1996) píše, že častou otázkou rodičů je, kde tedy vlastně začíná tělesné týrání. Další častou otázkou je, co rodič chtěl docílit tím, že dal dítěti pohlavky, nebo mu udělil jiný tělesný trest. Rodiče chtějí způsobenou bolestí docílit toho, aby se nevhodné chování již u dítěte nevyskytovalo. Co ale bude následovat, pokud se prostřednictvím tělesné bolesti nedosáhne změny v chování dítěte? Rodič usoudí, že tělesný trest nemá žádný smysl, a rozhodne se postupovat jiným způsobem. Je možné, že začne zvyšovat frekvenci a míru tělesného trestu. Velmi často se tento proces odehrává, aniž by si toho byl sám rodič vědom.

Stejný názor má i Buskotte (2008) který také píše, že díky mnoha skutečněným výzkumům bylo dokázáno, že fyzické tresty nemají v podstatě žádný efekt a mnoho rodičů již dnes upřednostňuje jiný způsob výchovy. Někteří rodiče si však neví rady, jak přesně řešit problémy v chování dítěte. Dnes už ale existují různá sociální zařízení, která se zabývají výchovou dětí a mládeže a jsou v případě zájmu rodičů schopna poradit jim, jak vychovávat děti bez používání tělesných trestů. Pomoc rodičům poskytnou i poradny pro rodiny, pedagogicko-psychologické poradny a také výchovní poradci ve školách. Tyto instituce mohou nabídnout informace o rozmanité alternativní výchově, účinné komunikaci a způsoby jednání s dětmi, které nesouvisí s fyzickým trestáním. Rodiče se zde v rámci krátkých sezení mohou naučit, jak řešit konflikty a krize, běžné problémy a jak dítě efektivně potrestat.

Mnoho zemí už přijalo patřičné zákony k naprostému zákazu používání fyzických trestů při výchově a daří se jim vychovávat děti i tak. Příkladem může být Skandinávie (Švédsko, Finsko, Norsko), ale i Rakousko.

Proto je dobré, že se dnes tolik diskutuje i o obyčejné facce, která se dostává do stejné řady jako kopanec nebo končetiny ponořené do horké vody. Běžné používání těchto fyzických trestů dítě nic nenaučí. Je to často jen nespravedlivá reakce rozzlobeného rodiče. Tělesný trest pak zanechává stopy na těle i na duši (Vaníčková, 2004).

Špeciánová (2003) uvádí jako důvod trestání dětí to, že rodiče mají příliš velké nereálné nároky a očekávání od svých dětí. Důvodem jsou často nenaplněné ambice rodičů, které požadují po svých dětech. Jestliže ale dítě toto očekávání nesplňuje, je vystaveno týrání ze strany rodičů.

Na tomto místě se možná hodí rozebrat **otázku číslo 20: Z jakých důvodů své dítě trestáte nejčastěji?** 165 (76 %) respondentů z celkového počtu dotazovaných uvedlo jako důvod nejčastějšího potrestání dítěte neposlušnost, hned potom následovala drzost a to ve 162 (75 %) případech. Další příčinou potrestání dítěte bylo zvoleno rozčilení rodiče v 72 případech. Stres figuroval jako hlavní důvod potrestání dítěte ve 36 případech, školní výsledky ve 34 případech a nakonec lenost a neochota dítěte uklízet ve 27 případech. 6 respondentů uvedlo také jako důvod nedostatek financí spojený s nerozvážným utrácením dítěte.

Domnívám se, že velmi častým problémem a důvodem, jak vyšlo z výzkumu, je, že rodiče požadují vysoké nároky po svých dětech. 34 (15%) respondentů uvedlo, že skutečně své děti trestá z důvodu špatných výsledků ve škole. Je pochopitelné, že si přejí pro své dítě to nejlepší, tedy i skvělé výsledky ve škole, které mohou být přínosem pro lepší budoucnost, protože se dostanou na střední školu a pak na vysokou školu. Nikde ale není dáno, že to tak nutně musí být. I když dítě vystuduje na přání rodičů mnoho škol, nemusí se mu pak lépe dařit. Záleží na mnoha dalších okolnostech. Často se také stává, že dítě studia zanechá, nemá k němu vztah a nebaví jej, nebo se na studium nestačí učit. Pak je opět rodič nespokojen a dítěti vše vyčítá, sráží jej a uráží.

Tento vztah mezi rodiči a dítětem pak může vyvrcholit až útekem dospívajícího dítěte z domova.

Poněšický (2004) se k tomu vyjadřuje tak, že psychická zranění, která probíhají ve vlastním životě, vedou k trvalému stresu, narušení vztahů a s tím spojeným následkům pro další generace.

Dlouhodobým důsledkem strachu v dětství může být vyústění v nedůvěru. Pro zabránění vzniku těchto citových potíží je nezbytné vychovávat děti vřele a láskyplně (Smith, 2004).

Ve výzkumné části jsem se mimo tematiky používání tělesných trestů zabývala i psychickým trestáním dětí při výchově. **Respondentům jsem položila otázku číslo 18: Domníváte se, že se při výchově dětí lze zcela vyvarovat psychických trestů?** V tomto případě byly výsledky zcela odlišné, než když jsem se pokoušela zjistit zařazování tělesných trestů do výchovy. 152 respondentů, což představuje 70 % z dotazovaných, se domnívá, že je zcela reálné vyvarovat se používání psychických trestů při výchově dětí. Někteří respondenti si ale nemyslí, že by se dalo zcela vyvarovat psychického trestání, a představují 30 % z celkového počtu dotazovaných.

Otázka číslo 19: Co považujete za psychické trestání? Ve většině případů respondenti uvedli, že považují za psychické trestání zavření dítěte do temné místnosti či sklepa. Takto odpovědělo 178 respondentů z celkového počtu 216 dotazovaných. Jen 50 respondentů se domnívá, že psychickým trestáním je i zastrásování, a 47 se jich domnívá, že psychickým trestem je i vyhrožování.

Další otázka také souvisela s psychickým násilím. **7. Pociťovali jste v dětství od svých rodičů nějaké psychické vynucování, vydírání?** 89 (41 %) dotazovaných bylo v dětství nějakým způsobem psychicky vydíráno. Ne, odpovědělo 127 (59 %) respondentů. Výsledky hovoří celkem o vysokém počtu respondentů, kteří uvedli, že u nich v rodině působilo na jejich výchovu psychické vynucování, či vydírání. Z těchto výsledků je ale také patrné to, že většina respondentů se domnívá, že je zcela reálné a možné vyvarovat se při výchově psychického trestání. To je velmi pozitivní přístup pro lepší výchovu dětí, nebo spíše pro výchovu bez násilí.

K této oblasti psychického trestání se vyjadřuje Conway (2007), který uvádí, že citové násilí patří k nejběžnějším a nejvíce ničujícím. Může se projevovat nadáváním, které člověka odlidšťuje a dělá z něho předmět, nikoliv člověka s vlastní identitou. Dalším projevem může být i neustálé kritizování.

S tím, že rodiče svému dítěti nadávají a snižují ho tím, nebo jej neustále kritizují, se setkávám v kolektivu matek s dětmi celkem často. Myslím, že rodiče si ani neuvědomují následky svého počinání. Dítě pak nemá žádné sebevědomí, nebo jen velmi nízké, neumí se prosadit a nevěří si. Je nesmírně důležité dítě chválit i za velmi malé pokroky a dát mu najevo, že je pro nás tím nejlepším a nejdokonalejším a milujeme jej takové, jaké je. Není nutné ho neustále srovnávat s ostatními a ponižovat ho za skromnější výsledky. Každý z nás je individuální bytost a nelze požadovat po dítěti to, co dokáží ostatní. Je potřeba nalézt jiný okruh zábavy, či dovedností, ve kterých vynikne zase naše dítě. Každý z nás má nějaké přednosti, jen je potřeba je nalézt. Ponižováním dítěte nedocílíme toho, aby se zdokonalilo a dokázalo to, co ostatní. A jak píše Satir (1994), je velmi důležité, aby v rodině existovaly hodnoty, jako je síla, intimita, důvěra a schopnost komunikovat.

V rámci transgeneračního přenosu násilí, v tomto případě psychického, je možné, že dítě nebude v dospělosti schopno chovat se ke svým potomkům lépe. Bude opakovat stejné chyby jako jeho rodiče.

Psychické násilí nezanechá na těle žádné zřetelné stopy, a proto bývá velmi těžko identifikovatelné a prokazatelné. Důvodem obtížného prokázání je také nedostatečná důvěra k dětem, kterých se tento druh násilí týká. Jsou prokazatelné akutní změny v psychice včetně dlouhodobějších psychických poruch. Také se často stává, že je psychické násilí spojeno s tělesnými tresty a zanedbáváním (Pöthe, 1996).

S psychickým násilím velmi úzce souvisí syndrom CAN. Syndrom CAN vzniká v důsledku nepřijatelného chování rodičů nebo jiné dospělé či blízké osoby. Jedná se o souhrn příznaků týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Součástí se postupně stává i *psychické a emocionální týrání*, čímž je dítěti způsoben obrovský strach, ponižování, nadávání i izolace. Tělesné zanedbávání následuje i psychické zanedbávání, jejichž důsledkem je deprivací syndrom v dětském věku. Nejsou dostatečně

uspokojovány základní společenské ani duševní potřeby. Zvláště ohroženými jsou děti s výchovnými problémy, ale i děti s lehkou mozkovou dysfunkcí, odlišné děti, které nezapadají do kolektivu nebo nesplňující očekávání rodičů, ale i děti nevlastní (Smith, Straus, 2005).

Psychické násilí rovněž vede k trvalému stresu, narušení vztahů a s tím spojeným následkům pro další generace. Ten, kdo zažil v dětství nějaký typ násilí s představou, že taková výchova je samozřejmá a nikomu neškodí, se pak sám stává pachatelem a nebude bránit nikoho včetně dětí (Poněšický, 2004).

Transgenerační přenos se týká až v 70% případů nevhodného zacházení s dětmi. Nemusí ale vždy postihovat všechny ohrožené případy. Některé týrané děti se mohou dokonce stát velmi dobrými rodiči svým potomkům. Záleží však i na vhodném navázání sociálních kontaktů. Mnoho studií uvádí, že třetina dětí jako obětí na své děti násilí nepřenáší, ale druhá třetina dětských obětí zase násilí naopak do výchovy přenáší. Poslední třetina dětí má určité sklony k tomu, že v budoucnu bude též násilí používat a stanou se tak týrajícími rodiči (Kukla, 2009).

Citovým vydíráním a zraňováním zůstává duše dítěte velmi poznamenána. Dítě si nese následky narušené komunikace s rodiči, což se v dospělosti může projevit jako nedostatek důvěry, snížené sebehodnocení a uplatnění v životě, ve společnosti i intimním životě. Mnoho rodičů se tak svojí tvrdou výchovou podepisuje na zdraví a zdravém vývoji svých dětí (Vaníčková, 1995).

Rodiny, které zanedbávají a týrají své děti, mají společné určité rysy. Patří mezi ně necitlivost k potřebám dítěte, kdy se rodiče snaží dítě usměrnit kritikou, nejsou schopni pozitivně posilovat žádoucí chování u dítěte a sami u sebe špatně ovládají agresivní jednání. Tato rodina má velmi přehnané požadavky, nereálné a nesplnitelné. Existují určité důkazy, že skutečně funguje předávání násilí z jedné generace na druhou. Někdy bývá týráno pouze jedno dítě, někdy všechny děti. Týká se to především dětí psychomotoricky opožděných, temperamentních, nemocných či s jiným postižením (Matoušek, 1997).

Některými otázkami jsem se v mé práci pokoušela zjistit vliv nízkého či vysokého socioekonomického statusu na výchovu dětí. Jednalo se o otázky:

12. Domníváte se, že lidé s nižšími příjmy používají ve výchově svých dětí více tělesných trestů?

177 (82 %) respondentů se domnívá, že lidé s nízkými příjmy nepoužívají ve výchově svých dětí více tělesných trestů. Pouze 39 (18 %) dotázaných se domnívá, že lidé s nízkými příjmy používají více tělesných trestů.

15. Domníváte se, že lidé s vyššími příjmy používají při výchově dětí méně tělesných trestů?

Dotazovaní se ve 159 (74 %) případech shodují na tom, že lidé s vyššími příjmy nepoužívají při výchově dětí méně tělesných trestů. Menší počet 57 (26 %) respondentů se domnívá, že tito lidé používají méně tělesných trestů.

16. Domníváte se, že lidé s vyššími příjmy používají při výchově dětí méně psychických trestů?

Z dotazovaných se domnívá 159 (74 %) respondentů, že lidé s vyššími příjmy nepoužívají méně psychických trestů. 57 (26 %) respondentů si myslí, že tito lidé používají méně psychických trestů.

Všechny tyto tři otázky ohledně vlivu socioekonomického postavení na výchovu dětí, vypovídaly o tom, že socioekonomický status nemá vliv na výchovu dětí. Podle naprosté většiny názorů respondentů lidé s nízkým socioekonomickým statutem nepoužívají více tělesných ani psychických trestů. Rovněž se domnívají, že ani lidé s vyšším socioekonomickým statutem nepoužívají zvláště více či méně těchto trestů.

Dle Gjuričové (2000) ještě existuje názor, že pokud se hovoří o násilí, jde o pachatele ze sociálně slabých a problémových rodin, případně s nízkým vzděláním.

I modernější pojetí, jako jsou multifaktoriální teorie, popisují, že je možný vliv socioekonomického statusu na páchání násilí. Jednou z nejznámějších je teorie Duttona, který popisuje čtyři základní příčiny vzniku domácího násilí. První příčinou může být makrosystém. V tom případě bývá násilí vyvoláno nadvládou mužů. Druhá příčina je v ekosystému, nebo-li životním a sociálním okolím jedinců. Záleží na nezaměstnanosti, nízké vzdělanosti nebo příjmu. Třetí příčina může spočívat v mikrosystému, který představuje rodina a její předepsané role jednotlivých členů. Jako zvláštní teorie se

uvádí ještě ontogenetická teorie. Bere se ohled na individuální charakter pachatele a oběti a na jejich vzájemnou interakci (Barnett, 2005 a Voňková, 2003).

Někteří další autoři však zastávají názor, že nízký socioekonomický status nemá vliv na používání více násilí při výchově dětí. Vyplývá to i z mnoha výzkumů zaměřených na tuto problematiku. (viz níže)

Domnívám se, že socioekonomický status skutečně nemá vliv na výchovu dětí. Setkala jsem se i s problémem, že naopak vysoce výdělečně činní rodiče se svým dětem méně věnují z důvodu celodenní zaměstnanosti. Tyto děti mohou být finančně dobře situovány, ale společné prožití chvil s rodiči nemusí být tak citově uspokojující.

Například Haškovcová (2004) a Goody (2006) píše, že násilí se dopouští nejen muži, ale i ženy, a to i v sociálně silných rodinách a s vysokoškolským vzděláním. Nejedná se tedy vždy o socioekonomicky nízký statut pachatele, či pachatelky.

Hypotéza II. Nízký socioekonomický status ovlivňuje výchovné modely, se tedy podle výzkumu nepotvrdila. Záleží spíše na individualitě člověka, na jeho výchovných vzorcích, které si přináší do života. Mnohé výzkumy také hovoří o tom, že i když existují tyto určité negativní, ale rovněž i pozitivní výchovné vzorce, které si jedinec nese sebou do života, není podmínkou, že i on bude tyto výchovné vzorce preferovat. Je zde však určité riziko, že tomu tak může být. Záleží na mnoha okolnostech, které na jedince budou působit v průběhu života.

6 Závěr

Transgenerační přenos se v současné době stává aktuálním problémem. To je dobré znamení, že by se tomuto jevu mohlo zabránit, nebo jej alespoň zmírnit. Toto téma mě zaujalo, a proto jsem se rozhodla více se s ním zabývat právě v mé diplomové práci. Velmi mě motivovalo zjistit jak teoreticky, tak i výzkumně příčinu tohoto jevu, který se odehrává především v rodině. Rodina má být posvátným svazkem, kde by se měl každý cítit spokojeně. Je proto překvapující, proč zrovna v tomto rodinném kruhu dochází k mnoha podobám násilí páchaném na jakýchkoliv členech rodiny. Všechny druhy násilí jsou bolestné, ale nejvíce mysl pozastavující je násilí páchané na dětech a to od těch, kteří by je měli milovat s nekonečnou láskou a radostí.

Problematika týkající se domácího násilí a s tím souvisejícího transgeneračního přenosu je velice obsáhlá. Zahrnuje všechny druhy násilí, které jsou praktikovány mezi blízkými osobami.

Práce se skládá z teoretické části, kde se věnuji podrobněji tématu a popisuji jej s využitím mnoha literatury od autorů, kteří se tímto problémem zabývali. Stěžejní kapitolou je právě transgenerační přenos násilí, kterou jsem se snažila dopodrobna rozebrat. Druhá část diplomové práce je praktická, výzkumná. Je zaměřena na zpracování a vyhodnocení dotazníků, které obsahují otázky záměrně směřující k objasnění problému. Snahou bylo zjistit, zda se skutečně transgeneračně předávají určité návyky či sklony k výchově pomocí násilí.

Stanovila jsem si proto v diplomové práci dva cíle, které byly splněny. Prvním cílem bylo zjistit, do jaké míry se výchovné modely v rodinách přenášejí z generace na generaci. Zjistila jsem, že výchovné modely se transgeneračně přenášejí z větší části. Většina respondentů se tak sama vyjádřila. Druhým cílem bylo specifikovat, co ovlivňuje výchovné modely. Tyto modely ovlivňuje do určité míry vlastní zkušenost z dětství, jak s námi rodiče jednali, respektive jaké tresty používali. Vliv socioekonomického statusu se nepotvrdil. Mimo jiné ale působí na používání výchovných vzorců i mnoho dalších okolností, jako je emoční podpora v partnerském soužití, společenské působení a mnoho dalších.

V souvislosti s těmito stanovenými cíli jsem si určila předpokládané hypotézy. **Hypotéza I.** Výchovné vzorce se přenášejí z generace na generaci. **Druhá hypotéza II.** Nízký socioekonomický status ovlivňuje výchovné modely. Pro naplnění cílů a potvrzení či vyvrácení hypotéz jsem sestavila dotazník. Dotazník obsahoval celkem 20 otázek zaměřených k objasnění navržených hypotéz. Výsledky výzkumné části jsou pro přehlednost zobrazeny v grafech. Za nejdůležitější považuji otázky zaměřené na zjišťování užívání tělesných ale i psychických trestů při výchově dětí. Pátrala jsem, zda respondenti používají stejné výchovné metody jako jejich rodiče a i co považují za větší či menší tělesný a pak také psychický trest. Zajímavé byly výsledky v tom smyslu, že naprostá většina respondentů se doznala k tomu, že skutečně používají tytéž výchovné metody jako jejich rodiče. Potvrdilo se, že transgenerační přenos násilí v rodinách skutečně existuje, čímž se potvrdila hypotéza číslo I. Výsledky směřující k tomuto objasnění jsou zobrazeny hlavně v grafu číslo: 12 a 17, ale také v grafu číslo 5, 7, 9 a 10. Druhá hypotéza se výzkumem nepotvrdila. Nepotvrdili jsme, že by nízký socioekonomický status měl vliv na výchovné metody. Většina respondentů se shodla na tom, že ani nízký ani vysoký socioekonomický status nemá vliv na výchovu dětí. Znázornění je vidět na grafech číslo 13, 18 a 19. Násilí a jeho transgenerační přenos se vyskytuje a funguje nezávisle na sociálním postavení, na vzdělání, či na ekonomické situaci.

Výzkum poukázal i na problematiku běžného používání tělesných trestů. Většina respondentů se domnívala, že se nelze zcela vyvarovat používání tělesných trestů při výchově dětí. Až 86 % respondentů uvedlo, že se nelze zcela vyvarovat tělesných trestů. Naopak vyvarovat se psychických trestů lze podle 70 % dotazovaných.

Je tedy velmi nutné zvýšit informovanost široké veřejnosti o jiných možnostech a způsobech výchovy, které tělesné ani psychické tresty nepoužívají. Bylo by vhodné zamyslet se nad tímto problémem a realizovat určité kroky, které by vedly ke zlepšení situace. Dříve byla problematika násilí týkající se především rodiny tabuizována. Ve společnosti se o tomto problému příliš nediskutovalo a zastával se názor, že je to věc každého jednotlivce. Je pozitivní, že se již dnes o této problematice hovoří i píše mnohem častěji. Informace je však potřeba prezentovat neustále, včetně nových objevů

a poznatků, které by vedly k řešení tohoto problému. Nezbytná je propagace pomoci a prevence. Konflikty lze řešit nenásilnou cestou, formou výcviků pro zvládání hněvu, rodinným poradenstvím a dalšími terapiemi. Ve světě již existuje mnoho preventivních programů zaměřených na odstraňování rizikových faktorů hrubého zacházení s oběťmi. Může se jednat o odstranění nepříznivé ekonomické situace rodiny, nezralost matky nebo negativní postoj rodičů. Jako neúčinnější programy jsou preferovány ty, které jsou zaměřeny na rodiny. Jedná se například o nácvik rodičovských dovedností. Mezi další významné projekty patří i ty, do kterých se zapojují i učitelé a vychovatelé.

Velmi důležitým krokem v boji proti násilí jsou legislativní změny. Stěžejním plánem těchto přijatých zákonů bylo zlepšit nejen postavení obětí, ale také stanovit potrestání pachatelů.

Velký význam mělo také přijetí zákona č. 135/2006 Sb. Zákon s platností od 1.1. 2007 umožňuje vykázat pachatele domácího násilí ze společně obývaného bytu či domu na dobu 10 dnů. Tento zákon současně zahrnuje zřízení intervenčních center. Vykázání v ČR je nově upraveno s platností od 1. 1. 2009 v zákonu č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Významná je aktivní a efektivní spolupráce celého komplexu institucí, jako je policie, soudy i intervenčních center.

V rámci pomoci obětem je velmi důležité, aby se potřebné informace o poskytnutí pomoci v jejich situaci dostaly právě jim do rukou. Je záležitostí celé společnosti, jak se postaví k problému násilí a jak dokáže obětem násilí pomoci. Zvláštní respekt a pomoc by měla náležet dětem v roli oběti.

Za podstatný krok, který by mohl pomoci k řešení násilí, považují automatické vzdělávání pomáhajících profesí v přípravě na budoucí povolání. Oblast prevence násilí je v rámci vzdělávání také nezbytnou součástí. Zařazení této tematiky by se mohlo pravidelně vsunout do výuky některých předmětů již na základních školách, jako je například rodinná výchova.

Závěrem lze říci, že násilí páchané v rámci rodiny se zřejmě nikdy nepodaří zcela eliminovat, ale přesto jej nesmíme omlouvat a dovolit jeho rozvoj a předávání z jedné generace na další. Zvláštní zájem je nutné věnovat nejen jednotlivým rodinným příslušníkům, ale především dětem jako bezbranným bytostem. Nesmíme dopustit, aby

si nesly do života nevhodné výchovné modely a samy je pak předávaly dalším generacím.

Věřím, že výsledky mé diplomové práce by mohly být přínosem pro širokou veřejnost. Díky nim by se měl problém transgeneračního přenosu násilí dostat do jejího povědomí, včetně jednotlivců. To by mohlo vést k zamyšlení a utvoření si náhledu na tuto problematiku. V neposlední řadě by práce mohla přispět též k pomoci i samotným potenciálním obětem. Bylo by zajímavé provést další výzkumné studie na toto téma a stále rozšiřovat informovanost a způsoby pomoci celé společnosti.

7 Seznam použité literatury

1. ANTL, M.: *Radí, jak na gaunery*. vyd. 1. Praha: Prostor, 2008. 136 s. ISBN 978-80-7260-188-2.
2. ARENDT, H.: *O násilí*. vyd. 2. Praha: Oikoymenh, 2004. 78 s. ISBN 80-7298-128-5.
3. BANDURA, A., ROSS, R., ROSS, S. *Transmission of aggression through imitation of aggressive models*. Journal of Abnormal and Social Psychology. 1962. No. 63, p. 575-582.
4. BARNETT, O.W., MILLER-PERRIN, C.L., PERRIN, R.D. *Family violence across the lifespan*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2005. 549 s. ISBN 0-7619-2756-5.
5. BENTOVIM, A.: *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. vyd. 1. Praha: Grada, 1998. 117 s. ISBN 80-7169-629-3.
6. BÍLÝ kruh bezpečí, o.s. Přehled hlavních změn v nové právní úpravě institutu vykázaní. [on line]. 2007. [cit.2010-03-28] Dostupné z:
<http://www.bkb.cz>
7. BÍLÝ kruh bezpečí, o.s. Intervenční centra. [on line]. 2009 [cit.2010-04-27] Dostupné z:
<http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/intervencni-centra/r24>
8. BUSKOTTE, A.: *Z pekla ven. Žena v domácím násilí*. vyd. 1. Brno: Computer Press, a.s., 2008. 176 s., ISBN 978-80-251-1786-6
9. CONWAY, H.: *Domácí násilí*. vyd. 1. Praha: Albatros, 2007. 158 s. ISBN 978-80-00-01550-7.
10. ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. vyd. 1. Žďár nad Sázavou: Fakta v.o.s., 1999. 204 s., ISBN 80-902614-1-8.
11. ČÍRTKOVÁ, L.: *Kdo za to může?* [on line]. 2010, [cit.2010-04-24] Dostupné z:
<http://www.domacinasili.unas.cz/victim.html>
12. DUNOVSKÝ, J.: *Sociální pediatrie*. Vybrané kapitoly. vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9.
13. FISCHER, S., ŠKODA, J.: *Sociální patologie*. vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 218 s.

ISBN 978-80-247-2781-3.

14. GOODY, J.: *Proměny rodiny*. vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 229 s. ISBN 80-7106-396-7.
15. GJURIČOVÁ, Š.: *Podoby násilí v rodině*. vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 101 s. ISBN 80-7021-416-3.
16. HAŠKOVCOVÁ, H.: *Manuálek o násilí*. vyd. 1. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů. 2004. 81 s. ISBN 80-7013-397-X.
17. HANZOVÁ, M.: *Práva a povinnosti našich dětí*. vyd.1. Praha: Victoria Publishing, 1995. 107 s. ISBN 80-7187-007-2.
18. HUBÁČKOVÁ, J.: *Syndrom CAN*. [on line]. 2008. [cit.2010-04-24] Dostupné z: <http://www.icm.cz/syndrom-can-charakteristika>
19. JOHNSON, M.: *Patriarcha terorism and common couple violence: Two forms of violence against women*. Journal of Marriage and the Family. 1995. p. 283-294.
20. KAHOUN, V.: *Sociální práce*. vyd. 1. Praha: Triton, 2003. 336 s. ISBN 80-7254-138-2.
21. KAHOUN, V.: *Vybrané kapitoly k sociální práci*. vyd. 1. Praha: Triton, 2007. 281 s. ISBN 978-80-7387-064-5.
22. KUKLA, L.: *Transgenerační přenos násilí*. [on line]. 2009. [cit.2010-04-14] Dostupné z: <http://www.cupcz.cz/clanky/bulletin-aktuality/aktuality-zari-2009>
23. KUKLA, L.: *Syndrom CAN – problém stále aktuální*. [on line]. 2008. [cit.2010-05-09] Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/storage/brod08/16syndrom.pdf>
24. LANGHINRICHSEN-Rohling, J., Bendit, P., Thorn, G. 1995. *Violent marriages: Gender differences in levels of current violence and past abuse*. Journal of Family Violence. 1995. p. 159 – 176.
25. MAGDALENIUM o.s. *Domácí násilí*. [on line]. 2009. [cit.2009-10-20] Dostupné z: <http://www.magdalenium.cz/index.php?nid=4875&lid=CZ&oid=640609>
26. MARREWA, A.: *Nenechte si ubližovat*. vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 263 s.

ISBN 80-7178-510-5.

27. MARVÁNOVÁ – VARGOVÁ, B.: *Partnerské násilí*. Praha: Linde. 2008. 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4.
28. MATOUŠEK, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. vyd. 2. Praha: Sociolog. nakl. Slon, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
29. MOJE RODINA: *Pachatelé domácího násilí*. [on line]. 2007. [cit.2010-03-20] Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek6055.htm>
30. MORAVEC, V.: *Domácí násilí*. [on line]. 2009. [cit.2009-09-20] Dostupné z: <http://www.rovnopravnost.cz/>
31. OLIVER, J. *Intergenerational transmission of child abuse, rates, research and clinical implications*. American Journal of Psychiatry. 1993. No. 9, p. 1315-1324.
32. PIŇOS, M.: *Tělesné a psychické týrání*. [on line]. 2007.[cit.2010-04-09] Dostupné z: <http://www.pinos.cz/text09.html>
33. PONĚŠICKÝ, J.: *Agrese, násilí*. vyd. 1. Praha: Triton, 2004. 226 s. ISBN 80-7254-593-0.
34. PROKOP, M.: *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*. Brno: Ekologický právní servis, 2000. 79 s., ISBN 80-902570-8-9.
35. PÖTHE, P.: *Dítě v ohrožení*. vyd. 1. Praha: G plus G, 1996. 143 s. ISBN 80-901896-5-2.
36. PÖTHE, P.: *Ochrana dětí před násilím a zneužíváním: psychoanalytická východiska*. [on line]. 2006, [cit.2010-04-08] Dostupné z: <http://www.iapsa.cz/Articles/Pothe2006Ochrana.php>
37. ROSA, o.s.: *Prevence domácího násilí*. [on line]. 2010. [cit.2010-04-14] Dostupné z: <http://www.rosa-os.cz/>
38. SATIR, V.: *Kniha o rodině*. vyd. 1. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994. 350 s. ISBN 80-901325-0-2.
39. SAUNDERS D. G.: *When battered women use violence: Husband abuse or self-defense*, Violence and Victims, I, 1986. p. 47-60.
40. SMITH, H.: *Děti a rozvod*. vyd. 1. Praha: Portál. 2004. 183 s. ISBN 80-7178-906-

2.

41. SMITH, M. a STRAUS, M. A.: *Crime Prevention New Approaches and detecting crime*. Cullompton, Devon; Portland, Or. : Willan, 2005. p. 218. ISBN 1-84392-090-5.
42. STITH, S.; ROSEN, K. H.; MIDDLETON, K. A.; BUSCH, A. L. et al. *The Intergenerational Transmission of Spouse Abuse : A Meta-Analysis*. Journal of Marriage and the Family. 2000. Vol. 62, No. 3, p. 640-654.
43. Stop násilí. *Sociální pracovníce*. [on line]. 2007, [cit.2010-04-24] Dostupné z: <http://www.stopnasili.cz/verejnost/dn-pro-pomahajici-profese/socialni-pracovnice.html>
44. ŠPATENKOVÁ, N.: *Krizová intervence pro praxi*. vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2004. 197 s. ISBN 80-247-0586-9.
45. ŠPECIÁNOVÁ, Š.: *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde s.r.o., 2003. 156 s. ISBN 80-86131-44-0.
46. VANÍČKOVÁ, E. a kol.: *Násilí v rodině*. 1.vyd. Praha: Karolinum. 1995. 64 s. ISBN 80-7184-008-4.
47. VANÍČKOVÁ, E.: *Tělesné tresty dětí*. vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2004. 116 s. ISBN 80-247-0814-0.
48. VOŇKOVÁ, J. *Domácí násilí: právní minimum pro lékaře*. Praha: proFem, o.p.s., 2004. 62 s. ISBN 80-239-2106-1.
49. WEISS, P.: *Sexuální zneužívání, pachatelé a oběti*. vyd. 1. Praha: Grada, 2000. 212 s. ISBN 80-7169-795-8.
50. WRÓBEL, A.: *Výchova a manipulace*. vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 199s. ISBN 978-80-247-2337-2.

8 Klíčová slova

násilí (violence)

oběť (victim)

pachatel (perpetrator)

legislativa (legislation)

transgenerační přenos (transgenerational transmission)

9 Přílohy

Seznam příloh:

1 Dotazník

2 Bezpečnostní plán

3 Intervenční centra ČR

Příloha 1

Dotazník

Vážená paní, pane,

jsem studentka Zdravotně sociální fakulty v oboru Rehabilitační a psychosociální péče o postižené děti, dospělé a staré osoby. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který je samozřejmě anonymní. Výsledky budou použity pro moji diplomovou práci, v níž se zabývám problematikou „Transgeneračního přenosu násilí v rodinách“.

Vámi zvolené odpovědi, prosím, zakroužkujte, případně do míst vyznačených tečkami doplňte.

Děkuji Vám za vaši ochotu, pochopení a spolupráci.

Bc. Daniela Samcová

1. Pohlaví: muž – žena

2. Věk:

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je: základní

odborné učiliště - bez maturity

- s maturitou

středoškolské

vyšší odborné - diplomovaný specialista

vysokoškolské

4. Domníváte se, že je vhodné používat při výchově drobné tělesné tresty?

ano – ne

5. Domníváte se, že Vaše příjmy jsou:

- spíše nízké (pobíráme různé dávky a příspěvky)
- dostačující (jen tak na vyžití)
- dobré - střední (akorát)
- vyšší

6. Domníváte se, že je vhodné občas používat i větší tělesné tresty?

ano - ne - výjimečně

7. Pociťovali jste v dětství od svých rodičů nějaké psychické vynucování, vydírání? ano - ne

8. Co považujete za drobný tělesný trest? (Možné vybrat více odpovědí.)

- zatahání za ucho, vlasy
- nasekání na zadek s použitím větší síly
- pohlavek
- klečení v rohu místnosti na hrachu
- použití pásku či vařečky
- osprchování studenou vodou
- plácnutí přes ruku či zadek
- jiné (uveďte, prosím, jaké)

.....

9. Který druh tělesných trestů na Vás při výchově používali Vaši rodiče?

- malé tělesné tresty
- žádné tělesné tresty
- větší až velké tělesné tresty

10. Co považujete za větší či velký tělesný trest? (Možné vybrat více odpovědí.)

- zatahání za ucho, vlasy
- nasekání na zadek s použitím větší síly
- pohlavek
- více pohlavků
- použití pásku či vařečky
- osprchování studenou vodou
- plácnutí přes ruku či zadek s použitím větší síly
- klečení v rohu místnosti na hrachu
- jiné (uveďte prosím jaké)

11. Používáte při výchově svých dětí stejné tresty, jako Vaši rodiče dříve používali při Vaší výchově ? ano - ne

12. Domníváte se, že lidé s nižšími příjmy používají ve výchově svých dětí více tělesných trestů? ano - ne

13. Dáváte svým dětem běžně pohlavek, či je jinak běžně tělesně trestáte a za co konkrétně?

ano (uveďte prosím jak a za co).....
ne

14. Domníváte se, že na výchovu Vašich dětí má vliv Vaše vlastní zkušenost s fyzickými tresty v dětství? ano - ne

15. Domníváte se, že lidé s vyššími příjmy používají při výchově dětí méně fyzických trestů? ano - ne

16. Domníváte se, že lidé s vyššími příjmy používají při výchově dětí méně psychických trestů? ano - ne

17. Domníváte se, že se při výchově dětí lze zcela vyvarovat fyzických trestů?

ano - ne

18. Domníváte se, že se při výchově dětí lze zcela vyvarovat psychických trestů?

ano - ne

19. Co považujete za psychické trestání? (Možné vybrat více odpovědí.)

- vydírání
- nadávání
- zastrašování
- rozbíjení věcí
- snižování
- zavírání do tmy, pokoje, sklepa
- jiné (uved'te prosím jaké)

20. Z jakých důvodů své dítě trestáte nejčastěji? (Možné vybrat více odpovědí.)

- jsem ve stresu
- máme nedostatek financí a dítě utrácí
- nepomáhá doma
- zlobí, je neposlušné
- špatné známky ve škole
- je drzé
- jsem rozzlobený(á)
- jiné důvody (prosím, uveďte jaké?).....

Příloha 2

Bezpečnostní plán pro osoby ohrožené domácím násilím

Jste-li ohroženi domácím násilím, máme pro Vás několik užitečných rad:

- snažte se rozeznat situace, kdy se schyluje k násilí a opusťte v takovém případě byt/místnost
- při incidentu se nenechejte zavíít v části domu nebo bytu, kde nejsou žádná okna nebo východ nebo kde se nacházejí jakékoli možné zbraně (např.nože v kuchyni)
- zapamatujte si některé z důležitých telefonních čísel (nonstop telefonní linka, policie, azylový dům,...). Naučte toto telefonní číslo i Vaše děti
- svěřte se přátelům nebo příbuzným, ke kterým máte důvěru
- promyslete si a naplánujte možné únikové cesty
- promyslete si přijatelné a důvěryhodné důvody, kvůli kterým byste mohla z domu odejít (např. jít k sousedům, na nákup,..). Po opuštění domu zavolejte pomoc
- předem si promyslete, kam půjdete (kamarádky, rodinní příslušníci, krizová centra v okolí,..- zjistěte si důležité kontakty)
- zabalte si pohotovostní tašku s penězi, oblečením a důležitými dokumenty (OP, rodné listy, kartičku zdravotní pojišťovny, pasy, platební kartu,..). Tašku schovejte na bezpečném místě (např.u kamarádky, v práci,..)
- uschovejte jakékoli důkazy o fyzickém násilí! (roztrhané oblečení, fotografie, potvrzení o lékařském vyšetření,..)

PŘI NÁHLÉM ODCHODU Z DOMOVA SI S SEBOU VEZMĚTE:

- průkaz totožnosti, rodný list a rodné listy dětí
- kartičku zdravotní pojišťovny
- doklady o svém vztahu k bytu/domu – nájemní smlouvu, kupní smlouvu, apod.
- léky, brýle, lékařské potřeby a věci denní potřeby pro sebe a děti (oblečení, hygienické potřeby, oblíbenou hračku)
- policejní záznamy o dřívějších napadeních
- jiné důležité dokumenty – pracovní smlouvu, doklady o přístupu k účtu, rozhodnutí ze sociálních úřadů, rozhodnutí od soudu, apod.

Zdroj: MAGDALENIUM o.s. *Domácí násilí*. [on line]. 2009. [cit.2009-10-20]

Dostupné z: <http://www.magdalenium.cz/index.php?nid=4875&lid=CZ&oid=643227>